

ngv



Nederlandse  
Genealogische  
Vereniging

Kwartaalblad van de  
afdeling Nationaal-Twente  
Nummer 1 - 2020

# Twente Genealogisch 2020





## Stolpersteen

Deze struikelsteen (Stolpersteen) ligt aan de Langestraat 41 in Enschede. In de volgende Twente Genealogisch wordt het wel en wee rond de genoemde persoon nader belicht.





www.drukkerijveltman.nl



# drukkerij veltmann bv

uw partner in drukwerk

Sinds 1981 produceren wij een breed pakket drukwerk, van Ansichtkaart, affiche, huisstijl tot een fullcolour brochure.

Het vervaardigen van kunstkaarten, artiestenkaarten, Ansichtkaarten, uitnodigingen, brochures en posters is onze specialiteit. Van ontwerp tot eindproduct, alles wordt door ons verzorgd. Zowel in kleine als grote oplagen.

*Wij drukken met persoonlijke aandacht voor uw drukwerk en geven u advies voor het beste eindresultaat!*




twitter @drukveltmann

facebook www.facebook.com/drukkerijveltman



**Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Twente,  
36e jaargang 2020 nr. 1**

## Inhoudsopgave

Soaseler Mól	p. 2
Een complex onderzoek	p. 5
Oproep secretariële ondersteuning werkgroep nationaal Twente	p. 7
De Rietschool, Almelo	p. 8
Matricula	p. 12
Agenda	p. 12
Herinneringen aan 75 jaar bevrijding	p. 13
Een tragedie uit 1940	p. 15
Vragen mw. Hennie Scholten in TG december 2019	p. 18
Nogmaals Merkwaardige zaken	p. 19
Colofon	p. 20

## Soaseler Möl

door Marieken Scholten-Sijses

### Geschiedenis

De Soaseler Möl siert dit jaar de voorzijde van de omslag van Twente Genealogisch.

Zo oud is deze molen eigenlijk nog niet. Ze staat er pas sinds 1870, is dus nu net 150 jaar oud. Er stond al wel eerder op deze plek een molen. Maar zoals, dat vaak ging bij molens, ze werd door een storm verwoest. De wieken sloegen door de wind op hol, en er was geen houden meer aan.

André Hottenhuis heeft over de molen geschreven:

*"Soaseler Möl: de molen is eigendom geweest van het kasteel en wordt als standaardmolen voor het eerst vermeld en getekend in 1643 door rentmeester Krop. In november 1869 door storm verwoest en in 1870 iets noordelijker herbouwd als bovenkruier (grondzeiler)"*

Oorspronkelijk stond er dus net zo'n molen als de bekende stenderkast als vroeger in het Buurserzand en tegenwoordig bij Enschede. Bij de molen behoorde een broodbakhuys.

Een molen was in die tijd noodzakelijk voor het malen van het koren en daarom werd al snel een nieuwe

molen gebouwd. Ditmaal een stenen, die beter tegen storm bestand is.

De molen wisselde meerdere malen van eigenaar.

In 1870 was Augustinus Bootsvelde eigenaar. In 1901 werd de molen verkocht aan Johannes Rotgerink. De molen, het bijbehorend bakhuys en de eigen boerderij werden gezamenlijk door de zoons van Johannes gedreven.

Molens hebben niet het eeuwige leven en in 1930 dreigde afbraak. Malen met een elektromotor was veel goedkoper. Het gemeentebestuur van Weerselo en het Denekampse museum Natura Docet (eigenaar van het nabijgelegen Molenven) waren tegen afbraak en zo werd de molen nog een keer opgelapt. In 1950 was de molen in zo'n slechte staat, dat er echt wat moest gebeuren. De laatste Rotgerink, Johanna, besloot uit eigen middelen het herstelwerk te betalen. Na haar overlijden kwam de molen in eigendom van haar knecht Gerhardus Spijker. Malen was er echter niet meer bij, zodat de molen steeds verder verviel. In 1972 zou hij daadwerkelijk afgebroken worden.



Soaseler Möl 1930.

De molen ca 1935 gefotografeerd door Hendrik Jan Scholten



*Soaseler Mól 2014.  
De molen net voorzien van een verse kalklaag*



Met de nodige moeite is de molen behouden en in 1977 overgedragen aan de Stichting Soaseler Mül. Voorwaarde bij de overdracht was dat de molen binnen zeven jaar hersteld moest zijn en weer kon malen. Onderhoud blijft echter nodig en ook moet de molen geregeld draaien. In 2013 werd de molen voorzien van nieuw stucwerk en nieuw voegwerk. De molen draait af en toe tijdens molendagen.

### Restauraties

Van alle restauraties in de laatste vijftig jaar, zijn de gegevens te vinden in het documentatiearchief van de Oudheidkamer Twente.

Al van de restauratie in 1972 zijn de posten van te verrichten werkzaamheden genoemd. Opgenomen door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Opgemerkt werd dat "De te vernieuwen onderdelen worden, tenzij anders genoemd, in eikenhout uitgevoerd". In totaal 32 posten. Het totaal kwam op f 57.000,- incl. BTW. "Eventuele prijsstijgingen worden doorberekend."

De Rijksdienst had een behoorlijk aantal strikte administratieve (20) en technische (14) bepalingen en voorschriften voor het uitvoeren van restauratiewerkzaamheden aan molens.

De Rijksdienst oefende ook toezicht uit op de uitvoering van het werk en de naleving van de werkzaamheden. De molen moest ook geheel "maalvaardig" worden opgeleverd. Ook de bliksembeveiliging moest aan strenge voorwaarden voldoen. Tenslotte: "In overleg met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg dient de aannemer er zorg voor te dragen dat bij

de te vernieuwen onderdelen de streekeigen details gehandhaafd blijven'. Op 5 maart 1971 gaat molenmaker W. Bisschop hiermee akkoord.

Op de restauratie in 1979, uitgevoerd door B.G. Wintels, had de Stichting (Soaseler Mül) wel een en ander op te merken. Er was teveel en onjuist gedeclareerd. De gewerkte manuren waren niet uitgesplitst, en de algemene administratieve en technische bepalingen en voorschriften zijn niet nagekomen. De Stichting merkt op dat "ze met gemeenschapsgeld werken en daarom verantwoording moeten afleggen aan diegenen die hen in staat hebben gesteld tot restauratie over te gaan". Op een bedrag van de rekening van de aannemer van f150.099,60 incl. BTW, brengt de Stichting een bedrag van f12.002,75 in mindering. Vooral de ingediende reis- en verblijfkosten zorgden voor de helft van dit bedrag. De afstand was te groot en de reisenvergoeding was voor rekening van de aannemer. De aannemer had toch al pech gehad, want bij het verwijderen van de molenas en de wieken brak deze zware last door de kabels. Schade werd door de verzekering gedekt, maar niet door de aannemer als minderwerk in rekening gebracht. Het kan verkeren als de Stichting op de kleintjes let!

#### Bronnen:

- Documentatiearchief Oudheidkamer Twente: Doc 135.42 t/m 135.49
- De Nederlandse Molendatabase: <https://www.molendatabase.nl/nederland/molen.php?nummer=807>
- De molen van Saasveld: <https://www.heemkundeweerselo.nl/de-molen-van-saasveld/>

## SOASELER MÖL

**Grondzeiler: gebouwd in 1870. De eerste eigenaar was Augustinus Bootsveld. De molen is in 1979 volledig gerestaureerd en weer in gebruik. Het is de enige nog resterende molen in de gemeente Weerselo. Sedert 1977 eigendom van de Stichting "Soaseler Mül"**  
Te bezichtigen

ANWB

*Restauratie 1979.*



## Een complex onderzoek

*Door Gerda Schepers*

De laatste jaren was ik met mijn stamboomonderzoek vooral bezig met de familie Schepers, afkomstig uit Albergen. Ik kwam er achter dat mijn familie vroeger vaak in de buurt en dan ook nog in dezelfde families trouwden. Zo zijn er tussen 1685 en 1735 meerdere Schepers getrouwd met een Fleerkotte. Het onderzoek was extra ingewikkeld omdat de achternaam nogal eens veranderde, zeker als men 'er bij in trouwde'. Bovendien kwam de voornaam Gerardus vaak voor in beide families. Als ik namen uit het geboorte- of huwelijksregister wilde verwerken, wist ik vaak niet wie het precies was. Dat kwam ook doordat er veel hiaten waren in gegevens van die periode, zodat ik het niet altijd scherp in beeld kreeg. Om meer duidelijkheid te krijgen, zat er niets anders op dan zowel de familie Fleerkotte als Schepers gezamenlijk in kaart te brengen. En dan goed opletten wie de peetooms en peettantes waren, zodat ik de familierelaties kon ontdekken.

De erven Schepers en Fleerkotte lagen allebei in Albergen, hemelsbreed nog geen 3 kilometer van elkaar af. Ze hoorden beide tot de havezate Weemselo in Albergen van de familie Van Bevervoorde.

Het erve Schepers was gelegen aan wat nu de Weemselerweg 37 is. Het was in feite het Schepershuis van de havezate Weemselo. Alle bewoners kregen, zoals in die tijd normaal was, de naam Schepers.

Het erve Fleerkotte was aan de Broekzijdeweg 8. De bewoners droegen o.a. namen als Vleermans, Fleermans, Fleirkotte en ten Vleerkotte.

Het eerste huwelijk tussen Fleerkotte en Schepers dat bij mij bekend is, voltrok zich in ongeveer 1685. Toen trouwde Erasmus (Esken) Joannes Fleermans met Henrica Schepers van het Schepershuis en ze bewoonden het Fleerkotte. Nadat er drie kinderen geboren waren overleed Henrica en in 1694 trouwde Erasmus voor de tweede keer, namelijk met Catharina ten Tije. Uit dit huwelijk werden nog eens vijf kinderen geboren.



*Erve Fleerkotte*



*Interieur erve Fleerkotte*

De eerste vrouw van Erasmus had een broer die op het Schepershuis was gebleven. Twee zoons van deze zwager, Gerardus Schepers (\*1667), trouwden met twee dochters uit het tweede huwelijk van Erasmus, namelijk Gertrudis (\*1701) en Johanna (\*1702).

Dochter Gertrudis (\*1701) bleef op het Fleerkotte en zij trouwde rond 1720 met Gerardus Schepers (\*1696). Uit dit huwelijk werden zeven kinderen geboren, allen met de naam Fleerkotte omdat ze immers op het Fleerkotte werden geboren. Maar Gertrudis overleed al op 33-jarige leeftijd en in 1735 trouwde Gerardus Schepers, nu dus 'Fleerkotte'; met Maria Gasthuis

en uit dit huwelijk werden nog eens negen kinderen geboren.

Gerardus kreeg dus in totaal zestien kinderen, allemaal met de naam Fleerkotte. Zijn eerste kind werd geboren in 1721 en de laatste in 1754. De oudste was al 33 jaar toen de jongste werd geboren en Gerardus was zelfs al meerdere keren opa toen zijn jongste kinderen werden geboren.

Het was druk bevolkt op het Fleerkotte want uit de volkstelling van 1748 blijkt dat een dochter uit zijn eerste huwelijk er ook bij inwoont met haar man en kind. Na 1748 werden er nog meer kinderen geboren, dus kinderen en kleinkinderen groeiden samen op.



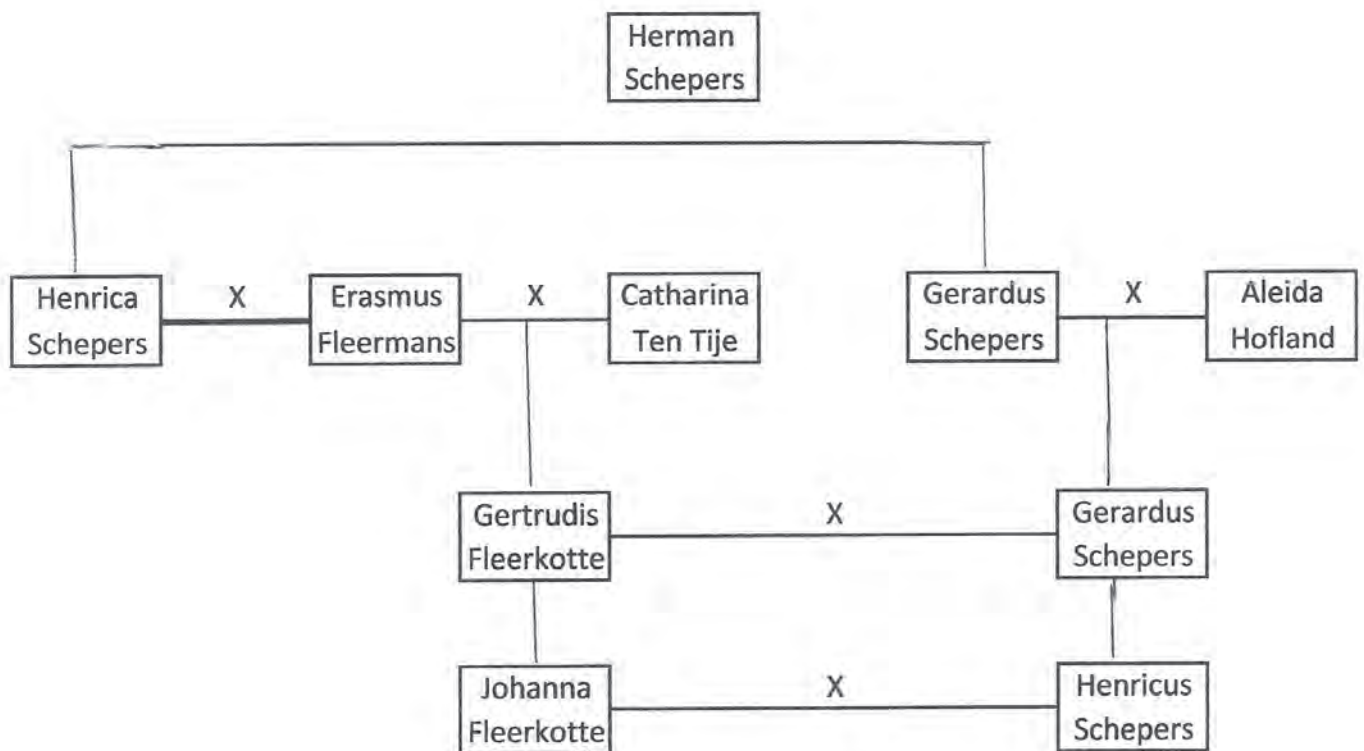


Dochter Johanna (\*1702) trouwde ongeveer in 1735 met Henricus Schepers (\*1705) van het Schepershuis. Van 1744 tot 1747 pachtten ze het kottersplaatsje Stroothuis in de marke Fleringen van het Herickhave. Dit bracht hun niet veel geluk, het was een kottersplaatsje met moerassige en verzuurd land dat bijna geen opbrengst kon geven. Nadat ze vertrokken zijn, konden de volgende huurders het voor de helft van de huur pachtten. Waar het echtpaar Schepers-Fleerkotte later gewoond heeft, heb ik niet kunnen achterhalen.

Zo, en nu kan ik, nadat ik zo'n kleine honderd Fleerkottes ingevoerd heb, weer verder met de familie Schepers.

**Bronnen:**

- Website: wiewaswaar.nl
- Website: van papier naar digitaal (vpnd.nl)
- CD's: NGV genealogische bronnen
- Boek: Ten erve van: J.J. Weusthuis
- Foto's: Heemkundevereniging Albergen-Harbrinkhoek



## Oproep secretariële ondersteuning werkgroep nationaal Twente

Zoals bekend heeft de werkgroep geen secretaris m/v en die is wel dringend nodig. Voor de bijeenkomsten van de werkgroep moet een agenda opgesteld worden én een verslag met besluiten/ activiteitenlijst gemaakt worden. De agenda wordt opgesteld in samenwerking met de leden van de werkgroep. Deze brengen op voorstel van de secretaris agendapunten aan voorzien

van een korte toelichting. De werkgroep vergadert op maandagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur in Albergen. Het aantal vergaderingen is ongeveer 5 per jaar. Belangstelling? Contact kan opgenomen worden met Jan Oude Munnink 0541-511774 of koppelboer@caiway.nl



## De Rietschool, Almelo

*Door Jan Nijhoff*

Bij de opening van het “Riethuys” werd mij gevraagd wat herinneringen op te schrijven van de Rietschool. Ik ben geboren in oktober 1933 en heb gewoond in de Pijlkruidstraat 9. Onze tuin grensde dus aan het schoolplein van de school.

De Rietschool is gereed gekomen in 1923. In de westelijke vleugel werd de openbare MULO en in de oostelijke helft de openbare lagere school (School H) gevestigd. In de eerste jaren was er ook nog een kleuterklas (bewaarschool). De schoolpleinen waren gescheiden door een fietsenstalling en een hek. Ik was een “late leerling” en mocht het, na wat extra lessen en een toelatingsexamen, direct in klas 2 proberen. Dat lukte. We zijn dan in augustus 1940, dus oorlog.

Mij eerste oorlogsherinneringen: “proefalarm”. Als de schoolbel op een niet gebruikelijk tijdstip ging, moesten we rij voor rij naar de gang en met de rug tegen de muur muisstil blijven zitten.

Dan heersten er in die tijd ook besmettelijke ziekten, met name difterie, veel kinderen hebben dit niet overleefd. Om de epidemie in te dammen werden alle leerlingen van de lagere scholen ieder jaar ingeënt. Daarvoor deed een verpleegster de ronde langs de scholen.

Hoorden we op straat hoefgetrappel, dan was dat een kleine begrafenistoet; de lijkwagen en één volgrijtuig. Wij wisten dan: “dat is .... uit de ....e klas. Meerdere rijtuigen waren verboden; dan was het een colonne en kon vanuit de lucht beschoten worden.

Als ik mij goed herinner moesten we in 1942 de school verlaten en werden we “ingekwartierd” bij School I (de latere Hagedoornschool.) Aan het eind van het laatste schooljaar in de Rietschool werd de wel bekende schoolfoto gemaakt.

De Rietschool werd kazerne voor zo’n 400 Duitse soldaten. De eerste tijd was dat vrij rustig, maar toen begonnen de exercities. Een stel onderofficieren beulden de mannen af, soms tot ze er bij neervielen. Deed een soldaat het niet naar de zin van z’n meerdere, dan werd hij onmenselijk gestraft. (met volle bekapping en de fiets op de nek 100 rondjes om het schoolplein in loopspas). Vielen ze erbij neer, dan kregen ze een trap tegen het hoofd en moesten verder. Zag een van de “buurvrouwen” dat,

dan werd er binnenshuis een signaal op de muur getikt en de “buurvrouwen” kwamen “toevallig” op dezelfde tijd in de tuin; maakten een praatje, maar wel met een afkeurend blik richting schoolplein. Dat betekende meestal einde of vermindering van straf. Eén onderofficier was daar niet gevoelig voor; “’n bakkeboard” (zo werd hij door iedereen genoemd) was een etter.

Iedere woensdagmiddag was het aantreden met al de bezittingen onder de arm en die moesten de soldaten voor zich op de grond leggen. De kapitein zelf kwam. Op zijn commando moesten ze het genoemde artikel omhoog houden; onderbroeken, schoenen.... maar ook het zeepbakje. Wij, als kinderen, natuurlijk present! Mankeerde bij iemand iets, dan werd er duchtig gestraft. Als de zeepbakjes de lucht in gingen riepen wij; “Hoera!!!!!!”. Ze waren oranje! Daar hebben onze ouders ook een stokje voor gestoken.

Een keer per week gingen de soldaten in mars naar het badhuis. Ze marcheerden dan uiteraard zingend door de Zwanebloemstraat onder de tonen van het schone lied “Und wir fahren...” eindigde met “Und wir fahren nach Engeland”. Daar zongen wij luidkeels achteraan: “Plons Plons!” Ook dat is ons door de ouders verboden en terecht; represailles waren aan de orde van de dag.

Iedere woensdagavond tegen 7 uur begon het wekelijkse feesten van de onderofficieren in het lokaal boven de gymnastiekzaal. Maar 7 uur was ook de start van de avondklok. Iemand die zich daarna buiten vertoonde werd beschoten. De heren plaatsten in de open ramen van hun feestzaal meestal 2 mitrailleurs. Dus niemand kon zich in de tuin wagen. Eén keer is het bijna fout gegaan. Bij de familie Getkate hing de kinderwas nog buiten. Zoals dat gewoonlijk gaat; de kinderen in bed en daarna gauw even de was afhalen. Maar het was even na zevenen! Prompt een salvo; mevr. Getkate is al kruipend langs struiken en schuurtjes gelukkig weer heelhuids thuis gekomen.

Wat waren de heren bang voor de geallieerde vliegers, die ook ’s avond en ’s nachts vaak over kwamen. Op elke glimp licht werd geschoten. Iedereen had naast de overgordijnen ook extra “verduisteringsgordijnen”. In de huiskamers zat men bij een kaars of een petroleumlamp; de elektriciteit



*De Rietschool, Almelo*

was afgesloten. Door onze “achterburen” werd streng gecontroleerd; was er toch ergens een glimp licht te zien, dan werd er op het raam gebonsd en “Licht aus!!” geschreeuwd.

Voor de veiligheid van de soldaten werd er op het grasveld van de lagere school, parallel aan de Pijlkruidstraat, een grote schuilkelder voor de militairen gebouwd. Stel, dat er bij dreigend gevaar geen soldaten in de school waren; zouden dan de omwonenden van deze schuilplaats gebruik mogen maken?? Een paar buurlieden w.o. de heer Ten Oever, de vishandelaar zijn naar de Ortscommandant, die in het latere politiebureau aan de Wierdensestraat zetelde, gestapt met dat verzoek en het werd ingewilligd. Hoe kwamen de buurbewoners dan op het schoolplein. Daar werd de volgende oplossing voor gevonden. Vanuit de Pijlkruidstraat waren 3 doorgangen richting schoolplein. Op die plaatsten werd het gaas doorgeknipt en uitgebogen, zodat men op het schoolplein konden komen. Maar hoe vind je dan de weg 's nachts? Geen straatverlichting dus aardedonker. De bogen van de toegang tussen de huizen werd wit gekalkt evenals de randen van het uit elkaar gebogen gaas. De omwonenden hebben er pas gebruik van gemaakt op de dag van de bevrijding. Alle burens de schuilkelder in; voor de

veiligheid werd er een grote witte vlag op geplaatst. Een paar mannen zijn de school binnen gegaan en vanuit het zolderraam konden ze de binnenkomst van de geallieerden zien en kwamen daarvan regelmatig verslag uitbrengen. Rond 2 uur reden de Canadezen door de straten van De Riet en konden we de schuilkelder verlaten.

De laatste lichter soldaten bestond uit jonge knapen, tieners en oudere mannen, maar wel dezelfde staf. Wat mij hiervan goed is bijgebleven is. Dat na het poetsen van de fietsen de post werd uitgedeeld, dus “een brief van thuis”. Veel soldaten zochten een rustig plekje, waar ze niet in zicht zaten van de leiding; achter de fietsenstalling. Kennelijk hadden ze dan niet in de gaten, dat de buurtbewoners hen wel konden zien. Dan kwamen de emoties los; daar zijn toen heel wat tranen geplengd.

Jaren na de oorlog trof ik een Duitse man, die graag een kijkje wilde nemen in de school. Hij was een soldaat van de laatste lichter. Hij vertelde mij, dat die laatste groep op transport was gesteld naar Normandië. De eerste 5 auto's reden gelijk een mijnenveld in; dat was dan de eerste groep slachtoffers; de rest moest strijden tegen de geallieerden. Uiteindelijk hebben 4 soldaten de strijd overleefd!



Toen begin september 1944 de school leeg was werd hij ingericht als Lazaret. Op de school werden 3 grote rode kruisen geschilderd. Daar waren de omwonenden heel content mee, want dat betekende dat de geallieerden het gebouw niet mochten beschieten of bombarderen.

Op het schoolplein was het rustig en wat binnen gebeurde liet zich raden. In het lokaal boven de gymnastiekzaal werd de operatiekamer ingericht. Veel vernamen we er niet van, maar als de verdoving niet goed werkte, konden we de patiënt thuis horen schreeuwen. Als knapje van 11 jaar ving ik een gesprek op van de arts en tegen de stoker (in de kelder was een door cokes gestookte verwarmingsketel): "Komm mal her; verbrennen Sie das Bein"! Dat behoeft verder geen uitleg.

De rijwielstalling, parallel aan de Zwanebloemstraat, werd verlengd en helemaal dichtgetimmerd. Dat was pal achter ons huis. In de nacht werden daar de overleden en stervende soldaten naar toe gebracht. Twee keer in de week reden 's middags rond 1 uur een of twee boeren- karren voor; daar werden de kisten met overledenen opgeladen en naar de begraafplaats gebracht. Een paar dagen voor de bevrijding werd de school ontruimd. De gewonden werden bepaald niet zachtzinnig in vrachtwagens gemikt en naar het station vervoerd om daarna in goederenwagens naar Duitsland vervoerd te worden. Uiteraard stond de jeugd op het hoekje Violierstraat Zwanebloemstraat te kijken. Maar niet lang; het gekerm van de gewonden was niet om aan te horen.

Waarom zijn al die gewonden niet direct naar Duitsland vervoerd?? In de Heimat mocht men niet zien, dat het slecht ging met hun troepen en het einde van de oorlog zich aankondigde.

De bevrijding was in zicht. Wat gebeurde er die dag? In de ochtend werden alle bruggen opgeblazen op twee na; de Spoorbrug bij halte "De Riet" en de brug bij het Schokland. Op die laatste brug werden in het midden 7 kisten munitie geplaatst. Op een vraag van een van de Schokland- bewoners: "Hoe moet dat nu met onze huizen??", kwam als antwoord: "Och mevrouw, laat de zonnewering maar zakken, dan blijven de ramen wel heel." Het resultaat kennen we. In de brug zat in het midden aan langwerpige gat en de tanks waren breed genoeg om daar overheen te kunnen rijden.

De school was leeg, dus de schuilkelder was beschikbaar voor de buurtbewoners en die hebben

daar ook gebruik van gemaakt; een witte vlag werd op de schuilkelder geplaatst. Enkele mannen gingen de school in en naar de zolder. Daar konden ze de troepenbeweging van de bevrijders volgen. Op het sein "veilig" zocht iedereen zijn huis weer op.

Nog een persoonlijke ervaring bij de Schoklandbrug. Voor ons gevoel was Almelo bevrijd. Dus ik met een paar knapen de stad in. Verder dan het Schokland kwamen we niet; de brug bij Schaake lag er ook uit., maar op die Schoklandbrug stond inderdaad een grote tank. Voor ons een bezienswaardigheid "Kijk eens een echte tank!", maar wel gericht op het Waaggebouw (waarin nog Duitsers zaten)!. Vanuit die tank werd op het Waaggebouw geschoten!! Wij weg; richting huis! Eerst kruipend en later lopend, maar wel dicht tegen de muren aan.

Almelo bevrijd... en de Rietschool vol Canadese soldaten. Het gebouw was zo vervuild, dat eigenlijk niet te verblijven was. Met man en macht is gewerkt, maar de ruimtes, die een perfecte hygiëne vereisten waren niet schoon te krijgen. De stafleden mochten contact zoeken met de buurtbewoners en dat geschiedde. Daar mocht gebruik worden gemaakt van een schoon toilet en de burens deden ook nog wel eens een wasje voor de bevrijders. Daarvoor brachten ze een brok zeep mee, waar wel meer wassen mee gedaan konden worden. Dus die klusjes werden met plezier uitgevoerd. Bij ons kwam Vernon Glenn uit Toronto.

Op de schoolpleinen werden feesten georganiseerd, waar de burens ook van harte welkom waren.

Iets, wat me heel goed is bij gebleven is, dat op een avond de soldaten buiten hun broodje aten. Dat was wit brood (uit Zweden). Wij kenden niet anders dan half gaar bruin brood; vies en klef en zelf gebakken roggebrood (rogge malen in een wandkoffiemolen en dan bakken in de oven van het fornuis). Kennelijk zagen ze onze verwondering en we kregen allemaal een snee wit brood. Ik vond het helemaal niet lekker; je was al die bezettingsjaren gewend aan dat oorlogsbrood. (800 gram per week voor een 3-persoons huishouden).

De Rietschool is een paar jaar geleden in de as gelegd en in volle glorie weer herrezen. In de oorlog is het gebouw enige keren door het oog van de naald gekropen. Almelo lag onder de aanliegroute voor de geallieerde vliegtuigen, die het Ruhrgebied gingen bombarderen. Ook op de terugweg volgden



de toestellen dezelfde route. De toestellen werden door het Duitse afweergeschut onder vuur genomen, nadat ze in bundels zoeklichten terecht waren gekomen. Zo kwam er eens een aangeschoten en brandend toestel heel laag over de school. Dat toestel is terecht gekomen op een lagere school in de Hofkampstraat. Enkele motoren en een brandstoftank zijn doorgeschoten over de straat en daar in huizen terecht gekomen. De bemanning is omgekomen maar ook een aantal bewoners van de Hofkampstraat.

Enige tijd later was vermoedelijk de fabriek van Palthe het doelwit. Helaas werd dat doel gemist en kwamen de bommen terecht in het Westerdok en omgeving. Om het luchtafweergeschut, dat op het stationsemplacement stond opgesteld, te ontwijken zijn de bommenwerpers super laag over Almelo weggevlogen. Twee toestellen gingen pal over ons huis en vlogen zo laag, dat ze moesten optrekken om over de Rietschool te komen.

Een bijzonder hoofdstuk is natuurlijk de V1. In de Bolkhoek is één startbaan gebouwd en in het Nijreesbos twee. Die laatste zijn nooit een bedreiging voor Almelo geweest, maar die eerste heeft heel wat ellende veroorzaakt. Toen de eerste werd afgeschoten stond iedereen in de tuin om het wonder te aanschouwen. We hoorden een boel lawaai en vanuit ons huis zagen we de eerste V1 heel laag links van de school en daarna rechts, maar dan al een stuk hoger en verder weg ook dan gaf de raketmotor zijn eerste impuls. Algemene opmerking: "Die gaat er mooi langs, daar hebben we geen last van!" Dat hebben we geweten.

Op een zonnige zaterdag werd een V1 gelanceerd. Plotseling viel het stil en een knal. Hij kwam terecht bij een boerderij in het Nijrees. Daarbij viel het eerste V1-slachtoffer.

Een tijd later werd een V1 afgeschoten en bleef in een grote kring rond De Riet cirkelen. Wel zagen we, dat de kring kleiner werd en het projectiel ook steeds iets aan hoogte verloor. Die moest dus ergens binnen de kring terecht komen. Mijn vader bleef thuis om als EHBO-er hulp te kunnen verlenen. Mijn moeder en ik zijn met een koffertje kleren, dat altijd bij de voordeur gereed stond, gaan lopen om buiten die kring te komen. Bij de Egbertus kerk aan de Bornerbroeksestraat vloog hij pal over ons heen, niet hoger dan 100 meter. Even later een

knal en alles om ons heen kleurde een moment geel. Het werd doodstil. De zusters uit het klooster kwamen naar buiten; zij dachten, dat er achter elkaar een stel projectielen waren afgeschoten. Naar mij later verteld is, heeft de V1 boven de Beltweg (nu Christoffelstraat) en zwenking van 180 graden gemaakt en zonder hindernis was hij dichtbij of op de startbaan weer terecht gekomen. Helaas stonden er hoge bomen, die raakte hij en viel op het erf van de familie Vreeman. Vier mensen kwamen hier bij om. Het vee, dat in de wei liep, was zo zwaar gewond, dat de dieren ter plekke uit hun lijden zijn verlost.

En als laatste de ramp met een V1, die na de lancering ter hoogte van de Bornerbroeksestraat een zwenking maakte en regelrecht richting De Riet vloog. Toen hij bij ons over vloog was het een lawaai of er een "Harley" op je nachtkastje stond. Plotseling was het doodstil; hij kwam terecht in de tuinen tussen Rietstraat en Zwanebloemstraat. Gelukkig is hij na 7 minuten pas ontploft, zodat de omwonenden hun huizen konden ontvluchten. Een meisje, dat nog iets uit huis wilde halen, is omgekomen. Mijn vader riep: "alle ramen open!" Dat lukte. Maar met de ontploffing kregen wij de volle luchtdruk binnen en het dak ik kennelijk iets opgelicht. Wij hadden de minste glasschade, maar er lag geen pan meer op het dak. Het was nog donker, maar al snel meldden zich de eerste gewonden en om goed vier uur stond mijn vader in de kamer de mensen te verbinden bij het licht van een kaars. De verwondingen waren bijna allemaal veroorzaakt door rondvliegend glas. De rij groeide gestaag tot op straat. Af en toe werd hij weggeroepen om een zieke, die in een bed vol glas lag, te helpen.

Toen bij het licht worden de eerste mensen op het dak waren geklommen om dakpannen te leggen, werd de eerste V1 al weer gelanceerd.

In maart 1945 werd geadviseerd op en middag alle ramen en deuren open te zetten, want de V1-startbaan zou worden opgeblazen. Iedereen was buiten. Een enorme knal, een rookpluim richting Bolkhoek; dat gevaar was geweken!

*Dit artikel werd eerder gepubliceerd in Stad en Ambt, Almelo.*

*Foto's uit: Joep Scheffer: Almelo De Riet.*



*Na de oorlog: foto van een jonge meester Nijhoff*

## Matricula

*Door: Jan Oude Munnink*

Al twee keer eerder heb ik u attent gemaakt op de scans van de katholieke kerken in het bisdom Münster. Recentelijk staan ook de scans van de dtb's van het bisdom Osnabrück online. U vindt daarin o.a. de volgende steden en dorpen: Osnabrück,

Nordhorn. Bad Bentheim, Gildehaus, Lingen, Bremen, Meppen, Papenburg, Schüttorf, Wietmarschen en Brandlegt. Een mooie aanvulling op dvd 16 van de SGWT "Grafschaft Bentheim en Kreis Emsland" voor mensen met katholieke voorouders.



## Agenda:

*sprekers in 2020 op zaterdagmiddag van 14.00-16.30 uur*

11 april: Hennie Kok: "Sociale onrust in Twente door de dienstplicht (1811-1820)  
9 mei: B.J. Flim: "Joodse kinderonderduik 1942-1945

In de maanden juni, juli, augustus en september zijn er geen activiteiten gepland

10 oktober: Adrie Roding: "Struikelstenen, onderzoek met vallen en opstaan"  
7 november: Voorouderdag in Borne (let op: eerste zaterdag van november!)  
12 december: Eric Heijink: "Enschedeese politiemannen in krijgsgevangenschap "



## Herinneringen aan 75 jaar bevrijding

Door Ton Bosweger

Begin vorig jaar kreeg ik van de NGV een oorkonde voor 40 jaar lidmaatschap.

Op die manier kwam ik er achter dat ik dus zo omstreeks 1979 moet zijn begonnen met het zoeken naar familiegegevens. Veertig jaar was ik toen, geboren in Amsterdam met bloed uit Enschede en Almelo in de aderen, getrouwd, twee kinderen van 16 en 13 jaar en nauwelijks familie in het Westen van Nederland.

Mijn vader was in 1973 al gestorven dus mijn moeder werd mijn vraagbaak voor alle verdere voorkomende familievragen. Dus vanuit Loosdrecht, waar we inmiddels woonden, op een mooie zondag naar drie hoog in de Sarphatistraat in de Jodenbuurt waar mijn moeder inmiddels alle foto's in de schoenendoos had voorzien van de noodzakelijke informatie.

"Mam, ik ben toch geboren in de Sarphatistraat en niet op de Muiderschans?"

Haar antwoord: "Dr. Samuel Sarphati was een Jood en daarom werd onze straat gedurende de oorlog omgedoopt in Muiderschans".

Hij was een Joodse arts, chemicus, weldoener en broodfabrikant die een belangrijke rol speelde in de ontwikkeling van het onderwijs, de volksgezondheid, de stedenbouw en de nijverheid van Amsterdam in het midden van de 19e eeuw. Hij werd in Amsterdam geboren op 31 januari 1813 en overleed daar op 23 juni 1866. Hij ligt begraven op Beth Haim (Hebreeuws voor 'Huis des Levens'), een Portugees-Israëlitische (Sefardische) begraafplaats aan de Kerkstraat 10 in Ouderkerk aan de Amstel.

Dit is de oudste, in 1614 gestichte nog in gebruik zijnde Joodse begraafplaats in de westerse wereld en er worden pogingen ondernomen om de begraafplaats op de Unesco Werelderfgoedlijst geplaatst te krijgen. En zo was ik gedurende de eerste zes jaar van mijn leven toch maar mooi twee keer van adres veranderd zonder te verhuizen.

"Mam, onze buurman twee hoog in de oorlog was toch een Jood?!"

Haar antwoord: "Ja, buurman Jacob was een Jood".

Na de scheiding van zijn eerste Joodse vrouw was hij voor de tweede keer gehuwd met een katholieke vrouw en heeft hij gedurende de gehele oorlog in zijn eigen woning ondergedoken gezeten. Dit vierverdiepingen tellende dubbele trappenhuis had de beschikking over een kelder. Ook de jongste broer van mijn vader heeft in de oorlog bij ons ondergedoken

gezeten en bij een razzia gingen wij allemaal naar de kelder.

Angstig? Absoluut niet. Samen met mijn zusje (1942), buurmeisje en de onderduikers was het voor zover ik me kan herinneren daar altijd heel gezellig. We deden er spelletjes en ons werd nooit verteld waarom we daar precies zaten. Dus zullen we daar niets gemerkt hebben van enige spanning of na een razzia en "de kust is weer veilig" ook nooit iets geweten of gemerkt hebben van de opluchting dat ook deze keer iedereen weer ongehinderd naar boven kon. Buurman Jacob heeft de oorlog overleefd. Zijn eerste vrouw en zoon van 16 jaar uit dit huwelijk zijn in 1944 in Auschwitz omgekomen.

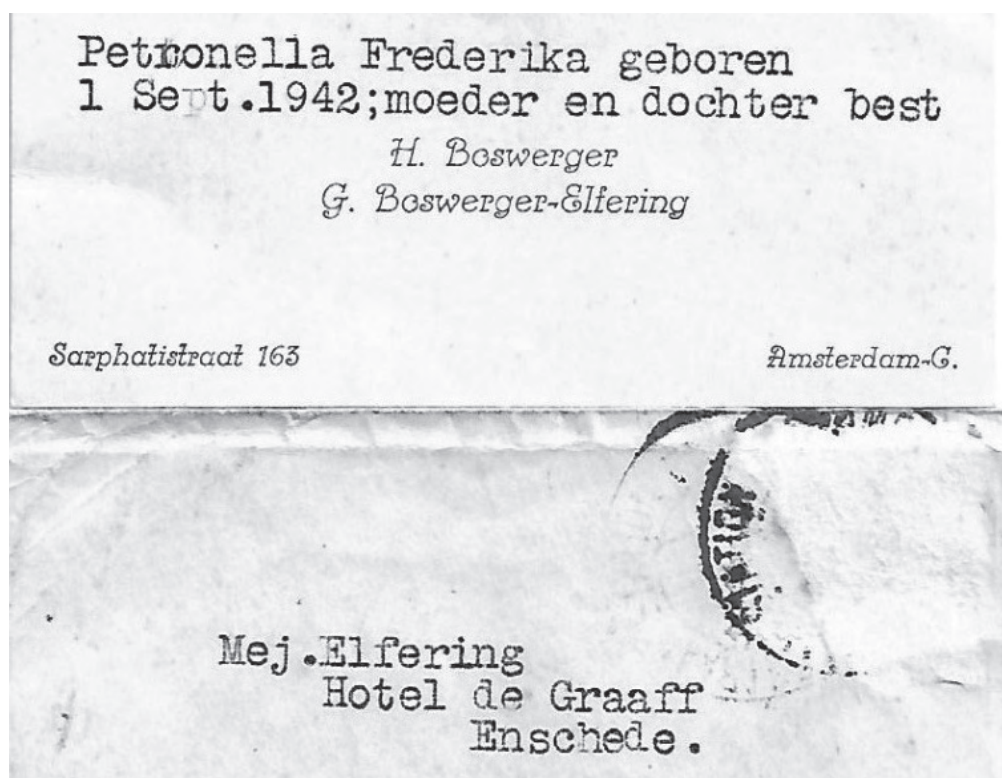
Die Jodenbuurt. De Hollandse Schouwburg aan de Plantage Middenlaan 61, vlak bij de ingang van Artis. Tussen 1893 en 1942 theater, in 1942 en 1943 een verzamelplaats waarvandaan Joden via Kamp Westerbork gedeporteerd werden naar de vernietigingskampen van Nazi-Duitsland, thans Joods Cultureel Kwartier en Verzetsmuseum.

Daar kwam ik op weg naar school niet langs. Wel langs de Lippmann, Rosenthal & Co (Liro) Bank. Een Joodse bank die tijdens de jaren 40-45 door de Duitsers werd aangewezen als enige bank waarmee Joden nog zaken mochten doen. "Duitse roofofbank" of "Nazibank": voor mij begonnen deze benamingen pas veel later hun echte betekenis te krijgen.

Heb jij de halve cent nog gekend? Bij mijn ouders (verwoede sigaren- en sigarettenrokers) stond op onze salontafel na de oorlog nog vele jaren een sigarettendoos: een horizontaal vierkant stuivertje, daarop gesoldeerd of gelast verticaal een cent en daarop weer een in tweeën gezaagde halve cent. Vijf + een + een kwart = 6 1/4.

Inderdaad: met deze verwijzing naar Arthur Seyss-Inquart, Rijkscommissaris van Nederland, werden de brandende sigaretten in de asbak uitgedrukt.

In Amsterdam was het in de hongerwinter van 1944 niet best. Mijn broertje was geboren, mijn oom was nog steeds bij ons ondergedoken en ook wij moesten eten hebben. Met familie aan de andere kant van de IJssel fietste mijn moeder naar haar schoonzus en zwager in Deventer. Na een nachtje slapen ging ze met schoonzus Mien en mijn neefje in de kinderwagen boven op de zak met aardappelen lopend met de fiets aan de hand weer terug langs de Duitsers over de IJsselbrug. Geen controle! En uit het zicht van de



Duitsers de zak met aardappelen op de bagagedrager en weer 100 kilometer naar Amsterdam.

Maandag 24 september 1951: de laatste zaak van de Bijzondere Strafkamer te Zutphen.

Het verraad aan de Sumatrastraat.

"Het geval Enschede is wel het meest tragische hoofdstuk van de dodenroman Huschka". Zo typeerde de Officier van Justitie, Mr. W.L. de Walle het gruwelijke drama waarbij acht mannen en een vrouw werden neergeschoten en afgemaakt.

Paaszaterdag 31 maart 1945, één dag vóór de bevrijding van Enschede zou een zwarte bladzijde in de geschiedenis van onze Elfering-tak worden.

Jo Elfering, de oudere zus van mijn moeder, en haar echtgenoot Dirk ter Borg zouden tezamen met nog zeven andere leden van de verzetsgroep in hun huis aan de Sumatrastraat 3 de dood vinden als gevolg van verradersactiviteiten van C.L. (Karl) Huschka.

Zes jaar was ik toen dit gebeurde en hoorde eigenlijk pas van dit familiedrama toen ik na het overlijden van mijn moeder iets meer contact kreeg met haar jongste zus in Enschede. Van haar hoorde ik alles over deze gebeurtenis aan het eind van de oorlog en was blij dat zij alle krantenartikelen van het proces tegen de verrader Karl had bewaard. Ik mocht ze van haar hebben.

De verrader Karl Huschka (\* 1907 in Arnhem) kreeg 18 jaar. En dus was het deze keer niet de afstand

Amsterdam-Enschede maar de verrader KARL die er voor zorgde dat ik deze tante en oom nooit mocht leren kennen.

Mijn vader had vóór de oorlog een A-Ford. Bang dat deze gevorderd zou worden werd die naar Twente gereden en ingegraven bij de boerderij in Fleringen. De bedoeling was dat deze Ford op deze wijze de oorlog wel zou overleven. Ik heb me laten vertellen dat dit achteraf niet zo'n goed idee is geweest want er bleek na vijf jaar weinig van de Ford te zijn overgebleven. Gelukkig hebben we de foto nog!

En mijn zusje uit 1942?

Haar geboorte werd middels een geboortekaartje van niet meer dan 9,7 x 4,2 cm naar de jongste zus van mijn moeder, werkzaam bij Hotel de Graaff in Enschede, gestuurd. Zonder adres is dit kaartje toch goed aangekomen. Tot zover een paar herinneringen van een geboren Amsterdammer met Twentse voorouders.

**KOM VANAVOND MET VERHALEN  
HOE DE OORLOG IS VERDWENEN  
EN HERHAAL ZE HONDERD MALEN:  
ALLE MALEN ZAL IK WENEN.**

Leo Vroman





## Een tragedie uit 1940.

Onderzoek Dick Poortman, tekst Hennie Scholten.

Bernhard van Bingen, slager te Rijssen, werd op 01-11-1903 geboren in Ochtrup, net over de grens met Enschede als zoon van Isaac van Bingen en Bella Wolff. Hij had net als zijn vader de Nederlandse nationaliteit; vader Isaac werd geboren op 16-01-1866 in Doesburg, Gelderland.

Isaac begon een slagerij Ochtrup. Hij trouwde in Gelsenkirchen met een Duitse vrouw, Bella Wolff, die vrij jong overleed en hertrouwde met Julia Meijerhoff, eveneens een Duitse.

Ook zoon Bernhard werd slager in Ochtrup. Hij bleef Nederlander, net als zijn vader.

Misschien toch iets van: we kunnen altijd nog terug? Wie zal het zeggen.

Bernhard trouwde op 05-01-1930 met Berta Oppenheimer. Ze was Duitse, geboren in Mörfelden,

Duitsland. Uit het huwelijk werden twee kinderen geboren: Isabella Trude, in 1931 en Bernhard Walter, in 1932.

Het ging de familie goed in die Duitse stad. Er was een kleine Joodse gemeenschap woonachtig in Ochtrup en directe omgeving.

De sfeer was soms wat antisemitisch, dat was die eigenlijk in heel Europa wel. Oude kranten over Joodse zaken geven duidelijk een sfeer aan, die heden ten dage echt niet meer door de beugel kan.

Van oudsher waren in het oosten van Europa pogroms en moordpartijen op Joodse inwoners wel bekend. Velen waren door de eeuwen heen gevlucht naar het tolerantere, maar toch ook niet vrij van haat



*trouwfoto echtpaar Van Bingen-Oppenheimer*



*Bertha van Bingen voor de slagerij in Ochtrup.  
Jaren later zou D. Poortman n.a.v. deze foto de plek  
zoeken waar de slagerij zich bevond in Ochtrup.*

zijnde, West Europa en Amerika.

In Westfalen hebben altijd Joden geleefd en gewerkt. Ze zijn soms vervolgd in de Middeleeuwen. Ook Ochtrup kende al van het begin van de 18e eeuw een Joodse gemeenschap.

In januari 1933 kwam Adolf Hitler aan het bewind als rijkskanselier in Duitsland.

Europa en Amerika waren daar niet blij mee en er kwam een spontane boycot op gang, die bekend werd als de anti-naziboycot.

Het antwoord kwam meteen: In alle Duitse, en dus ook in de Westfaalse steden en gemeentes werden Joodse zaken geboycot.

Ook al meteen kwamen wetten, die Joden buiten de maatschappij stelden. Tot 1944, amper twaalf jaar later, toen het duizendjarig rijk ten onder ging, zijn er in totaal 430 wetten en verordeningen tegen Joodse inwoners in Duitsland en bezette gebieden gemaakt. Maar weldra kwam nog een aap uit de mouw: alle buitenlanders, die in Duitsland woonden mochten kiezen: Duitser worden of vertrekken. Dat wil zeggen: de als Arisch aangemerkte buitenlanders mochten Duitser worden, de andere niet.

Voor Bernhard en ook voor zijn ouders zat een Duitse nationaliteit er niet in. Bernhard besloot naar Nederland te vertrekken; hij was uiteindelijk



Nederlander. Hij verkocht in augustus 1933 binnen een week zijn slagerij in Ochtrup. Ze zagen de veranderingen al: Joden mochten geen lid meer worden van sportverenigingen. Kranten en films begonnen de Joden af te schilderen als slecht en onbetrouwbaar.

Vader Isaak en zijn tweede vrouw gingen mee. De familie vestigde zich in Rijssen.

Bernhard begon opnieuw met een slagerij, eerst aan de Beek (tegenwoordig de Wierdensestraat) en later aan de Haarstraat. En ook in Rijssen ging het hem goed.

Hij had weldra een knecht nodig, dat werd Agteresch, de vader van de later in heel Twente bekende Harm oet Riessen. Moeder Berta had ook hulp in de huishouding, een jonge vrouw Dina Groothuis.

De familie stond goed aangeschreven in het kleine stadje, niet echt notabel, maar wel enigszins kapitaalkrchtig.

Vader Isaac overleed op 08-04-1940 in Rijssen op 74-jarige leeftijd.

Zijn weduwe bleef in Rijssen wonen bij haar stiefzoon en zijn gezin.

In Duitsland werd het in de jaren dertig steeds slechter voor de Joden en velen vluchtten richting Nederland. Tot november 1938 (Kristallnacht) werden ze meestal teruggestuurd want Duitsland was een bevriend en veilig land. Geen reden voor asiel.

Dat veranderde na november 1938. Toen werd asiel verleend en vele Joodse vluchtelingen kwamen terecht in Westerbork, speciaal voor hen ingericht als opvang.

De internationale situatie werd ook voor Nederland dreigender en het leger werd in 1939 gemobiliseerd, hoewel niemand werkelijk geloofde in een oorlog, Nederland was immers neutraal. "Gaaf u maar rustig slapen," zei de minister-president voor de radio.

Ook Bernhard van Bingen werd opgeroepen voor de mobilisatie en kwam als soldaat terecht in de kop van Noord Holland.

10 mei 1940 kwamen de Duitsers, ondanks alle beloftes van neutraliteit. 15 mei 1940 capituleerde de Nederlandse generaal Winkelman. De regering zat al in Londen en de bezetting werd een feit. De Nederlandse soldaten en officieren werden krijgsgevangen gemaakt en min of meer opgesloten in diverse kazernes. Een aantal werd naar Duitsland gestuurd.

Bernhard van Bingen kon dat niet aan. Na enkele weken pleegde hij zelfmoord. Of zoals in de akte staat:

hij werd overleden bevonden. Zijn zwager en tevens volle neef, Benedictus Hamburger, getrouwd met een zus van Bernhard, reisde naar Anna Paulowna om hem te identificeren.

Bernhard was niet de enige joodse militair die zelfmoord pleegde. Er zijn nog zeker tien andere gevallen bekend. Maar ook onder de gewone burgers van Joodse afkomst was de angst groot voor de toekomst.

Meerderden maakten een eind aan het leven, soms zelfs hele gezinnen.

Moeder Berta bleef na de dood van haar man in Rijssen wonen. De winkel werd gesloten, zoals alle joodse winkels in Nederland in die eerste jaren werden gesloten, zogenaamd onder beheer gesteld. Geruchten vertellen dat de familie bang werd gemaakt na het overlijden van Bernhard. Er mocht niet over gepraat worden. Dat gebeurde toch, zeker in een kleine plaats als Rijssen.

Maatregelen werden afgekondigd. Joden werden tweederangs burgers, met weinig rechten, zeg maar rechteloos.

Midden 1943 kon de groepscommandant van politie in Rijssen melden dat de stad 'jodenvrij' was.

De familie van Bingen was toen al niet meer aanwezig in de stad. Moeder Berta, Trude en haar broertje Bernhard Walter gingen met het beruchte kindertransport van Vught via Westerbork op 7 juni 1943 naar Sobibor. Ze werden alle drie op dezelfde dag omgebracht: 11 juni 1943.

Ook moeder Julia van Bingen-Meijerhoff, de weduwe van vader Isaac werd gedeporteerd in mei 1943, naar Sobibor in Polen.

Dochter Trude (op zijn Duits Troede genoemd) speelde vaak met haar vriendinnetjes en vriendjes in Rijssen. Er zijn nog een aantal foto's van. Een onbezorgde jeugd leek het te worden. De ouders wisten misschien wel beter.

Toen ze vertrok naar Vught gaf ze haar pop aan een buurmeisje. Die moest er goed op passen want Trude wilde hem graag terug hebben, zei ze erbij.

Waar Bernhard van Bingen is begraven is nog een vraag. Pogingen om zijn graf te achterhalen zijn op niets uitgelopen.

Hij wordt aangemerkt als zijnde gesneuveld.

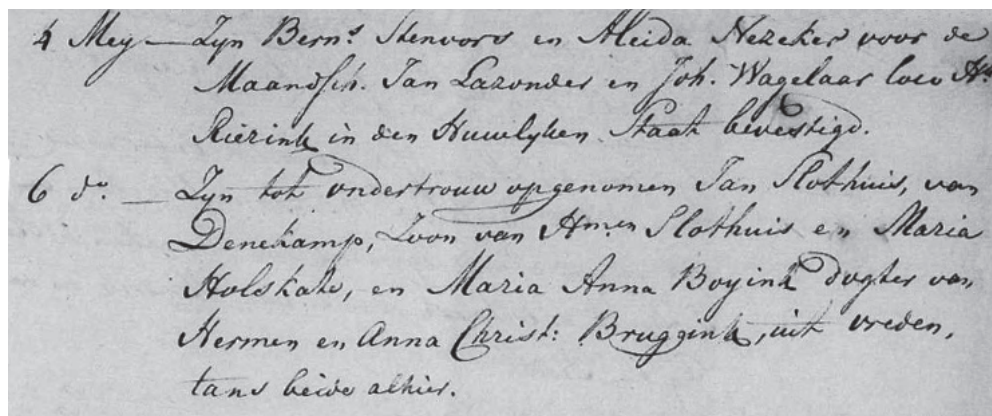
Een hele familie, die het goed ging in een klein stadje in Overijssel, overleefde de holocaust niet.

## Vragen mw. Hennie Scholten in TG december 2019

Door Rob Stokkers

### Maria en Christina Slothuis

Jan Slothuis, zoon van Hermen Slothuis en Maria Holskate uit Denekamp, otr.(gericht) Enschede 6-5-1696 Maria Anna Boijink, dochter van Hermen Boijink en Anna Christina Bruggink uit Vreden, beide thans woonachtig in Enschede.



De oudste dochters uit dit huwelijk, vernoemd naar de beide grootmoeders Maria Holskate en (Anna) Christina Bruggink, zijn:

1. Maria (Christina) Slothuis, geb. 1796/1797, ged. (RK) Enschede 30-3-1797, tr. Enschede 24-4-1823 Hermannus Piepers, geb. Enschede 23-9-1799, ged. (RK) Enschede 23-9-1799; bevolkingsregister 110-647.
2. (Maria) Christina Slothuis, geb. Enschede 13-4-1798 (volgens het bevolkingsregister), ged. (RK) Enschede 13-3-1797??? (is waarschijnlijk 13-4-1798), tr. Lonneker 7-3-1840 Jan Hendrik van Alstede, weduwnaar van Johanna Fransman, geb. Enschede 14-10-1788; bevolkingsregister 105-188, 109-119, 109-152 en 475B.

De extracten uit de doopregisters vermelden wel degelijk twee verschillende datums, namelijk respectievelijk 30 en 13 maart 1797. Mijn vermoeden is dat de ambtenaar van de burgerlijk stand in Enschede bij het vervaardigen van het extract uit het doopregister niet goed heeft gekeken. In het bevolkingsregister staat Christina Slothuis vermeld met geboortedatum 13 april 1798. Ik weet niet of het doopboek van de RK-kerk nog bestaat en niet verloren is gegaan bij de grote stadsbrand in Enschede. Anders zou je daar nog eens in kunnen kijken.

### Jenneken en Jenneken Rekers

Willem Rekers en Margaretha Ribbels kregen twee dochters met de voornaam Jenneken in 1830:

1. Jenneken Rekers, geb. Enschede 3-1-1830, ovl. Enschede 7-1-1830 (5 dagen oud).
2. Jenneken Rekers, geb. Enschede 24-11-1830, tr. Ambt Almelo 13-8-1855 Gerrit Sijgers, geb. Stad Almelo 17-11-1828. Mijn vermoeden is dat de ambtenaar van de burgerlijk stand in Enschede bij het vervaardigen van het extract uit de geboorteregisters niet verder heeft gekeken dan zijn neus lang is. Je zou nog in het bevolkingsregister van Almelo kunnen kijken met welke geboortedatum Jenneken Rekers daar is ingeschreven.

### Hermina en Jenneken ter Borg

1. Hermina ter Borg, d.v. Jannes ter Borg en Geertruid Goorhuis, geb. Lonneker 26-12-1836, ovl. Lonneker-Usselo 14-2-1912, tr. Lonneker 6-9-1866 Jan Hendrik Kuipers, geb. Lonneker 6-12-1838
2. Jenneken ter Borg, d.v. Jannes ter Borg en Geertruid Goorhuis, geb. Lonneker 12-3-1840, ovl. Lonneker 3-4-8775, tr. Lonneker 23-11-1871 Jan Hendrik Bruggert, geb. Lonneker 3-5-1844.  
Jan Hendrik Bruggert, weduwnaar van Jenneken ter Borg, tr.(2) Lonneker 14-10-1875 Geertruida Steenberg, ovl. Enschede 23-9-1887.  
Jan Hendrik Bruggert, weduwnaar van Geertruida Steenberg, tr.(3) Lonneker 17-5-1889 Hermina ter Borg, d.v. Jannes ter Borg en Geertruid Goorhuis, ovl. Enschede 3-4-1892. huwelijksgetuigen onder andere Gerrit Jan Kempers, oud 49 jaar, zwager van de bruid, Jan Hendrik ter Borg, 24 jaar, neef van de bruid.



Mogelijk een vergissing met Mina ter Borg, d.v. Hendricus/Hendrikus ter Borg en Geesken Stokhorst, geb. Lonneker 9-2-1833. Andere kinderen van dit echtpaar, gehuwd Lonneker 12-5-1827, zijn: Hendrina (\* Lonneker 17-3-1828; ovl. Lonneker 26-12-1835), Hermina (\* Lonneker 8-10-1829, ovl. Lonneker 9-4-1830), Hermen (\* Lonneker 7-2-1831, ovl. Lonneker 2-4-1890; tr. Lonneker 18-5-1865 Gezina Weemink), Mina (\* Lonneker 9-2-1833), Jan Hendrik (\* Lonneker 2-8-1834, ovl. Enschede

3-12-1889; tr. Lonneker 2-3-1866 Aalken Eulderink), Hendrina Lonneker 6-2-1837; tr. Lonneker 4-10-1866 Willem Diderik de Lannoij, ovl. Lonneker 30-4-1870), Hermina (\* Lonneker 26-10-1838, ovl. Lonneker 31-5-1893; tr.(1) Lonneker 13-12-1878 Bernardus Lammersen; tr.(2) Lonneker 30-12-1880 Gerrit Jan Kempers), Gerrit (\* Lonneker 11-9-1840, ovl. Lonneker 22-1-1880; tr. Lonneker 12-9-1872 Geritdina ter Borg), Willem (\* Lonneker 4-12-1842, ovl. Lonneker 31-3-1909; tr. Lonneker 27-2-1868 Willemina Walhof) en Janna (\* Lonneker 22-6-1845, ovl. Lonneker 30-7-1845). Het bevolkingsregister van Lonneker zal daarover meer duidelijkheid kunnen verschaffen.

Lonneker 15-7-1832 Hermina, d.v. Gradus ter Borg en Enneken Eulderink, ovl. Lonneker-Broekheurne 9-4-1900, tr. Lonneker 4-4-1872 Engbert Nijhof.

Lonneker 26-12-1836 Hermina, d.v. Jannes ter Borg en Geertruid Goorhuis, ovl. Lonneker-Usselo 14-2-1912, tr. Lonneker 6-9-1866 Jan Hendrik Kuipers

Lonneker 26-10-1838 Hermina, d.v. Hendrikus ter Borg en Geesken Stokhorst, ovl. Lonneker 31-5-1893, tr.(1) Lonneker 13-12-1878 Bernardus Lammersen, ovl. Lonneker 5-11-1879; tr.(2) Lonneker 30-12-1880 Gerrit Jan Kempers, ovl. Lonneker 17-9-1892

Lonneker 14-12-1839 Hermina, onwettige d.v. Hendriene ter Borg, gewettigd door Hendrikus Nijhuis

Lonneker 28-9-1842 Hermina, d.v. Lucas ter Borg en Janna Evers, ovl. Lonneker 7-5-1861=



## Nogmaals Merkwaardige zaken, *met name Jenneken Rekers,*

*door Hennie Scholten*

Ik heb wat losgemaakt met mijn verzuchtingen over merkwaardige zaken in de burgerlijke stand. Opmerkingen, adviezen en oplossingen werden aangereikt. Maar: geen verklaring.

Het zijn veronderstellingen, vermoedens en waarschijnlijk destijds 'slordige ambtenaren'. Ook worden kinderen met dezelfde naam en andere ouders aangedragen: "die zouden het ook kunnen zijn."

Natuurlijk weet iedereen dat een kind dat na vijf dagen overlijdt, geen jaren later alsnog in het huwelijk treedt. En als er een later geboren zus is met dezelfde naam, dan weet je dat het waarschijnlijk om die zus gaat... Waarschijnlijk, inderdaad. Een opmerking, die zei: kijk eens in het bevolkingsregister van Almelo, deed me wenden naar Jan Harzevoort, die goed thuis is in het Almelse stadsarchief.

Ik kreeg van hem het volgende antwoord:

Ik heb maandagmiddag even voor jou gezocht in het bevolkingsregister van Stad- en Ambt Almelo.

In bijgaande genealogie van de fam. Rekers zie je het volgende; bij het echtpaar Willem Rekers en Margaretha Ribbels heb ik het kind Jenneken Rekers (geb. 3-1-1830) twee maal opgevoerd. Eerst dat ze maar 4 dagen oud is geworden en ten tweede dat ze is gehuwd met Gerrit Seigers. Ze overlijdt 29 mei 1925 in Almelo.

Op 24-11-1830 is er nog een Jenneken Rekers geboren in hetzelfde gezin. Deze huwde met Frans Slaghuis en zij hebben in Stad- en Ambt Almelo gewoond.

Van Jenneken is alleen een geboorte jaar bekend n.l. 1837. Maar nu.... In het gezin van Willem en Margaretha is in 1837/1838 een andere dochter geboren n.l. Berendina Rekers, en van haar heb ik geen geboorte kunnen vinden. Ook niet via wiewaswie, alleen dat ze maar 1 jaar oud is geworden. Via/bij de broers van Willem Rekers heb ik ook geen Jenneken als dochter kunnen ontdekken. Dus blijft het wat mij betreft: Wie het weet mag het zeggen.

Nog even gespeurd met de aangereikte gegevens. Wat blijkt: ook deze Jenneken heeft dezelfde geboortedatum: 03-01-1830 in de huw. bijlagen van 1860, haar trouwjaar.

Zij overlijdt in Borne 21-11-1902, partner van Frans Slaghuis, dochter van Willem Rekers en Margaretha Ribbels. Zou het dan toch kloppen: er lag nog een briefje met een uittreksel in de la, dat kan wel gebruikt worden? Weer een veronderstelling... Wie het weet en kan verklaren mag het zeggen, zoals al eerder is opgemerkt.

Bron: Bev. Reg. Almelo, Wiewaswie.nl, Genver.nl



## Colofon

*Nederlandse Genealogische Vereniging.  
Opgericht 1946.*

### **Correspondentieadres:**

NGV, Postbus 50, 3980 CB, Bunnik.  
Bibliotheek en andere diensten:  
Kosterijland 3, 3981 AJ, Bunnik  
Telefoonnummer: 085 - 105 1199

### **Werkgroep Nationaal-Twente**

#### **(Opvolger van de afdeling Twente, opgericht 1984.)**

Het gebied omvat de volgende gemeenten:  
Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede,  
Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo,  
Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-  
Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfts en,  
Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente  
Bathmen.

### **Afdelingswebsite:**

twe.ngv-afdelingen.nl

### **Afdelingsbestuur en functionarissen:**

#### **Voorzitter**

Arie van Herk  
E-Mail: voorzitter-nat@ngv.nl

### **Leden van de activiteitencommissie**

#### **Nationaal Twente**

#### **Lid en secretaris**

vacature

### **Lid en penningmeester/contactpersoon**

Ben Lenferink  
E-mail: b.lenferink@lentifa.nl

### **Lid en coördinator Twente Genealogisch/Lezingen**

Jan Oude Munnink  
Telefoon: 0541-511774  
E-mail: koppelboer@caiway.nl

### **Lid en Genealogisch correspondent/organisatie Twentse Voorouderdag**

Anton Hilgerink  
Telefoon: 053-4765253  
E-mail: correspondent@home.nl

### **Lid en eindredacteur Twente Genealogisch (TG)**

Mevrouw Hennie Scholten  
Telefoon 0548-615164  
E-mail: hennie.scholten@home.nl

### **Lid en cursussen**

Hans Souverijn  
E-mail: hans.souverijn@ziggo.nl

### **Verzending Twente Genealogisch (TG)**

Corrie van der Beek  
E-mail: cjbeek1@gmail.com

### **Webmaster**

Marieken Scholten-Sijsjes  
E-mail: ngv.twente@sijjes.nl

### **Kopij Twente Genealogisch**

De redactie behoudt zich het recht voor om  
bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te  
weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in/  
na overleg met de auteur.

### **Twente Genealogisch verschijnen**

Bij voldoende kopij verschijnt TG vier keer per jaar  
rond het einde van elk kwartaal.

### **Bezorging Twente Genealogisch**

Voor de bezorging van Twente Genealogisch kunt u  
contact opnemen met mevrouw Corrie van der Beek  
Twente Genealogisch wordt gratis toegezonden aan  
de leden van Nationaal Twente en aan leden van  
andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap  
zijn aangegaan.

### **Abonnement**

Wilt u een abonnement op dit blad, dan zijn de  
kosten € 12,50. U kunt zich aanmelden bij de heer  
B. Lenferink

### **Publicatie**

Het in dit blad gepubliceerde mag slechts worden  
overgenomen met schriftelijke toestemming van de  
redactie, de schrijver en vermelding van de bron:  
Twente Genealogisch ISSN-138-0787

### **Adreswijzigingen**

Adreswijzigingen, wijziging e-mailadres, opgave  
nieuwe leden en opzeggingen uitsluitend via het  
e-mailadres: ledenadministratie@ngv.nl of per post  
naar NGV- ledenadministratie:  
Postbus 50, 3989 CB Bunnik.



## Rikmansbrug

Op de grens van drie marken ligt aan het kanaal Almelo-Nordhorn de Rikmansbrug. Het is de enige brug over het kanaal die de status van monument heeft. In een volgende TG zal aandacht besteed worden aan het kanaal Almelo – Nordhorn en met name aan de mensen die erbij betrokken waren.









www.drukkerijveltman.nl



# drukkerij veltmann bv

uw partner in drukwerk

Sinds 1981 produceren wij een breed pakket drukwerk, van Ansichtkaart, affiche, huisstijl tot een fullcolour brochure.

Het vervaardigen van kunstkaarten, artiestenkaarten, Ansichtkaarten, uitnodigingen, brochures en posters is onze specialiteit. Van ontwerp tot eindproduct, alles wordt door ons verzorgd. Zowel in kleine als grote oplagen.

*Wij drukken met persoonlijke aandacht voor uw drukwerk en geven u advies voor het beste eindresultaat!*




twitter @drukveltmann

facebook www.facebook.com/drukkerijveltman



**Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging afd. Nationaal-Twente,  
36e jaargang 2020 nr. 2**

## Inhoudsopgave

We houden ons hart vast?!	p. 22
Gebeurtenissen rond het erve Scholte Honiglo in 1794	p. 22
Rondje om een vierkantje	p. 25
Huwelijkse voorwaarden anno 1666	p. 34
Gemiddelde nominale weeklonen bij de Fa. Gerhard Jannink en Zn. Zuiderhagen	p. 35
Uit: Dagblad van het Oosten. Voorjaar 1932, uit de rubriek RECHTSZAKEN.	p. 37
Een verre voortante.	p. 37
Colofon	p. 40



## We houden ons hart vast?!

Door Jan Oude Munnink

De meesten van ons zitten in de risicoleeftijd en het kroontje van corona wil blijkbaar graag landen op de zwakkeren onder ons. De maatregelen die de overheid heeft genomen zijn bedoeld ter bescherming van iedereen. Maar onze leeftijdscategorie heeft er meer last van: geen fysiek contact met o.a. kleinkinderen. Iedereen heeft er last van dat hij een ander geen hand kan schudden of omhelzen. Het afstand houden betekent dat we letterlijk en figuurlijk op afstand staan. Thuiswerken deden en doen we al jaren en we hebben altijd wel wat te doen of te verbeteren aan onze familiegeschiedenis.

Gelukkig hebben steeds meer de beschikking gekregen over digitale bronnen en hoeven voor veel onderzoek niet meer de deur uit. Maar de gedwongen situatie om zoveel mogelijk thuis te blijven voelen we toch als een inperking van onze vrijheid. Voor menigeen voelt het niet doorgaan van de lezingen op de tweede zaterdag van de maand in de Stefanshof als een vorm van gemis, maar we weten allemaal beter. De discrepantie tussen weten en voelen wordt door velen als benauwend ervaren, die iedereen individueel moet proberen op te lossen. De meesten van ons kunnen gelukkig daar een weg in vinden in deze verraderlijke en onzichtbare oorlog met een virus: een sluipmoordenaar.

Hoe en wanneer we terugkeren naar wat we een normale manier van leven vonden is onzeker en

onduidelijk. Zolang er geen vaccin beschikbaar is zullen we er rekening mee moeten houden dat onze vijand actief kan blijven en toeslaan.

Dat heeft ook consequenties voor onze bijeenkomsten. Op dit moment is het vermoed ik te optimistisch om aan te nemen dat de lezing in het najaar “gewoon” plaatsvinden. De al even optimistische gedachte dat je sprekers makkelijk kunt “verplaatsen” naar een later tijdstip is makkelijker gezegd dan gedaan, ook al omdat de menskracht binnen de activiteitencommissie te beperkt is. Op de oproepen in Twente Genealogisch 2020-1 en de nieuwsbrief heeft niemand gereageerd. Dat kan niet alleen aan Covid-19 te wijten zijn. Ook in deze moeten we ons hart misschien wel vasthouden. Maar misschien was ik te optimistisch bij het laten plaatsnemen van de oproep en zijn er gewoon geen kandidaten. Gelukkig is er geen man of vrouw overboord en kunt u zich nog altijd aanmelden.

Graag zouden we TG 2020-3 en TG 2020-4 en met meer pagina's willen vullen om iedereen een beetje compensatie te geven voor het vervallen van de bijeenkomsten. Maar we vertrouwen er op dat u nu uw vrijheid beperkt is de vrijheid neemt om een korte of misschien wel wat langere bijdrage te leveren. Mogelijk was u dat al lang van plan!

Goodgaon

## Gebeurtenissen rond het erve Scholte Honiglo in 1794

Door: H.G.M. Kok

### Inleiding

Het erve Scholte Honiglo was een gewaard erf en vanaf 18 mei 1694<sup>1</sup> was het Dorp Losser eigenaar. Een eeuw later was het verpacht aan Janna Beernink (1728-1799), weduwe van Gerrit Scholte Honiglo (1732-1777). Ze was de dochter van de gereformeerde schoenmaker Jan Lubbertsen Beernink (1704-1775). Begin 1794 berichtte ze aan het bestuur van Dorp Losser dat ze dat jaar de pacht op 11 november wilde beëindigen. De setters ofwel de dorpsbestuurders Jan Keller (1725-1799), Gradus Lippinkhof (1728-1796) en de smid Hendrik Keilvers (1759-1820) kondigden daar-

op een openbare verkoop aan. De eerste twee setters waren gereformeerd, de laatste katholiek. Hun opvatting was dat de religie van de toekomstige huurder er niet toe deed. Het dorp was immers de eigenaar. Ze publiceerden daarop een document waar op basis van 12 artikelen werd vastgelegd waar de pachters zich aan hadden te houden als zij de boerderij wilden huren op basis van de komende zes jaar.<sup>2</sup> Opzienbarend was het plan om de boerderij, de schaapskooi, het bakhuis, de lijftocht en de landerijen te gaan splitsen in twee percelen. De lijftocht zou worden afgebroken. In plaats daarvan zou op het perceel een vrij riant gebouw en een schuur neergezet moeten

1. Frans Jacobs; *Recht en onrecht in de Marke Losser* (Losser 2014) 74.

2. HCO Toegang 0033 Drostambt Twente Inv. Nr. 578 Protestantse ingezetenen van Losser x katholieke ingezetenen van Losser. De lidmaten van de gereformeerde gemeente van Losser vorderen dat de hoeve Scholtinkhof te Honiglo onder Losser zal worden verpacht aan de protestantse hoogste bieder op die pacht. De setters en vele inwoners van het merendeels katholieke Losser verzetten zich daartegen. Incompleteet. Het vonnis is bewaard.



worden op kosten van de huurders. Voor de financieel garantie moesten de kandidaten over twee borge beschikken. Opmerkelijk was dat het Dorp Losse bovendien hand en spandiensten eiste; iets wat juist in die tijd in Twente een heftig juridisch onderwerp was:

## De aanbesteding

Rond april 1794 had de aanbesteding plaats en op 8 mei werd aangekondigd dat voor het eerste perceel Jan Hendrik Molthof (1761– voor 1811) uit De Lutte met een huur van 132 gulden jaarlijks de hoogst bieder was. De borgen waren zijn broer Gerar Boerrigter (1758-1833) uit De Lutte en Jan Hendri Elderink alias Hengelman (1747-1803) De laatst was geboren in De Lutte maar door zijn huwelijk met Christina Elderink (1754-1821) werd hij landbouwer op het erve Elderink. Na de publicatie van de bieding was er 24 uur ingeruimd voor nader beraad. Tot ieder verassing kwam er toen een bod dat hoger was dan alle voorafgaande.

De reactie van Dominee Jacobus Immink (1748–1806): De huurders van de boerderij Scholte Honiglo waren altijd gereformeerd geweest en dat moest zo blijven, meende dominee Jacobus Immink en vele van zijn geloofsgenoten waren dat met hem eens. De pachter van de Ravenhorst Berent Lukes alias Lukassen (1761-1831)<sup>3</sup> geboortig uit Losser, gehuwd met Anna Sophia Beernink (1743-1821) de zus van bovengenoemde weduwe, werd benaderd om een beter aanbod te doen dan Jan Hendrik Molthof. Dat aanbod kwam er. De basis was een jaarlijkse huur van 162 gulden en een vooruitbetaling van 500 gulden aan huur om de nodige werkzaamheden aan de boerderij te bekostigen. Het aanbod werd ondertekend door 24 gereformeerden.<sup>4</sup>

Om goedkeuring te verkrijgen van het aanbod van Berent Lukes stuurde de dominee een brief aan baron Arend van Raesfelt tot Elsen (1725 - 1807), residerend in Diepenheim en sinds 1790 drost van Twente. Behalve de brief waren bijgevoegd het aanbod en de 12 condities van de huur. Benadrukt werd in de brief dat velen het aanbod zeer positief waardeerden. Op emotioneel gebied werd de drost gevraagd om gevoelen te hebben over de benarde toestand van de gereformeerden in Dorp en Marke Losser. Gesteld werd dat



*Karkesproake Paneel Gereformeerde Kerk Hellendoorn*

de gereformeerden in de minderheid waren en dat de katholieken van alles zouden proberen om het mooie aanbod van Berent Lukes te gaan dwarsbomen. Immink besloot zijn brief als volgt: 'Dat 't Uwe Hoogwelgeborene Gestrenge als dan behagen zal en mag onze Kleine Kuddeken te ondersteunen en te helpen voortplanten dat wij voor de meerderheid van haar niet behoeven te zwigten. En wij in deze onze billijke en te gelijk voordelige conditiën mogen Triomfeeren'. Op 14 maart 1794 stelde de Drost dat het aanbod van de vreemdeling Jan Lukes de aantrekkelijkste was maar dat hij eventuele tegenreacties tot voor 28 mei 1794 eerst afwachtte. Deze schriftelijke correspondentie bereikte echter pas op 24 mei de setters. Via hun advocaat Bernardus ten Pol (1762-1814) uit Enschede stelden de Setters aan de Drost dat zij niet adequaat kunnen reageren voor of op 28 mei op de documenten van Immink. Ze hebben te laat (24 mei) zelf de documenten gekregen. Het bevatte volgens hen vele ongerijmdheden en onwaarheden. Zij verzochten uitstel na Pinksteren (8 juni). De Drost stemde met het voorstel in.

3. Berent was reeds vanaf 1780 pachter en toen hij in 1816 de pacht beëindigde liet hij Ravenhorst volkomen verwaarloosd achter. Heinrich Voort, Haus Ravenshorst bei Gildehaus ein fruherer Rittersitz, in: Bentheimer Jahrbuch 1997 Heimatverein der Grafschaft Bentheim. 9-11.

4. Al in de Middeleeuwen deed de pastoor iedere week na de kerkdienst vanaf de kansel de afkondigingen, die voor een breed publiek bestemd waren. Iedereen bezocht immers de kerk. Zo werden onder meer de markevergaderingen aangekondigd. De pachters moesten dan de eigenaar van hun erf, de goedsheer, hierover informeren. Ook werd hier de verkoop of verpachting van een erf bekendgemaakt, evenals aanstellingen voor de schutterij en bepalingen betreffende het weiden van vee en de verhuur van hooilanden. De term Karkesproake wordt nog in de Gereformeerde Kerk Hellendoorn gebezigd.



## De tegenreactie

De katholieke setter Hendrik Keilvers kwam in actie. Hij vond de nog ongehuwde Jan Berend Welpelo (1767-1829), de vierde zoon van Berend Welpelo (1730-1805), bereid om een tegenbod te doen. Als borg werd genoemd de timmerman Jan Keilvers (1752-1821) en als getuigen traden op de timmerman Jan Luierink (1735-1812) en Assuerus ter Glane (voor 1725-1799). De offerte, ondertekend door 30 dorpslieden, werd naar de Drost gestuurd. Allereerst werd gesteld dat de pachter van Scholte Honiglo ook bewoner van dat erf moest worden. Verder werd opgemerkt dat alle toezeggingen van Berend Lukes ook gerespecteerd gingen worden door het tegenbod maar dat de jaarlijkse pachten over de zes jaren gezien Fl. 26 per jaar gunstiger zouden uitvallen. Op 17 juni 1794 stuurde de drost de offerte toe aan dominee Jacobus Immink. Deze reageerde hierop tezamen met drie vooraanstaande gereformeerden te weten de schoolmeester en koster Hermannus Bonke (1763-1845, de setter Gerardus Lippinkhof en de koopman Theodorus Teylers (voor 1729-1795) een brief aan de drost. Daarin stelden ze dat hun opvattingen gestoeld waren op het kerke-recht maar dat ze nu om verdere kosten te vermijden gaarne de beslissing overlieten aan de drost. Als extra ondersteuning schakelden 27 katholieke inwoners de Enschedese rechter Willem Philip Carel Greve (1768-1833) in om te onderzoeken in hoeverre de actie en de tegenreactie gestoeld waren op waarheid. Twee personen Gerrit Blokhoff (1761-1830) tapper en bakker en Geerlig Hengelman (1766-1816) bouwman werden op 7 juli 1794 ondervraagd over de inhoudelijke waarde van beide aanbiedingen. Beide beaamden de juistheid.

Tenslotte publiceerde Frederik Carel Willem Rühle (1725-1800) rechter van het gericht Oldenzaal op 10 juli 1794 een decreet uit. Eerst gaf hij een opsomming van alle documenten, vervolgens meldde hij dat gegadigde Berent Lukes zich wilde terugtrekken. Zijn voorstel was om een hernieuwde aanvraag uit te schrijven gezien er nu één kandidaat was overgebleven.

## Raadsels

Wat er sindsdien gebeurd is kan nog niet verklaard worden. Wellicht zijn twee externe oorzaken daar debet aan. Allereerst was er einde 1794 sprake van een

ernstige besmettelijke ziekte de zogenaamde rode loop. In Losser waren er in de periode 20 september tot 28 november in totaal 42 slachtoffers te betreuren en slechts drie personen zijn in die periode overleden om andere redenen. Direct daarna waren er een aantal militaire activiteiten in de periode december 1794 tot halverwege 1795.<sup>5</sup> Allereerst kwamen de geallieerde troepen in volgorde Hessen, Hannoveranen en Engelsen. Zij verschansten zich achter de Dinkel richting Duitsland. Vervolgens kwamen de Fransen en ontstonden in maart 1795 allerlei schermutselingen. Op 3 april 1795 werd tussen de Fransen en de Preussen de vrede van Basel getekend en werd de Bataafse Republiek gesticht.

Verbazingwekkend was dat bij de volkstelling einde 1795 duidelijk werd dat niet Jan Berend Welpelo de pachter van het erf Scholte Honiglo geworden was. Het was de gereformeerde Geerlig Kwekkeboom alias Op de Wagt (1736-1800) getrouwd met Gesina Walhof (1752-1828). Geerlig was geboren in Losser maar nu afkomstig uit Lonneker. Behalve het echtpaar waren er nog 10 eigen kinderen die in de gewaarde boerderij kwamen te wonen. Geerlig huurde het erf voor 6 jaren tegen Fl.195 per jaar. Daarna waren Sander Schouwink (1747-1834) en Jan Kwekkeboom (1786-1851) die het roer overnamen.<sup>6</sup> Na 1810 werd de katholieke Joannes Beernink (1769-1834) pachter van het erf Scholte Honiglo. Hij was gehuwd met Euphemia Nijenhuis alias Agterhuis (1788-) geboortig uit Bentheim. Op het wonershuis woonde de katholieke Jan uit het oude Noortkamp alias Warger (1759-1841) gehuwd met Mine Agterhuis (1776-1833) afkomstig uit de Lutte.

## Slotsom

Wat zegt dit alles? Het is een indicatie over een sterk veranderende wereld. Terwijl dominee Immink al vele collega's had die aanhangers waren van het nieuwe gedachtegoed, de Verlichting, geloofde hij nog in de verbondenheid tussen de Gereformeerde Kerk en de politiek. Als de drost Sigismund von Heiden Hompesch (1731-1790) nog geleefd had, zou de wens van Immink om een Gereformeerde pachter aan te stellen beslist gehonoreerd zijn. Vier jaar later begon het idee van Scheiding van Kerk en Staat echter vorm te krijgen.

5. Hennie Kok, 'Was 3 april ook een Bevrijdingsdag?', in: 'n Hoesbreef (Maart, Nr 1 2020) 50-57.

6. Bron: Document van Pastoor Brouwer. De pastoor geeft helaas zelf niet een bron aan.



## Rondje om een vierkantje

Door: Jan Oude Munnink

Onopvallend ligt op de verhoogde stoep voor de voormalige pastorie van de Jacobuskerk aan de Langestraat in Enschede een struikelsteen. Talloze mensen komen er dagelijks langs zonder er weet van te hebben en ook velen zonder te beseffen waarom dat steentje van ca 10x 10 cm er ligt. Toen ik er foto's van maakte werd ik door voorbijgangers argwanend en meewarig bekeken. Ik kreeg het gevoel van dat ze dachten: welke gek maakt er foto's van de bestrating, eentje die het in zijn bol geslagen is? Toch komen er nieuwsgierigen op je af en vragen je wat en waarom je dat doet. Als je ze attent maakt op de struikelsteen met de naam van De Hosson dan krijg je te horen: "Nooit van heurd". Zo gaat dat in 2020: driekwart eeuw na de Tweede Wereldoorlog.

Regnerius Aloysius (roepnaam Reinier) de Hosson is geboren in Groningen.

In het "Nieuwsblad van het Noorden" van 18 december 1911 vinden we onder burgerlijke stand van Groningen over de periode 15-17 december bij Bevallen: -G.T.C. de Hosson, geb. Nikus z. -. Reinier is gedoopt op 15 december 1911 in de Sint Jozefkerk in Groningen. Hij is vernoemd naar zijn opa van vaderszijde. Zijn ouders zijn Bernardus de Hosson en Gerarda Tecla Christina



Niekus. De ouders zijn getrouwd in Groningen op 16 augustus 1906. Uit hun huwelijksakte blijkt dat de opa van Reinier, Regnerus Aloysius de Hosson, is overleden in New York. Een overlijdensbewijs kan bij het huwelijk niet overlegd worden.

Nummer 1654. — Heden den vijftienden December —  
 duizend negenhonderd en elf, is voor ons Ambtenaar van den Burgerlijken Stand  
 der Gemeente Groningen, Arrondissement en Provincie Groningen, verschenen:  
 Bernardus de Hosson, —  
 Koopman, alhier — oud vierendertig jaren, van beroep  
 wonende, die ons  
 heeft verklaard, dat op den veertienden — der maand December —  
 dezes jaars, des — na — middags te zeven — uur, in deze Gemeente, een  
 kind is geboren van het mannelijk geslacht, waaraan de voorna men van  
 Regnerus Aloysius —  
 gegeven zullen worden, van welk kind ouders zijn hij comparant  
 en zijne echtgenote Gerarda Tecla Christina  
 Niekus, zonder beroep, wonende alhier.

De beide afkondigingen tot dit huwelijk zijn onverhinderd geschied, alhier, hebbende de Bruidgom Onderlede verklaard, dat zijn vader volgens in dertijd door hem ontvangen bericht is overleden te New York den hertiensten November achtienhonderden Tachtig, doch dat hij zich, in weerwil van herhaalde daartoe aangewende pogingen geen overlijdensakte van zijn vader of akte van bekendheid van dat overlijden kan verschaffen.

Wij hebben hun afgevraagd of zij elkander aannemen tot echtgenooten, en getrouwelijk alle

In de huwelijksakte wordt vermeld dat de bruidegom koopman van beroep is. Behalve Reinier werden de volgende kinderen uit het huwelijk geboren: Regnerius Aloysius de Hosson (24 juni 1908 geboren en overleden toen hij 8 maanden oud was akte 325/1909 Groningen), Maria Gezina de Hosson (geboren 12-5-1910 te Groningen), de Hosson, (levenloos akte 1266/1917 te Groningen).

Bernard de Hosson had samen met Grijpma een bedrijf. Dat bedrijf had de handelsnaam Grijpma-De Hosson. De firma Grijpma-de Hosson fabriceerde en handelde in drogisterijartikelen, chemicaliën en specerijen, en, had ook nog een filiaal in Leeuwarden. Te koop werd aangeboden o.a. stoomlevertraan, levertraan, Salamander, eau de cologne, winsumer zalf, Zebra kachelpoets, Brasso koperpoets, vitamine A en D, en Amerikaanse boenwas. Het bedrijf was o.a. gevestigd aan de Verlengde Hereweg en de W.A. Scholtenstraat in Groningen. Het gezin De Hosson woonde o.a. aan het Heereplein in die stad.

Na de lagere school ging Reinier naar het Canisius College in Nijmegen. Het was een gymnasium met internaat dat geleid werd door de Jezuiten. Het was in die tijd zeker een grote stap om een twaalfjarige van Groningen naar Nijmegen te sturen, maar de Jezuiten hadden op onderwijsgebied een uitstekende naam. Bovendien moest je als ouders niet onbemiddeld zijn om je kind op kostschool te sturen. Het doel van het Canisius College in die tijd was om de katholieke intelligentsia voor te bereiden op leidende posities in de samenleving, waar katholieken in die jaren nog ondervertegenwoordigd waren. In totaal verbleef Reinier drie jaar op het Canisius College. Hij had een priesterroeping en stapte over naar het klein seminarium in Culemborg en daarna naar het groot seminarie in Rijssenburg.

Hij werd priester gewijd op 13 juli 1936 door aartsbisschop J. de Jong, aartsbisschop in Utrecht.

Hij werd op 21 juli 1936 benoemd tot kapelaan in Barger Compasuum en op 27 augustus 1937 in Sappemeer aan de toenmalige Sint-Willibrorduskerk. Op 10 april 1940 volgde zijn benoeming als kapelaan bij de parochie Jacobus de Meerdere in Enschede. Hij trok in aan de Langestraat 51, de pastorie van de Sint Jacobuskerk (Pastoor van de parochie was J.B. Beltman. (Geboren op 9 april 1888 in Zwollekerspel en overleden in Enschede op 11 oktober 1954 in Enschede.) Op dat tijdstip hing de oorlogsdreiging al in de lucht. Polen was immers al door de Duitse troepen bezet en de pogroms tegen Joden en anderen hadden al menig slachtoffer gemaakt. Dat Nederland bij een oorlog betrokken zou worden hoopte, behalve de leden van de N.S.B. en hun sympathisanten, bijna niemand. Over de positie die de katholieke kerk lokaal in Twente innam na de inval van de Duitsers wordt door sommige geschiedschrijvers niet of nauwelijks geschreven. In het boek van T. Wiegman, "Enschede 1940-1945" wordt over katholiek verzet in Enschede eigenlijk niet gerept. Mogelijk was het er niet? Lieten katholieken anderen de kastanjes uit het vuur halen? Coen Hilbrink verschaft ons in zijn boeken "De illegalen" en "de Ondergrondse" meer helderheid. Hij beschrijft hoe de toenmalig verzuilde maatschappij werkte en hoe sterk de (ook economische) gezagsverhoudingen vaak lagen.

Het katholieke volksdeel in Twente moest nog een lange weg gaan in haar emancipatieproces. Het gezag in katholieke kringen werd veelal bepaald door de kerk. Gehoorzaamheid en volgzzaamheid waren een groot goed: je mocht niet twifelen aan wat een pastoor preekte of een bisschop schreef. Pastoors hadden bijna altijd een grote invloed op het onderwijs. Als voorzitter van het kerkbestuur waren ze ook voorzitter van het schoolbestuur van de parochieschool. Economisch gezien lag de situatie vaak anders. Textielabrikanten waren of



## PROVINCIE OVERIJSSSEL

In de provincie Overijssel werden bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer in 1937 in totaal uitgebracht 266532 stemmen; bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in 1935 243978 stemmen en 267924 in 1939. Deze waren als volgt over de partijen verdeeld:

	1937		1935		1939	
	aantal	perc.	aantal	perc.	aantal	perc.
R. K. Staatspartij .....	66181	24.86	56569	23.20	69119	25.79
S. D. A. P. ....	53989	20.25	48574	19.92	54037	20.17
Christ.-Hist. Unie .....	30644	11.50	31148	12.77	37712	14.08
Nat. Soc. Bew. ....	8995	3.37	15672	6.43	10318	3.85
Vrijz.-Dem. Bond .....	19250	7.22	11890	4.83	18872	7.04
Liberaal Staatspartij .....	8664	3.25	13193	5.40	15342	5.73
Comm. Partij Nederl. ....	6872	2.58	5661	2.32	6452	2.41
Anti-Rev. Partij .....	41648	15.62	27817	11.40	33257	12.41
Christ. Dem. Unie .....	12248	4.59	9991	4.10	11910	4.45
Staatk. Geret. Partij .....	5680	2.13	7268	2.99	7514	2.80
R. S. A. P. ....	3949	1.11	6292	2.58	3391	1.27
Overige partijen .....	8412	3.52	9903	4.06	—	—

van protestantse huize of joods. Het waren de grote werkgevers in Twente. De katholieke textielarbeiders hadden een broodheer van een andere religie en ze woonden dikwijls in huizen die door die fabrikant gebouwd waren. Bovendien liep de verzuimdheid door: als katholiek had je een katholieke arts, een katholieke slager, bakker enz. Maar ook dat is een algemeenheid. (Zelf werd ik in 1941 in een katholiek gezin ter wereld geholpen door een hervormde huisarts, onze kruidenier en groenteboer waren gereformeerd en de bakker was katholiek. Maar misschien waren we een uitzondering?). Samenwerken met anderen bijvoorbeeld gereformeerden en hervormden was not-done. Samenwerken met liberalen, socialisten of communisten was eveneens niet toegestaan. (Bij verkiezingen was stemmen op de N.S.B. "verboden".) Het verzet in Twente dus meestal per zuil georganiseerd ingericht en kende geen dwarsverbanden. Dat betekende niet dat alleen personen van dezelfde zuil geholpen werden. Het politieke landschap zag er na de statenverkiezingen in 1939 als bovenstaande afbeelding uit.

(opmerking: R.S.A.P.=revolutionair socialistische arbeiderspartij, een communistische partij die het stalinisme afwees.)

Net als nu was het gebruikelijke om uitslagen te vertalen naar lokaal en landelijke niveau. In het Twentsch Dagblad Tubantia van 20-4-1939 wordt vermeld:

## ENSCHEDÉ

### De verkiezing in Enschede.

Er zijn 2863 kiezers thuisgebleven.  
Er waren 2965 blanco stemmen en  
stemmen van onwaarde.

Van de 49.927 stemgerechtigden van de gemeente Enschede, welke gemeente zooals bekend voor de Provinciale Statenverkiezing een afzonderlijke Kieskring vormt, zijn er gisteren 47064 aan de 61 stembureaux verschenen. Er zijn dus 2863 kiezers en kiezeressen thuisgebleven. In totaal heeft 94.27 procent van het Enschedesche kiezerscorps aan de stemming deelgenomen. Het percentage blanco stemmen en stemmen van onwaarde is in Enschede in vergelijking met andere gemeenten vrij hoog. Er stemden n.l. 1670 personen blanco, terwijl 1295 stemmen van onwaarde moesten worden verklaard, in totaal dus 2965 stemmen, d.i. bijna 6 procent.

Wanneer de gisteren gehouden verkiezing voor den gemeenteraad zou hebben gegolden zou de kiesdeeler — er zijn in Enschede 37 Raadsleden — 1191 hebben bedragen. Twee partijen zouden onmiddellijk afvallen, daar zij niet de vereischte drie kwart van den kiesdeeler zouden hebben behaald, n.l. de R.S.A.P., welke thans met 2 leden in den Enschedeschen Raad is vertegenwoordigd en de Saatk. Geref. Partij, welke niet aan de Enschedesche Raadsverkiezingen pleegt deel te nemen. Bij eerste verdeling zouden onmiddellijk zijn toegewezen: 7 zetels aan de R.K. Staatspartij, 10 S.D.A.P., 3 Anti-Rev., 3 Vrijz. Dem. Bond, 2 Liberale Staatspartij, 2 Chr. Hist. Unie, 2 Comm. Partij, 2 Chr. Dem. Unie en 2 N.S.B. Van de resterende 4 zetels zouden er twee worden toegewezen aan de R.K. Staatspartij, 1 aan de S.D.A.P. en een aan de Communisten. De nieuwe Raad zou er dan als volgt uitzien (tusschen haakjes de huidige zetelverdeling: 11 S.D.A.P. (11), 9 R.K. (7), 3 Anti-Rev. (3), 3 Vrijz. Dem. (2), 3 Communisten (3), 2 Liberalen (3), 2 Chr. Hist. Unie (2), 2 Chr. Dem. Unie (2), 2 N.S.B. (0)). De verhoudingen worden echter anders o.m. doordat de N.S.B. niet aan de Raadsverkiezingen deelneemt.



Om zo dicht mogelijk bij periode 1940-1945 volgt hieronder de opbouw naar religie van de volkstelling 1947 in Enschede. De laatste volkstelling was gehouden in 1930. In grote lijnen zal de opbouw

van de bevolking in de genoemde periode niet veel afwijken met die van 1947, met uitzondering van de Israëlieten. (In 1930 was de gemeente Lonneker nog niet geannexeerd door Enschede.)

## ENSCHEDÉ IN CIJFERS

### Belangwekkende gegevens van de volkstelling

Thans is het officieel rapport verschenen van het Centraal Bureau voor de Statistiek over de uitkomsten van de volks- en beroepstelling van 31 Mei 1947. Hoewel sindsdien twee jaren zijn verstreken is het toch zeer interessant verschillende gegevens uit dit rapport te vermelden. Op genoemde datum telde Enschede 101.015 inwoners. In tegenstelling met vele andere steden waar een vrouwen-overschot heerst, is in Enschede de verhouding nagenoeg gelijk; er waren nl. 50.494 mannen en 50.521 vrouwen.

Bij de volkstelling was de gemeente Enschede in wijken verdeeld. Het grootst aantal inwoners, nl. 17.148 telde de z.g. Haaksbergerwijk, waartoe het Pathmos en omgeving behoren. Daarop volgde de Oldenzaalsewijk met 13.042, het Hogeland met 12.906 en de Lipperkerkwijk met 11.008.

Glanerbrug telde op 31 Mei 1947 7883 inwoners, nl. 4094 mannen en 3789 vrouwen. Er waren in Enschede slechts 23 woonwageneigenaren geregistreerd, terwijl 19 personen in woonschepen verblijf hielden.

De telling der bevolking naar het geboortjaar wees uit, dat er in 1947 in Enschede 1 man van 98 jaar was. Dat is opa Hagemeyer, die vandaag 100 is geworden.

Ook bevatte de lijst een vrouw van 98 en 1 van 96. Verder 1 man van 94 en 2 vrouwen van die leeftijd. Een man en twee vrouwen telde toen 92 jaar. Verder waren er nog 90 en 91-jarigen en een groot aantal tussen de 80 en 90, nl. 397 mannen en 400 vrouwen.

In Enschede woonden 234 gescheiden mannen en 303 gescheiden vrouwen.

De verdeling naar kerkelijke gezindten was als volgt: Nederl. Hervormd: 34681 (16746 mannen en 17835 vrouwen); Rooms-Katholiek 26.267 (13071 m. en 13196 vr.); Geref. Kerken 2240 (1112 m. en 1118 vr.). Geref. Kerken (art. 31) 4197 (2004 m. en 2193 vr.) Chr. Geref. Kerk 1376 (673 m. en 703 vrouwen); Geref. Gemeente 227, Evang. Luthers 156, Doopsgezind 809 (364 m. en 445 vr.), 99 Remonstr., Nederl. Isr. 434 (176 m. en 258 vr.) Herst. Apost. 2246, Vrije Evang. Gemeente 344, Leger des Heils 514, overige Kerkgenootschappen 4100. Tot geen kerkgenootschap behoorden 14175 mannen en 12364 vrouwen.

De hoofdmoot wordt gevormd door 3 groepen: geen kerkgenootschap ca 27%, hervormden ca 34%, gereformeerden en verwante christelijke godsdiensten ca 11% en katholieken ca 26%. Wel is opvallend dat ook binnen de katholieke gemeenschap verzetters meestal niet of nauwelijks contact met elkaar hadden of samenwerkten. Opvallend is eveneens dat het aantal katholieke leden van knokploegen klein was, als je afgaat op het aantal leden die in Overijssel hun activiteit met de dood moesten bekopen. Kenmerkend voor de periode 1940-1945 is dat veel katholieke Twentenaren, die in de steden werkten en woonden, heel vaak nog banden hadden met het omringende platteland. Na deze beschrijving van de kerkelijke en sociaal-economische situatie terug naar Reinier de Hosson. Je vraagt je af of hij banden had in Enschede en wie dat dan wel waren? Een snelle analyse leert dat hij tenminste twee kapelaans in Enschede kende vanuit zijn priesteropleiding aan

het groot seminarie in Rijssenburg. Dat waren kapelaan P.N. (Piet) van den Brink die op 21 juli 1935 tot priester was gewijd en werkzaam was als kapelaan in de Sint-Jozefparochie in Enschede, én, kapelaan P.P.G. Pierik, een jaargenoot van Reinier, die als kapelaan benoemd was in de Sint-Jansparochie. Ze waren allemaal vrij jonge kapelaans in deze parochies en meestal belast met geestelijke adviseurschappen zoals die van: de jeugdbeweging of van een voetbalclub.

Je mag dus aannemen dat er tussen deze drie kapelaans tenminste terloops contact is geweest. In de loop van september 1944 schijnt Reinier benaderd te zijn om een verzetsgroep te gaan leiden. Daarbij wordt de naam genoemd van J.J. Fransen een wijnhandelaar aan de Pijpenstraat in Enschede. Van wie het daadwerkelijk initiatief is uitgegaan heb ik niet met zekerheid kunnen achterhalen, mogelijk is het Piet van den Brink geweest. Deze had al de





leiding van een katholieke verzetsgroep en stond er om bekend dat hij weigerde samen te werken met personen van een andere denominatie, hetgeen hem uiteraard niet in dank is afgenomen. De indruk zou kunnen ontstaan dat illegale activiteiten het werk was van kapelaans. Een voorbeeld dat dit niet helemaal juist is: pastoor Schaafs uit Losser liet zich in zijn preken zo helder uit over het nationaal-socialisme dat hij opgesloten werd in Vught en daarna in Dachau. Coen Hilbrink omschrijft Reinier de Hosson op basis van één interview als: "een goedzak, hij vertrouwde iedereen." (pag. 323 in De Illegalen). Of die beschrijving helemaal correct is? In elk geval wordt dit beeld van Reinier de Hosson niet ontkend door de uitgebreide studie die mevrouw Lottie van Zoelen over hem deed. Duidelijk in elk geval is dat Reinier niet laf of gelaten de bezetting accepteerde; hij durfde een keuze te maken. Het vertrouwen in iedereen is hem mogelijk fataal geworden. Veel katholieke geestelijken hebben in de oorlogsjaren de illegaliteit ondersteund in de vorm van onderduikadressen, zorgen voor bonkaarten, hielpen mee bij het verkrijgen van persoonsbewijzen, geld enz.

's Morgens vroeg op 13 oktober 1944 werd Reinier de Hosson tussen 6 en 7 uur opgepakt door de S.D. en overgebracht naar de S.D.-gevangenis in de kelder van de synagoge aan de Prinsenstraat in Enschede. Het schijnt dat Reinier bewust niet heeft willen onderduiken hoewel hij wist dat twee parochianen en leden van zijn verzetsgroep met de naam Prins Bernhard werden opgepakt: Gerrit Hulsebeek op 6 oktober 1944 's morgens om zes uur en zijn broer Jan kort daarna. De vader kreeg op 31 oktober bericht van de gemeentepolitie dat beide zonen als terrorist waren doodgeschoten. Op 13 oktober

werden ook rond 7 uur de broers Hessel en Willem Zwarts door de S.D. gearresteerd. Jan Hulsbeek en Hessel Zwarts kenden elkaar omdat ze gewerkt hadden bij een textielfabriek in Burgsteinfurt. Willem Zwarts werd 's avonds weer vrijgelaten. Op 6 oktober werd eveneens door de S.D. opgepakt Johan Spaay. Alleen Johan Spaay heeft de oorlog, na in een concentratiekamp gezeten te hebben, overleefd. Indirect werden Reinier, Jan en Gerrit Hulsbeek, Hessel Zwarts en Johan Spaay verraden door een textielarbeidster die een kortstondige relatie had met de beruchte Nederlandse S.D.-er H.H. Mensink afkomstig uit Denekamp. Deze wist haar te chanteren. Ze vluchtte later voor hem naar Duitsland om voor het Rode Kruis te gaan werken. Medio maart 1943 was Jan Hulsbeek ook al eens opgepakt door de politie omdat hij in "Sperrzeit" nog op straat was. Maar hij had toen geluk. Hij werd door de politie naar huis begeleid en niet verhoord of opgesloten. Met Jan Hulsbeek en Hessel Zwarts liep het slecht af. Na verhoren in de S.D. Dienststelle werden ze op 19 oktober 1944 vermoord op een gedeelte van het vliegveld dat tot de toenmalige gemeente Weerselo behoorde. Gerrit Hulsbeek zou al op 7 oktober 1944 vermoord zijn samen met de Hengelose verzetsstrijder Jules Haeck, die op 4 oktober 1944 opgepakt was door de Nederlandse S.D.-er Huls afkomstig uit Arnhem. De broers Hulsbeek en Spaay waren katholiek. Waarschijnlijk hoorden ze tot de verzetsgroep van Reinier. Hessel Zwarts en Jules Haeck waren niet katholiek. Jules Haeck uit Hengelo hoorde niet tot de groep Prins Bernhard. Over de rol van Hessel Zwarts in die groep kan ik evenmin helderheid verschaffen. Het is me ook niet duidelijk geworden of de verzetsgroep Prins Bernhard echt verder is gekomen dan de startfase.



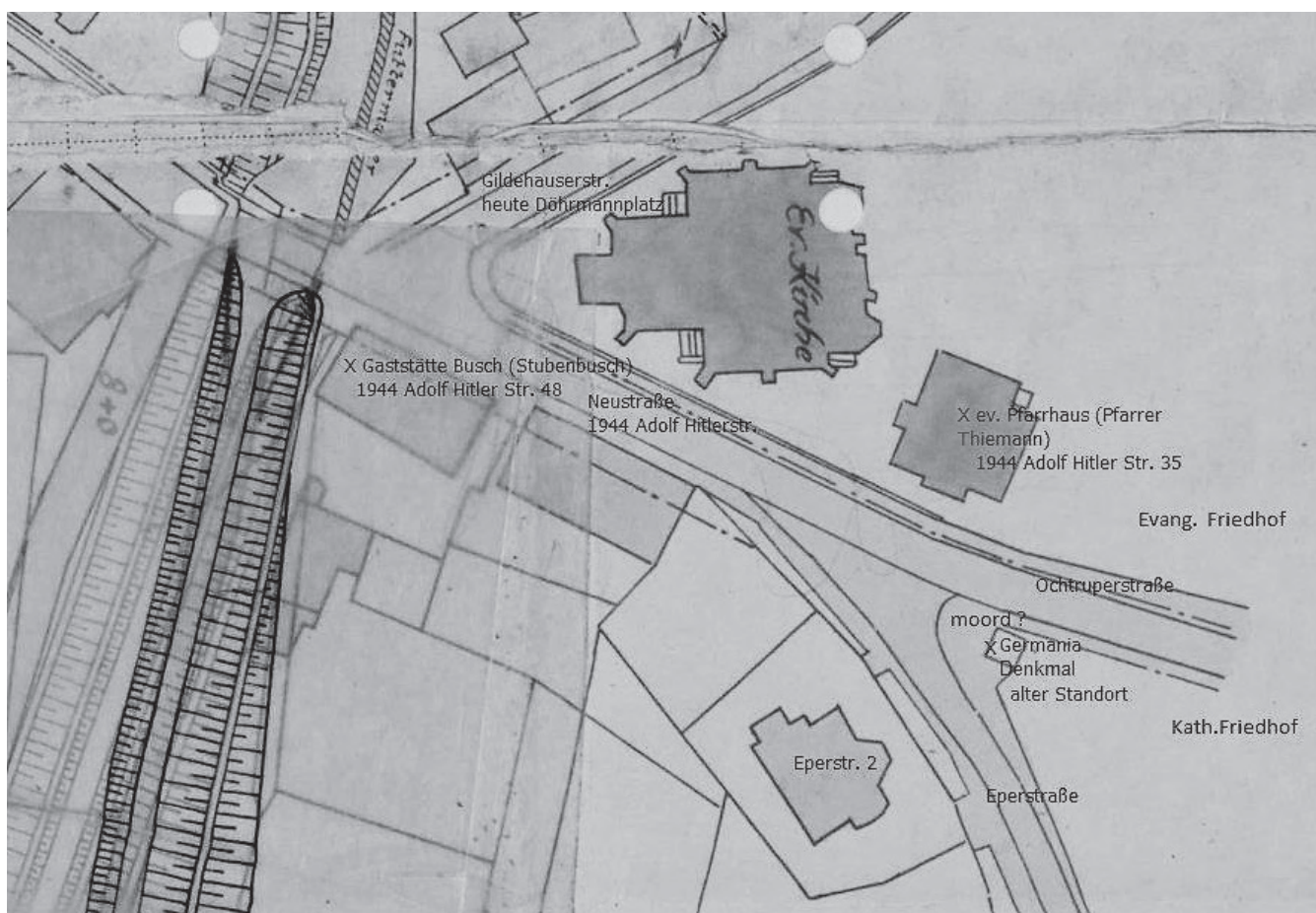
Reinier werd na een aantal dagen van de S.D. Dienststelle overgebracht naar "de bunker", gelegen aan de weg Enschede-Oldenzaal, en daar "verhoord" door o.a. Becker, Sasse en Dankelmann. Becker beheerste de Nederlandse taal redelijk tot goed. Hij was getrouwd met een Nederlandse en had ongeveer 8 jaar in een ijzergieterij in Doesburg gewerkt. Chef van de drie S.D.-ers was K.E.A. Schöber. Deze was na het vertrek van zijn chef E. Knop op 1 oktober 1944 de hoogste in rang bij de S.D-Dienststelle in Enschede. Een andere beruchte S.D.-er onder zijn leiding was Hadler. Op 31 oktober werd Reinier "vanuit "de bunker" overgebracht naar Gronau. Volgens een bericht van de burgemeester van Gronau is het volgende gebeurd:

*Bürgermeister Gronau an Landrat, Ahaus.*

16-11-1944

*Am 31.10.44 abends wurde durch den S.S. Untersturmführer Hadler von der Sicherheitspolizei, Einsatzkommando VI Enschede, auf dem Transport von Enschede nach Sachsenhausen in der Ochtruperstrasse bei KM. stein 50.9 bei einen Fluchtversuch der holländische Terrorist Regnerus Hosson, geboren 14.12.'12 zu Groningen, wohnhaft in Enschede, erschossen.*

*Die Leiche wurde auf dem evgl. Friedhof hier beigesetzt."*



Ochtruperstrasse en kilometersteen 50.9. Het aantal km heeft betrekking op de afstand van Gronau naar Münster. Mede daardoor en de hulp van Peter Tieke uit Gronau heb ik de plek van de moord nader kunnen lokaliseren. De huidige verkeerssituatie is sterk afwijkend van die in 1944.

Op dit moment staat alleen de Evangelische ook genoemd de Rote Kirche nog op dezelfde plek. Naast het huis van de toenmalige dominee Thiemann lag het toenmalige evangelische kerkhof. Daar tegenover, aan de zuidkant, lag het katholieke kerkhof. Het Germania Denkmal, ter nagedachtenis aan de omgekomen soldaten uit 1914-1918 heeft inmiddels ook een andere plek in Gronau gekregen.

Afgaand op het bericht van de burgemeester van Gronau is Reinier vermoord door Hadler. Toch is daar twijfel over. Lottie van Zoelen heeft namelijk aan de achterkant van een schilderij een briefje gevonden en daar wordt een zekere Padeker als moordenaar beschreven. Dankzij Eckhard W. Bohn, journalist in Gronau kwam ik in het bezit van een kopie van de overlijdensakte van de gemeente Gronau. Opvallende afwijking met de vorige afbeelding is, dat de doodsoorzaak vermeld wordt als: "Unfall"(ongeluk). Deze omschrijving van de doodsoorzaak is een veel voorkomend verschijnsel van verbloemd taalgebruik in de periode 1940-1945.



G

Nr. 244

Gronau Westf. den 2. November 1944

D. er Kaplan August Vlooyfius de  
Hosson Katholisch

wohnhaft in Enschede, Langgaffstra 51

ist am 31. Oktober 1944 um 20 Uhr 00 Minuten  
 in Gronau, auf dem Veftrigen Strafe verstorben.

D. er Verstorbene war geboren am 14. Dezember 1911  
 in Groningen in Holland

(Standesamt \_\_\_\_\_ Nr. \_\_\_\_\_)

Vater: \_\_\_\_\_

Mutter: \_\_\_\_\_

~~Der~~ Verstorbene war — nicht — verheiratet \_\_\_\_\_

Eingetragen auf mündliche — schriftliche Anzeige im Polizeiamt  
Wartung Gronau

D. \_\_\_\_\_ Anzeigende \_\_\_\_\_

Vorgelesen, genehmigt und \_\_\_\_\_ unterschrieben \_\_\_\_\_

Der Standesbeamte  
In Vertretung: Mees

Todesursache: Verfall

Eheschließung de \_\_\_\_\_ Verstorbenen am \_\_\_\_\_ in \_\_\_\_\_

Men treft het regelmatig ook aan op bidprentjes uit de oorlogsperiode. Waar beide beschrijvingen eensluidend in zijn, is de plek van de moord. Het kan bijna niet anders zijn dan dat de moord met een vooropgezet plan heeft plaats gevonden en dat het plan om Reinier naar het concentratiekamp Sachsenhausen meer op een smoes lijkt dan dat het op realiteit is gebaseerd. Sachsenhausen ligt namelijk in de buurt van Berlijn en een transport naar die plek vond meestal onder bewaking per trein plaats. De plek van de moord is vanuit het station Gronau gezien ruim voorbij het station in de richting van Ochtrup en Münster. Bovendien was het station Gronau op dat moment nog gewoon in gebruik. De spoorlijnen bij Gronau waren voor de Duitse troepen van levensbelang voor de verzorging van het Duitse leger in het noorden, midden en westen van Nederland: het zuiden was grotendeels al bevrijd. Daarbij komt dat de plaats van de moord wel opvallend dichtbij twee kerkhoven lag. Luguber is daarnaast dat het doodschietsen van Reinier gebeurde dicht bij een kerk en vlak bij de pastorie van die kerk, waar dominee Thiemann woonde. Deze moet als hij thuis is geweest de schoten op Reinier gehoord hebben. Het is allemaal te toevallig.

Even toevallig is het dat Reinier om 20.00 doodgeschoten is: Sperrzeit of te wel in de tijdsperiode dat je niet op straat mocht zijn. Dus geen pottenkijkers. Daarbij komt ook nog eens dat er vanuit Gronau geen kopie van de overlijdensakte van Reinier naar de gemeente Enschede is gestuurd, hoewel dat in die jaren vaker is voorgekomen. In Enschede wordt onderstaande overlijdensakte van Reinier opgemaakt in 1948(!).

Nº 121

20 door  
 Remvoor van twee  
 v. zonden en door  
 haling van derbij  
 woorden goed  
 geteewid.

gr. D. v. v.

acht en veertig, ~~verschoen voor~~ mij, Ambtenaar van de burgerlijke stand der gemeente ENSCHEDE:

~~ingeschreven~~ in ~~volge de~~ circulaire van de ~~Minister van~~  
 oud Justitie van ~~1946~~ jaren, ~~afdeling~~ N° 1552, een afschrift  
 wonende te ~~en~~ door de ~~brok~~ tenaar, die verklaarde, daarvan uit eigen  
 wetenschap kennis dragende, dat op van de Burgerlijke Stand te  
 dezes jaars, te Gronau in Westfalen ~~uur~~ ~~afgemakke~~ akte ~~minuten~~,  
 in deze gemeente is van overlijden, ~~aan~~ ~~den~~ en ~~voor~~ ~~over~~.  
~~notig~~ ~~verkeerd~~, ~~waarin~~ ~~blijft~~ ~~dat~~ ~~Reinierus~~ ~~Vlooyfius~~  
 de ~~Hosson~~, ~~kapelaan~~ ~~Prinzsch~~ ~~Katholisch~~, ~~wonende~~ te  
 Enschede op 31 October 1944, om 20 uur met minuten te  
 Gronau in Westfalen is overleden. De overledene is ge-  
 boreu op 14 December 1911 te Groningen in Nederland.  
 vader: ~~Bernardus~~ de ~~Hosson~~, moeder: ~~Gerarda~~ ~~Tecla~~ ~~Chris~~.  
 — ~~Waarvan~~ akte, welke is voorgelezen. ~~Sina~~ ~~Niekus~~. De overledene  
 was ongehuwd.  
 Naarvan akte,

gr. D. v. v.

Daarnaast kun je twijfels hebben over het begraven op het hervormde kerkhof in Gronau. Was dit toeval of gepland? Als Padeker de moordenaar is geweest konden hij en de dominee de priester De Hosson bij voorbeeld herkennen aan zijn kleding. Droeg hij bij voorbeeld nog een priesterboord of een toog? He-las heb ik dat niet kunnen achterhalen. Na de moord werd Reinier in elk geval begraven op het hervormde kerkhof door Padeker en een partner in het bijzijn van dominee Thiemann. Was het dominee Thiemann van hogerhand verboden om het lijk van Reinier op de katholieke kerkhof te herbegraven? Wisten katholieken in Gronau dat er een priester vermoord was en waar hij begraven lag? Het blijven open vragen en dat zijn er behalve deze vele, mede omdat de processen verbaal die na de tweede oorlog opgemaakt zijn tegen oorlogsmisdadigers nog steeds niet vrij toegankelijk zijn. Op 24 november 1944 verscheen in het dagblad De Tijd het volgende bericht:

“Te Enschede is kapelaan R.A. de Hosson van de St. Jacobusparochie plotseling overleden”.

Pastoor Beltman plaatste op 12 november een bericht om voor Reinier een requiemmis in de Sint Jacobuskerk te houden op 13 december. In die mis werd de herdenkingsrede gehouden door zijn klasgenoot en kapelaan aan de Sint Janskerk in Enschede. Op zaterdag 16 november 1946 werd het stoffelijk overschot van Reinier in Gronau, na toestemming van de Engelse bezettingsmacht in dat deel van Duitsland, overgebracht naar de rouwkapel van het katholieke ziekenhuis in Enschede. Op maandag 18 november 1946 werd onder grote belangstelling in de parochiekerk van Reinier de uitvaart gehouden. Vervolgens werd zijn lichaam overgebracht naar zijn geboortestad Groningen. Daar werd in de Sint-Jozefkerk opnieuw een rouwdienst gehouden en hij werd daar begraven op het katholieke kerkhof.



Ter vrome gedachtenis aan

## *Regnerus Aloysius de Hosson*

Geboren te Groningen 14 Dec. 1912.  
Priester gewijd te Utrecht 19 Juli 1936.  
Na vervolgens Kapelaan te zijn geweest te Barger-Compascuum en Sappermeer, werd hij 9 April 1940 tot Kapelaan te Enschede (H. Jacobus) benoemd.  
Onverwacht overleed hij 31 Oct. 1944 te Gronau (Dld.), waar zijn lichaam te ruste werd gelegd.  
Zijn ziel leve in vrede bij God.

*H*oe onnaspeurlijk zijn Gods wegen!  
In den bloei zijner jaren werd deze veelbelovende priester uit zijn werkring weggerukt, wel onverwacht, maar niet onvoorbereid.  
Met hoe groote nauwgezetheid vervulde hij de plichten van zijn hoogopgevat priesterschap.  
Hoe zorgvuldig bereidde hij zijn prediking en catechismus-onderricht voor, die hij door frissche gedachten en heldere uiteenzetting zoo bevattelijk en aantrekkelijk wist te maken.

Hulpvaardigheid en liefde jegens armen en noodlijdenden, eenvoud en oprechtheid in den omgang maakten hem beminnelijk bij de parochianen en bij zijn medebroeders.  
Dierbare ouders en zuster, weest tevreden met deze beschikking Gods. Gelijk het den Heer heeft behaagd, zoo is het geschied. De Naam des Heeren zij gezegend.  
Mijn Jezus, Barmhartigheid. (300 d. afl.).  
Zoet Hart van Maria, wees mijn heil. (300 d. afl.).



Daarmee lijkt het rondje gemaakt. Toch wil ik nog een kleine aanvulling geven i.v.m. genoemde namen. De vader en moeder van Reinier stierven in Groningen op 20 november 1954 en 20 december 1958. Zijn enige zus Maria die ingetreden onder de kloosternaam Jean Berchmans was in het klooster "Regina Coeli" in Vught overleden in 1993.

De lijken van Hessel Zwarts. Jan Gerrit Hulsebeek en Jules Haeck werden op aanwijzing van de gevangenen genomen S.D.-er Schöber in september 1947 opgegraven op het vliegveld. Hun overlijdensaktes zijn opge maakt in 1948. Hun lichamen werden oorspronkelijk begraven op resp. Doodenzorg (algemene begraafplaats) in Glanerbrug, de katholieke begraafplaats aan de Gronausestraat in Enschede en de Gemeentelijke begraafplaats in Hengelo.

Niet om daders van de ellende te veel eer te geven, maar om het rondje af te maken wil ik toch nog enkele zinnen wijden aan de S.D.-ers die ik hiervoor genoemd heb. Karl Erich Alfred Schöber werd op 12 juni 1949 veroordeeld tot 10 jaar rijkswerkinrichting en Adolf Becker tot 5 jaar. Gestapoagent Padeker zou na twaalf

jaar gezeten te hebben in Duitsland vrijgekomen zijn, Erwin Hadler en Wilhelm Knop werden bij een proces van de Engelse bezettingsmacht in Burgsteinfurt op 11 februari 1946 veroordeeld tot de strop en opgehangen in Hameln. Niet voor de betrokkenheid bij De Hosson e.a., maar o.a. vanwege een moord gepleegd op een Engelse vliegenier op de Hoge Boekel in Enschede. (Deze "Engelsman" blijkt echter de Amerikaanse piloot Americo Galle te zijn.)

J.G.M. Huls (o.a. betrokken bij de arrestatie van Jules Haeck) werd op 21 april 1949 veroordeeld tot 13 jaar. Hendrik Mensink, "het monster van Denekamp" werd op 21 april 1949 bij verstek ter dood veroordeeld. O.a. in De Gooi-en Eemlander van 12 oktober 1949 wordt bericht dat Hendrik Mensink bij Rome de dood had gevonden in een vuurgevecht met een jonge Fransman. Hij zou regelmatig onderdak gevonden hebben in kloosters..... Van een aantal snoodaards weet ik niet hoe het met hen afgelopen is. Mogelijk zijn ze "tijdig" naar Duitsland uitgeweken. Tenslotte: de gemeente Enschede zou Reinier de Hosson kunnen eren door een straatnaam naar hem te noemen.

### Noten:

1. Op diverse plaatsen in de tekst wordt een tijdstip genoemd. De Nederlandse tijd week voor 1940 af o.a. de Duitse en Engelse tijd. Nederland kende evenmin een zomertijd. Nederland liep t.o.v. Duitsland 40 minuten achter. In Nederland was in 1940 nog geen sprake van zomer- of wintertijd. Op 16 mei 1940 werd in Nederland de Duitse zomertijd van kracht. In totaal ontstond daardoor een verschil van 1 uur en 40 minuten. De tijd in Nederland van 12.00 uur werd dus gewijzigd in 13.40 uur.
2. Tijdens de Duitse bezetting was er een uitgaansverbod (Sperrzeit) van toepassing. In Overijssel en Gelderland werd op 30 april 1943 bepaald dit was van 20.00 tot 4.00 uur
3. In de tekst komt verschillende keren een plek voor waar de S.D. verhoren afnam. In de periode 1943-1945 werden verhoren afgenomen in de gevangenis, in de kelder en de vergaderruimte van de synagoge in Enschede, in de S.D. Dienststelle aan de Tromplaan 52 in Enschede, villa De Hoge Boekel en in de "bunker" gelegen aan de weg Enschede-Oldenzaal. Vanaf oktober 1944 had de Sicherheitsdienst ook het pand in Prinsenstraat 16 in gebruik.
4. Op internet kunt u boeiende genealogische gegevens vinden over De Hosson, gemaakt door Emilie de Hosson. In het voorgeslacht van Reinier vindt u kunstschilders in bij voorbeeld Bentheim, de vlucht als Hugonoot uit Frankrijk enz.
5. In de "Tubantia" van 4 mei 2006 werd met Joop Hulsbeek, een broer van de vermoorde Jan en Gerrit een interview gepubliceerd. Joop geeft in dat gesprek aan dat Gerrit werkte voor een schilder in Duitsland en Jannes als bijrijder regelmatig in Duitsland kwam. Beiden waren bevriend met Hessel Zwarts.
6. Willem de Hosson (geb.21-5-1922 in Maastricht), een ver familielid van Reinier, kwam om in Berlijn op 23 april 1945. Hij was tewerkgesteld.

### Bronnen:

Lottie van Zoelen en George Hartong "Kapelaan De Hosson (1911-1944) een vergeten priester" (1994). Coen Hilbrink "De illegalen", "Knokploegen", "De Ondergrondse", "In het belang van het Nederlandse Volk." Marix Croes en Peter Tammes "Gif laten wij niet voortbestaan." Hanspeter Dickel "Gronau vor 50 Jahren"(1940-1950). Stadsarchief Enschede. Historische Kring Losser "Plaatsen van herinnering" Delpher kranten. Wikipedia o.a. Duits.

Met dank aan: Eckhard Bohn, Eric Heijink, Peter Tieke, Adrie Roding



## Huwelijkse voorwaarden anno 1666

Door Hennie Scholten

In vroeger tijden werden strenge eisen gesteld aan de bruidsparen. Tegenwoordig ook wel, maar men houdt zich er niet meer aan. Trouwens, vroeger ook niet.

Zo lezen we in het trouwboek van Haaksbergen de 'Lingens Egtregel' opgesteld in het midden van de 17e eeuw. Bijgevoegd worden de Ordin. van Overijssel: "Waer op van een predicant in 't opnemen van personen in ondertrouw en inschrijving moet agt gegeven worden."

Die regels golden voor elke predikant in Overijssel.

Uiteraard moet het a.s. bruidspaar verschijnen als het 'in ondertrouw wenste te worden opgenomen', maar ook de ouders, vrienden, momberen (voogden) of getuigen dienden mee te komen. Zij moeten van de 'wettelijkheid des selfs' kunnen getuigen.

En verder diende iedereen aan de volgende voorwaarden te voldoen, ze zijn zoveel mogelijk letterlijk omschreven:

- Die personen zijn in behoorlijke staet, dat is nugteren en niet dronken.
- Ze moeten opgeven de 'afcomst', geboorteplaats en

tegenwoordige woonplaats, maar ook waar zij het 'het meeste verkiert hebben.'

- 'Ofse vrije en onverbondene personen zijn, door houwelijk, ondertrouw of beloften niet verbonden aen andere.
- Off de in te schrijvene malkanderen ook te naebestaende zijn in bloedverwantschap.
- Of de ondertrouw met beider vrijenwille geschiet, dan uit dwangh.
- off se sijn gedoopte of ongedoopte.
- of sij sijn melaatse.
- of sij van te voren vleeslijk hebben geconserveert.
- wat religie sij beide hebben, om also de paapse of andere partije te noodsaken de gereform. niet te misleiden, nogh de kinderen in een andere religie op te brengen.
- Naemen, toenaem te vragen en die te boeke te stellen met bijvoeginge van ouders en woonplaatsen.

Voor 't leste: haer scherpelijk aen te zeggen dat sigh gedurende de ondertrouw sullen onthouden van bijslapen.

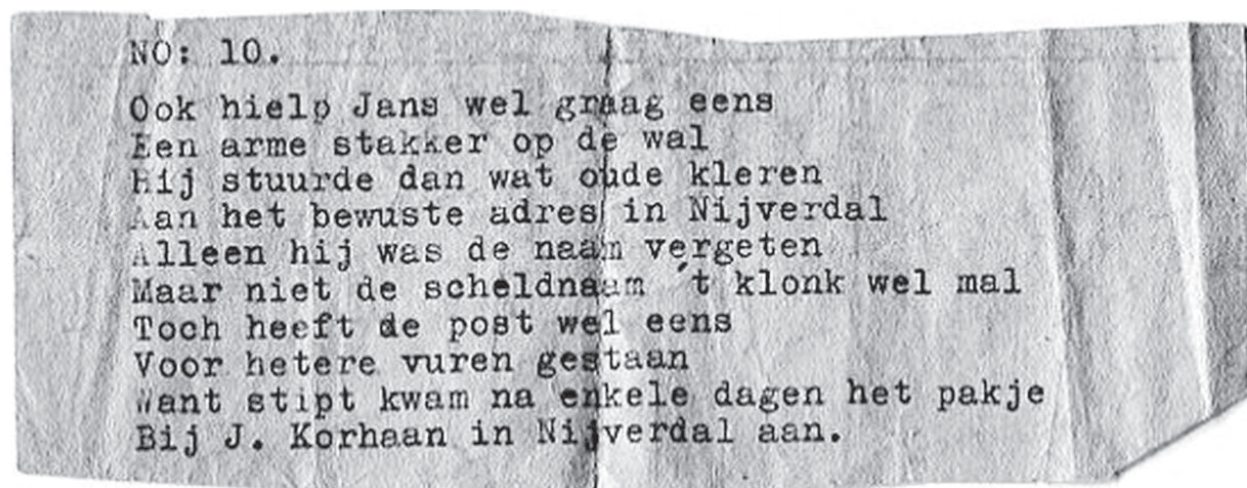
Bron: trouwboek Herv. Kerk Haaksbergen



Een klein stukje verkreukeld papier, met een olijk gedichtje. In de dagen dat de postbode nog echt de postbode was.

Wie J. Korhaan was?

In Nijverdal niet terug te vinden. Ik denk dat dit zijn bijnaam was. Maar toch, leuk.





## Gemiddelde nominale weeklonen bij de Fa. Gerhard Jannink en Zn. Zuiderhagen

door: Marieken Scholten-Sijses

Er wordt me vaak gevraagd of ik enig idee heb wat het loon van textielarbeiders was. Hierbij een staatje van de lonen per week bij Jannink gedurende de periode van 1914 tot en met 1929.

Daarna gingen de lonen drastisch omlaag als gevolg van de economische crisis.

Een spinner meldt: "Van 1930 tot 1940 was het buitengewoon slecht. In 1932 kregen we vier maal 5 procent loonsverlaging." Er brak een wilde staking uit. Staking textiel 1931-1932 die na zes maanden verloren ging. Er kwam een "short-time"-werkstelsel (verkorte werktijd) en een economenstelsel [=tariefloon].

In een brochure over de crises-uitwerking van de dertiger jaren voor de Enschedese textielindustrie, schreef

prof. F. van Heek in 1937: "Zo is het inkomen van de meeste volwassen, volleeerde wevers van pl.m. f. 23.- tot f. 25.- per week in 1928 thans [1937] tot f. 18.- à f. 21.- gedaald, terwijl op het ogenblik ook vele lonen in deze categorie van f. 14.- tot f. 18.- voorkomen.

Bovendien verrichten (alleen in Enschede) minstens 500 volwassen arbeidskrachten de arbeid van wevershulpen en verdienen hiermede, nauwelijks een loon van f. 8.- tot f. 9.-".

Daarmee behoorden in 1939 de werknemers in de textielindustrie tot de op een na laagst betaalden. Alleen in de Baksteenindustrie werd nog minder verdiend.

Jaar	Ruwers	Drukkers	Ververs	Appreteerders	Opmaakzaal	Expeditie	Kantoor	Direktie
1914	f 11,16	f 11,30	f 12,96	f 11,49	f 10,61	f 11,2	f 23,63	-
1916	f 11,97	f 12,25	f 13,85	f 12,26	f 11,68	f 12,14	f 25,14	-
1918	f 8,38	f 9,67	f 8,08	f 8,38	f 8,66	f 9,56	f 32,01	f 4.548,07
1919	f 18,37	f 18,72	f 19,06	f 17,84	f 19,51	f 20,04	-	f 6.211,53
1920	f 24,54	f 25,78	f 25,52	f 25,00	f 24,32	f 24,89	f 46,01	f 10.942,30
1921	f 27,60	f 27,69	f 27,68	f 26,48	f 27,28	f 28,19	-	-
1922	f 29,90	f 29,82	f 29,71	f 28,44	f 27,46	f 28,20	f 52,76	-
1923	f 26,69	f 24,85	f 26,29	f 24,25	f 24,31	f 26,95	-	f 12.181,14
1924	f 25,60	f 24,99	f 25,14	f 24,91	f 23,96	f 24,78	f 53,25	-
1925	f 25,93	f 26,80	f 25,71	f 24,73	f 24,31	f 25,03	-	-
1927	f 26,79	f 26,89	f 26,93	f 26,07	f 25,00	f 24,61	f 54,66	f 6.371,98
1928	f 26,66	f 27,03	-	f 26,24	f 25,29	f 24,78	-	-
1929	f 26,31	f 27,93	-	f 26,67	f 26,35	f 25,66	f 51,29	-







## Uit: Dagblad van het Oosten. Voorjaar 1932, uit de rubriek RECHTSZAKEN.

*Door Jan Harzevoort*

De roofoverval te DE POLLEN.

Zoals wij reeds in een vorig nummer meldden, heeft het Arnheemsche Hof de uitspraak der Almelosche rechtbank tegen de daders van den roofoverval op het echtpaar Aman bevestigd.

De beide slachtoffers van den overval, die als getuigen waren gedagvaard, konden wegens ziekte van de vrouw niet worden gehoord, zoodat de door deze getuigen voor de rechtbank te Almelo afgelegde verklaring voorgelezen werd.

Verdachte K. bekende het hem ten laste gelegde en deelde mede dat hij onder de bedreiging "Je geld of je leven" de beide mensen, die in een bedstede lagen, met een kinderpistooltje in bedwang heeft gehouden. Volgens deze verdachte heeft verdachte A. den man met een stuk ijzer op het hoofd geslagen en het geld weggenomen.

Verdachte P. bekende eveneens. Ook deze zeide niet anders gedaan te hebben dan te trachten de verschrikte mensen bang te maken om voor de anderen den diefstal gemakkelijker te maken. Hij verklaarde van de opbrengst niet meer te hebben gekregen dan een briefje van f.25.- en eenige losse guldens. De beide verdachten beweerden, dat het plan van hun medeverdachte A. is uitgegaan, die dit echter pertinent ontkende: hij herriep hiermeede zijn aanvankelijke voor de rechtbank afgelegde verklaring. Deze verdachte beweerde, dat de buit niet meer dan f.80.- heeft bedragen. Hij verklaarde dat de verdachten zich hadden

vermomd en door de staldeur de woning waren binnen gedrongen, nadat verdachte met een mes, dat verdachte P. bij zich had gehad, de deur had geopend. De procureur-generaal, mr. Visscher, wees er in zijn requisitoir op, dat men hier te doen heeft met drie personen, die, zoals uit de overlegde rapporten blijkt, zeer slecht bekend staan. Spreker zeide dan ook dat het vonnis der rechtbank te Almelo juist is geweest, ook wat de straf betreft en requireerde bevestiging van het vonnis. Dat is 2 jaar voor R.K. – 3 ½ jaar voor H.P. – en 5 jaar voor W.A..

De verdediger, mr. Cremer, pleitte voor alle verdachten clementie. Amsterdam, 1958. P. 22-23.

### Tip

Aan het eind van de maand augustus is verschenen Atlas Twente. Deze is op de allereerste plaats bestemd voor bestuurders en ambtenaren. De Atlas is tot stand gekomen door samenwerking van gemeentes, waterschap, regio en provincies. Ze brengt kwaliteiten, kenmerken en de structuur van Twente in beeld U kunt kennismaken met de gevarieerdheid van Twente en de Atlas geeft inzicht in het verleden. Wellicht heeft u dit allemaal in de TCTubantia gelezen. Maar wie vindt het nog leuk om een abonnement te hebben er nog op een krant waarvan de regio naar de achtergrond is "gedrukt"? Bovendien niet al onze leden wonen in de regio. Via de link [www.regiotwente.nl](http://www.regiotwente.nl) kunt u de Atlas Twente als pdf-bestand downloaden.

## Een verre voortante.

*Door Hennie Scholten*

Op 15 november 1851 overleed in de tuchtkolonie Ommerschans (tegenwoordig de TBS-kliniek Veldzicht in Balkbrug) Hendrikje Scholten, oud 47 jaar.

Inderdaad een verre voortante van me.

Ze was geboren te Ommen, Archem, maar de aangevers wisten niet wie haar ouders waren.

Hendrikje Scholten zal nooit de geschiedenisboekjes halen, ze was maar een gewone dienstmeid, geboren in de Franse tijd in Ommen in een straatarm gezin.

Moeder Jenneken Jans was al weduwe toen ze in

1802 trouwde met Engbert Scholten uit het Duitse Uelsen en Hendrikje was het oudste kind uit het huwelijk met Engbert. Ze heeft haar vader amper gekend, ze was drie jaar oud toen hij overleed.

Binnen een jaar had Hendrikje een nieuwe vader, oom Jan, een broer van haar vader. Die overleed nog geen twee jaar na het huwelijk.

Nog eens een jaar later was er vader nummer drie: Harm Lucassen uit het Duitse Emlichheim. Moeder Jenneken kon niet veel anders. Voorzieningen voor weduwen en wezen waren er niet in die tijd.



Harm overleed in 1812, zodat moeder Jenneken binnen veertien jaar vier mannen naar het graf moest brengen.

Hendrikje had halfbroers en halfzusters en een volle broer Gerrit, dat was/is mijn betovergrootvader.

Op jeugdige leeftijd ging Hendrikje in een dienstje voor dag en nacht, dat was normaal in die tijd. Schoolgang en spelen waren er niet bij. Kinderen werden vaak op achtjarige leeftijd al uitbesteed voor dag en nacht.

Uit die jaren kennen we nog geen bevolkingsregisters en daarom is het onbekend waar Hendrikje gewerkt heeft.

Wel is bekend dat ze amper 22 jaar oud, in 1826, trouwde in Dalfsen met een weduwnaar van 65 jaar(!), Lambert van Someren.

Je vraagt je af waarom ze met zo'n oude man, die haar grootvader kon zijn, trouwde.

Dat gaat niet goed, zouden wij zeggen. Nou, dat ging het ook niet.

Na enkele jaren moet Hendrikje de echtelijke woning verlaten hebben. Want in 1838 kreeg ze een kind Jan, dat op tweejarige leeftijd al overleed. Het kind werd aangegeven door Jacob Coupé, van Duitse origine en van beroep scharenslied.

Jacob was officieel getrouwd met Hendrieke Eikenaar uit Heino.

Ook het tweede kind van Hendrikje, Janna, geboren in 1841, werd aangegeven door deze zelfde Jacob.

Beide kinderen werden aangemerkt als buitenechtelijk. We mogen misschien aannemen dat Hendrikje samenwoonde met Jacob Coupé?

Over Hendrikjes wettige echtgenoot Lambert van Someren wordt met geen woord gerept in de geboorteaktes.

Het was al jaren slecht in Nederland, in heel Europa trouwens. Bittere armoede, onbetaalbare levensmiddelen en vooral de aardappelziekte, een schimmelziekte die maakte dat de aardappelen als snot in de grond zaten. En aardappelen waren volksvoedsel nummer een.

In die jaren veertig, vijftig van de 19e eeuw verlieten duizenden mensen Nederland om hun geluk in den vreemde, in Amerika te gaan zoeken. In Nederland was geen stuk droog brood meer te verdienen.

Men kende nog geen industrie, de textielindustrie in Twente kwam op in de jaren vijftig van de 19e eeuw nadat de snelspoel was geïntroduceerd.

Duizenden mensen moesten hun toevlucht zoeken tot bedelarij. De kerken hadden geen rooie cent

meer, teveel mensen meldden zich bij de diaconie. De overheid kende geen sociale programma's om de nood te lenigen en de schatkist was nagenoeg leeg.

Het is bovendien de vraag of een getrouwde vrouw, die 'hokte' met een eveneens getrouwde vent wel in aanmerking zou komen voor ondersteuning van de kerk.

Ongehuwd samenwonen was in die dagen een grote schande.

Hendrikje bedelde in Avereest voor een paar stukken brood toen ze werd gearresteerd door een veldwachter, Cornelis van Egmond.

Bedelen was een misdrijf en daar stond een straf op. Ze werd overgebracht naar de gevangenis in Zwolle.

Haar rechtszaak is bewaard gebleven.

Voor de rechtbank vertelde ze dat ze weduwe Van Someren was.

Dat klopte ook wel, haar wettige man was in 1842 overleden in Wijhe. Maar ze had hem toen al in geen jaren gezien.

Nee, ze had nooit lopen bedelen, verklaarde ze nog.

We kunnen rustig aannemen dat dit niet helemaal waar was. De rechtbank geloofde het ook niet en veroordeelde haar tot vier maanden tuchthuis in Ommerschans.

Ommerschans was een onderdeel van de Maatschappij van Weldadigheid, een maatschappij, die kort na de Franse tijd een ontginningsproject op poten had gezet om mensen uit de grote steden aan werk te helpen. Dat project lag in Drenthe, Noord Overijssel en het Zuidoosten van Friesland.

Maar een generatie later was dit project al mislukt. Teveel bemoeienis van de toezichhouders, teveel betutteling van de bewoners. Vaak liepen bewoners weg omdat ze niet in de wieg waren gelegd voor het boerenleven. Het waren vaak stadsmensen van origine.

In 1849 nam de overheid de tuchtkolonies over om ze als gevangenen in te richten, we kennen ze heden ten dage nog: Veenhuizen en de TBS-inrichting Veldwijk in Balkbrug.

Hendrikje moet zwaar ziek zijn geweest toen ze naar Balkbrug werd gebracht. Misschien is dat de reden geweest waarom ze werd gearresteerd, misschien heeft ze zich zelfs wel laten oppakken. In Ommerschans had men een dak boven het hoofd en wat te eten.

Veertien dagen na aankomst in Balkbrug overleed ze, 47 jaar oud.



N<sup>o</sup> 115

Op heden den veftienden November  
 achtteehonderd, een en vijftig, compareerden voor ons Meester de Pein,  
Lid van het Bestuur en

Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Stad Ommen  
Dirk de Bruin, oud vyftig - en Lodewijk Willem Khl, oud twee en  
veertig Jaar, beide Landfoplieden in de in deze Gemeente geliegene  
Colonië der Ommerschans;

dewelke ons hebben aangezien dat Hendrikje Schalken, kole  
niet, oud vyftig Jaar, geboren te Achen (Breda) voozve voozve voozve,  
overleden)

wonende te Ommerschans op den veertienden de  
des voozve te Leven we, in het huis staande in de  
Ommerschans, overleden is.

Van welke aangave wij deze Akte hebben opgemaakt, die, na gedane voor-  
 lezing, is geteekend, door ons en gemelde comparsanten.

D. de Bruin.  
Khl.

Adrian

Haar negen jaar oude dochter Janna werd ondergebracht in Wijhe, daar trouwde ze in 1869 met Jannes Nijenhuis, een 36 jarige weduwnaar. Janna overleed in 1905. Het huwelijk bleef kinderloos.

Jacob Coupé, de scharensliiep met wie Hendrikje waarschijnlijk vele jaren heeft gehuisd, vinden we terug in Avereest, waar hij overleed in 1885. De aangevers wisten enkel dat hij afkomstig was uit Bentheim. Zijn wettige echtgenote, Hendrieke Eikenaar,

overleed in 1882 in Ommen, de aangevers deelden mee dat zij de weduwe was van Jacob Coupé. Dat klopte niet, haar wettige man overleed pas enkele jaren later. Ook een aanwijzing dat man en vrouw niet onder hetzelfde dak woonden.

Nog geen voetnoot in de geschiedenisboekjes, nee, maar het geeft wel een idee wat armoede betekende in die 19e eeuw.

Bron: Rechtbank eersten aanleg Zwolle, 1851  
 Overlijden Ommen, 1851  
 Doopboek Ommen.



## Colofon

*Nederlandse Genealogische Vereniging.  
Opgericht 1946.*

### **Correspondentieadres:**

NGV, Postbus 50, 3980 CB, Bunnik.  
Bibliotheek en andere diensten:  
Kosterijland 3, 3981 AJ, Bunnik  
Telefoonnummer: 085 - 105 1199

### **Werkgroep Nationaal-Twente**

#### **(Opvolger van de afdeling Twente, opgericht 1984.)**

Het gebied omvat de volgende gemeenten:  
Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede,  
Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo,  
Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-  
Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfts en,  
Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente  
Bathmen.

### **Afdelingswebsite:**

twe.ngv-afdelingen.nl

### **Afdelingsbestuur en functionarissen:**

#### **Voorzitter**

Arie van Herk  
E-Mail: voorzitter-nat@ngv.nl

### **Leden van de activiteitencommissie**

#### **Nationaal Twente**

#### **Lid en secretaris**

vacature

### **Lid en penningmeester/contactpersoon**

Ben Lenferink  
E-mail: b.lenferink@lentifa.nl

### **Lid en coördinator Twente Genealogisch/Lezingen**

Jan Oude Munnink  
Telefoon: 0541-511774  
E-mail: jankoppelboer@gmail.com

### **Lid en Genealogisch correspondent/organisatie Twentse Voorouderdag**

Anton Hilgerink  
Telefoon: 053-4765253  
E-mail: correspondent@home.nl

### **Lid en eindredacteur Twente Genealogisch (TG)**

Mevrouw Hennie Scholten  
Telefoon 0548-615164  
E-mail: hennie.scholten@home.nl

### **Lid en organisatie cursussen**

Hans Souverijn  
Telefoon 074-2771271  
E-mail: hans.souverijn@ziggo.nl

### **Verzending Twente Genealogisch (TG)**

Corrie van der Beek  
E-mail: cjbeek1@gmail.com

### **Webmaster**

Marieken Scholten-Sijsjes  
E-mail: ngv.twente@sijsjes.nl

### **Kopij Twente Genealogisch**

De redactie behoudt zich het recht voor om  
bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te  
weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in/  
na over leg met de auteur.

### **Twente Genealogisch verschijnen**

Bij voldoende kopij verschijnt TG vier keer per jaar  
rond het einde van elk kwartaal.

### **Bezorging Twente Genealogisch**

Voor de bezorging van Twente Genealogisch kunt u  
contact opnemen met mevrouw Corrie van der Beek  
Twente Genealogisch wordt gratis toegezonden aan  
de leden van Nationaal Twente en aan leden van  
andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap  
zijn aangegaan.

### **Abonnement**

Wilt u een abonnement op dit blad, dan zijn de  
kosten € 12,50. U kunt zich aanmelden bij de heer  
B. Lenferink

### **Publicatie**

Het in dit blad gepubliceerde mag slechts worden  
overgenomen met schriftelijke toestemming van de  
redactie, de schrijver en vermelding van de bron:  
Twente Genealogisch ISSN-138-0787

### **Adreswijzigingen**

Adreswijzigingen, wijziging e-mailadres, opgave  
nieuwe leden en opzeggingen uitsluitend via het  
e-mailadres: ledenadministratie@ngv.nl of per post  
naar NGV- ledenadministratie:  
Postbus 50, 3989 CB Bunnik.



*Merck toch hoe sterck nu in 't werck sich al steld,  
Die 't allen tijd' so ons vrijheit heeft bestreden  
Siet hij hij slaeft, graeft en draeft met geweld,  
Om onse goet en ons bloet en onse steden.*



Deze knoestige lindeboom met een doorsnede van ongeveer 180 cm staat naast het fietspad bij km paal 1,5 aan de weg Oldenzaal-De Lutte en ligt op een glooiing van de Tankenberg. Het is zeker niet de oudste lindeboom en hij is gehavend door weer en wind. De kroon is weg en hij is hol van binnen. Maar de boom heeft het niet opgegeven en gelukkig is hij niet bij een opruimwoede of aan de waan van dat alleen jong mooi is het slachtoffer geworden. De linde luidt met de eerste intens groene bladen als teken van leven het voorjaar in, ook in 2020.

*Copyright foto Jan Oude Munnink*



## Meerbekke

In Hezingen bij Ootmarsum, maar in de gemeente Tubbergen, ligt deze monumentale boerderij. Via verschillende eigenaren kwam de boerderij in het bezit van de textielabrikant Jannink. Deze verkocht de boerderij aan Staatsbosbeheer, die het gebouw volledig restaureerde en momenteel te huur aanbiedt als vakantiehuis. Het z.g. achterhuis stamt uit ca 1700 en het voorhuis uit 1834. Lange tijd was er bij Meerbekke een papiermolen. De bijbehorende molenkolk is nu nog in het fraaie omringende landschap te herkennen. De initialen in de gevelsteen zijn van Jan Hendrik Feldman, gedoopt in Wietmarschen (D) op 31 december 1797 en Anna Maria Meerbekke. Anna Maria is gedoopt op 29 april in Ootmarsum en is overleden op 16 november 1836 in Hezingen. Jan Hendrik en Anna Maria zijn getrouwd op 13 oktober 1825 in Denekamp.



[www.drukkerijveltmann.nl](http://www.drukkerijveltmann.nl)

# drukkerij veltmann bv

UW PARTNER IN DRUKWERK

Sinds 1981 produceren wij een breed pakket drukwerk, van ansichtkaart, affiche, huisstijl tot een fullcolour brochure.

Het vervaardigen van kunstkaarten, artiestenkaarten, ansichtkaarten, uitnodigingen, brochures en posters is onze specialiteit. Van ontwerp tot eindproduct, alles wordt door ons verzorgd. Zowel in kleine als grote oplagen.

*Wij drukken met persoonlijke aandacht voor uw drukwerk en geven u advies voor het beste eindresultaat!*



@drukveltmann

[www.facebook.com/drukkerijveltmann](http://www.facebook.com/drukkerijveltmann)

**Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging afd. Nationaal-Twente,  
36e jaargang 2020 nr. 3**

## Inhoudsopgave

De inwoners van Delden op het einde van het 12-jarig bestand.	p. 42
Foto's en afbeeldingen bij een artikel.	p. 47
De keerzijde van een paar bidprentjes: staat er meer dan er is gedrukt?	p. 47
Activiteiten 2020	p. 58
Index TG 2019	p. 58
Colofon	p. 60



# De inwoners van Delden op het einde van het 12-jarig bestand.

Door G. J. Welberg

Het is een merkwaardige tegenstelling in de beschrijving van de Nederlandse geschiedenis waar enerzijds de gouden eeuw wordt geroemd en anderzijds gelijk de tachtigjarige oorlog woedde.

Natuurlijk wordt de Nederlandse geschiedschrijving vooral bepaald door zaken die in west-Nederland, Holland laten we maar zeggen, spelen. Het zijn de kunstenaars die dan in het westen hun kansen krijgen hun begaafdheden uit te oefenen vanwege de opdrachten van de daar wonende welgestelden die rijk werden door handel en de hand die ze hadden in de slavernij. O.a. door de bijzondere werken van de schilders heeft de 17de eeuw een gouden randje gekregen. De Alkmaarse victorie en het beleg van Leiden wordt breed uitgemeten. Terloops wordt nog met enige trots vermelding gemaakt dat onze stedendwinger Fredrik Hendrik Grolle en Casimir Oldenzaal heeft ingenomen.

De vraag of de voornamelijk katholieke bevolking daarmee ingenomen was wordt niet gesteld.

Indien we ons echter wat meer verdiepen in de lokale geschiedenis dan blijkt er iets meer gespeeld te hebben dan wat de geschiedenisboeken vertellen.

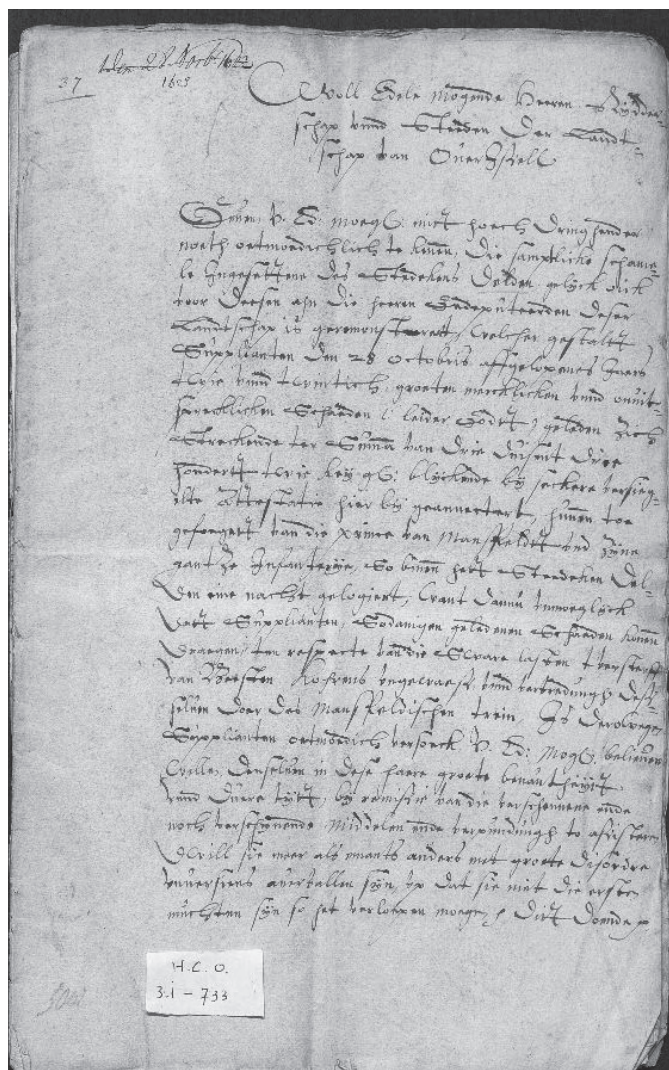
De verhalen van Willem Nagge in zijn boek 'Historie van Overijssel' maken ons al veel duidelijk over de gruwelijkheden die zich in Overijssel hebben afgespeeld, niet alleen in de 17de, maar ook in de 16e eeuw.

Berichten die nog verborgen liggen in de archieven geven ons soms detailinformatie over omstandigheden gedurende de tachtigjarige oorlog in Oost Nederland en met name in Twente. Uit het verpondingsregister van 1601 krijgen we al een indruk van de vele boerderijen die 'weust' liggen.

Dat is niet zo verwonderlijk als we vaststellen dat Oldenzaal tussen 1572 en 1626, het tijdsbestek van één generatie, zeven keer van macht is verwisseld. Zowel de bezettingsmacht als de troepen die rond Oldenzaal waren gelegen om de stad in te nemen moesten gevoed worden. Als dat gedurende bijna zes decennia gaande is dan is er niet veel voor nodig ons voor te stellen wat dat voor, zowel de inwoners van Oldenzaal als de bewoners van de marken rondom Oldenzaal betekend heeft.

Uit getuigenverklaringen voor o.a. het landgericht van Oldenzaal blijkt dat verschillende boerderijen tientallen jaren verlaten zijn geweest, de bewoners op de vlucht zijn geslagen, met het leger meegetrokken

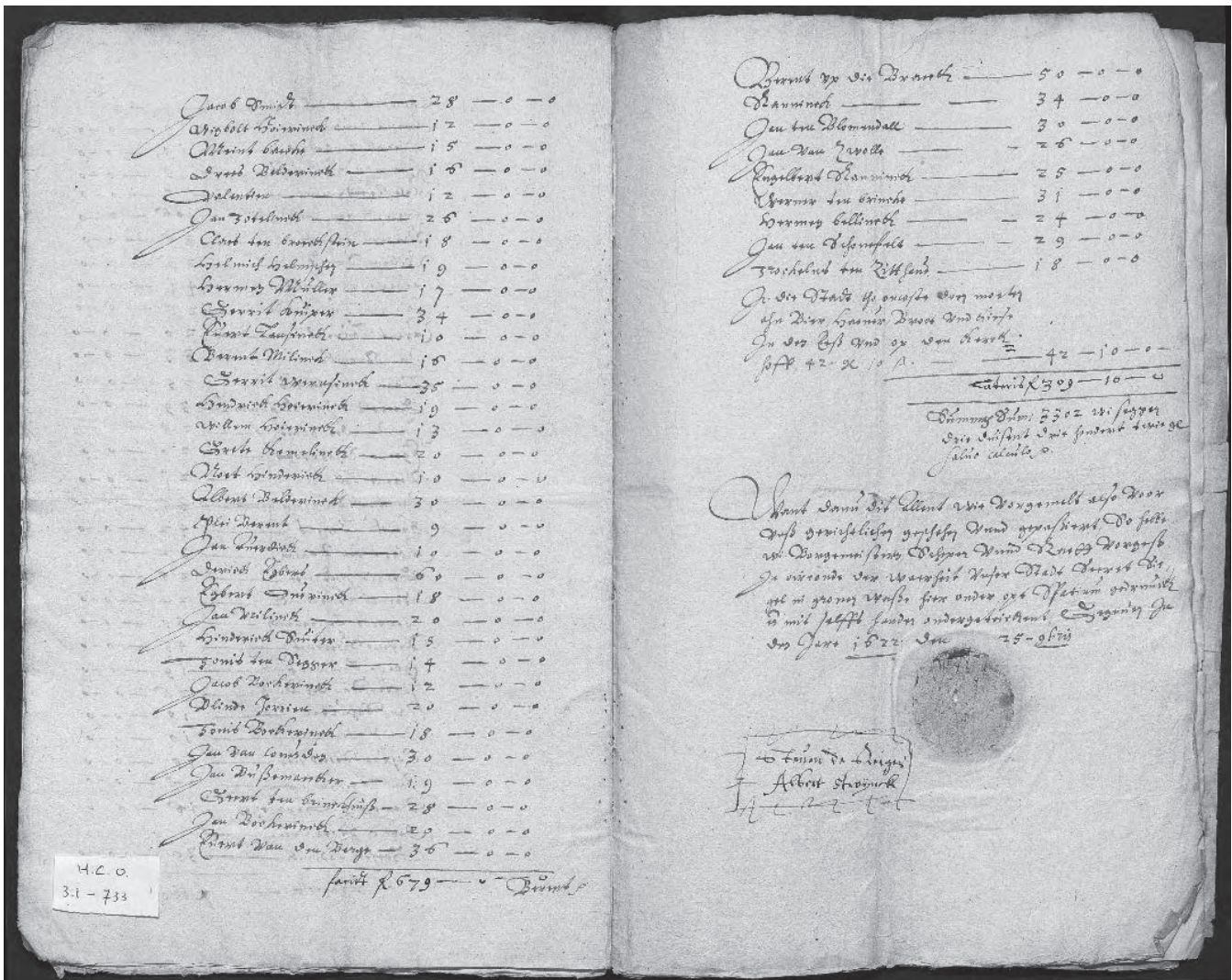
of, als ze waren gebleven, niet wisten hoe aan eten te komen. Zoals uit een der verslagen blijkt zou een muis op het erf Wissink in Gammelke nog in de 'spinde' (broodkast) doodhongereren en de boer Mettinkhof in Hasselo was zo arm dat hij de planken voor zijn doodskist nog niet kon betalen, om maar enkele in het oog springende feiten te noemen.



lets verder in de tijd als Bommenberend (Berend von Galen, de bisschop van Munster) hier huis houdt wordt het rampjaar 1672 afgedaan als zijnde de regering radeloos, het land reddeloos en de bevolking redeloos.

De schadelijst die is samengesteld als gevolg van de Munsterse acties in het gericht van Oldenzaal laten andermaal zien wat de boeren hebben geleden.





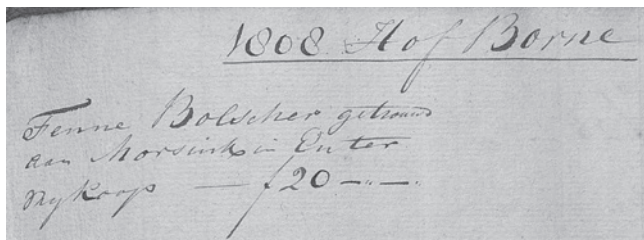
H.C.O.  
31 - 733

Jan 1679

In het westen werd de gouden eeuw gevierd en in het oosten werden de oorlogen uitgevochten.

Overigens is het nog wel aardig om even de hiervoor genoemde slavernij aan te halen. De ophef die deze zaak tegenwoordig heeft is weer typisch iets waarbij voorbij gegaan wordt aan het lijfeigenschap dat nog tot in het begin van de 19de eeuw voor de bewoners van de Oost-Nederlandse horige boerderijen actueel was. Een omstandigheid die niet de 17de eeuw zijn oorsprong heeft maar al vele eeuwen ouder is.

Nog in 1808 moest Fenne Bolscher uit Bornerbroek zich voor 20 gulden vrijkopen uit de 'echte' van de hof van Borne.



Omgerekend naar deze tijd is dat ruim € 200, in een tijd toen geld wel zeer 'beteun' was. Eeuwenlang, dus veel langer dan de Nederlandse Trans-Atlantische sla-

venhandel heeft bestaan (ca.1621-1863), hebben haar voorouders op de boerderijen moeten werken voor de elkaar opvolgende landsheren van deze provincie. En zowel bij de overname van het erf, bij het overlijden, bij het introuwen op een hofhorig erf en, zoals al gezegd, bij het vrij willen zijn moest betaald worden, en niet zo zuinig ook!

We hebben niet de indruk dat de zich van deze historie bewuste afstammeling van een horige boer aandacht vraagt wat zijn voorouders is aangedaan. We horen er niet over. Trouwens, de betrokken Twentenaar vraagt zich waarschijnlijk af: 'woar maakt ze zich drok oawer'.

Verwijzend naar het hiervoor ter sprake gebrachte is misschien de hierna volgende brief van het stadsbestuur van Delden uit 1622 aan de provinciale overheid een van de vele feiten die het idee dat ook het Oosten wel enige extra aandacht in de geschiedenisboeken verdient, ondersteunt.

Op zijn minst is het voor genealogen aardig om zicht te krijgen op de familienamen van de bewoners in het stadje Delden in 1622. We laten hem getranscribeerd in extenso volgen.

## Woll Edele Mogende Heeren Rijdderschap unnd Steeden der Landtschap van Overijssel.

Geven U Ed(el) Moeg(enden) mitt hoech dringender noeth oetmoedichlich te ken(n)en die samptlicke schamele ingesettene des stedekens Delden gelijk oick voor deesen ahn die heeren Gedeputeerden deser Landtschap is gemonstrert welcher gestaltt supplianten den 28 octobris affgelopenes jaarstwie unnd twintich groeten mercklicken unnd onuitsprecklicken schaaden (leider Godtt) geleden zich streckende ter sum(m)a van drie duisent driehondertt twee keij(zers) g(u)l(den).

Blijkende bij seckere versiegelte attestatie hier bij geannectert, hun(n)en toe gefoegett van die prince van Mansfeldt und zijne gantze infanterije so binnen hett steedeken Delden eine nacht gelogiert, want dannu unmoeglijk datt supplianten sodanigen geledenen schaaden kon(n)en draegen ten respecte van die sware lasten 't versterff van beesten kohrens ungewaest unnd vertredungh dess selven door des Mansfeldischen trein. Is derowegen supplianten oetmoedich versoeck u Ed(el) Mog(enden) believevillen denselven in dese haere groete benauthejtt unnd duere tijtt bij remissie van die verschennene ende noch verschijnende middelen unde verpundingh to assisteren d'will sie meer als emants anders met groete disorder unversiens avervallen sijn up dat sie niet die ersten muchten sijn so het verloepen moege. Ditt doende.



Karl van Mansfeltt

Wij Borgemeisteren schepen unnd raedt der stadt Deldenn doen condt, tuigenn unnd bekennen vermitz dieser onser apener versegelder certification wie datt voer uns in schepenn gerichte (uuit laest en(de) anschrievent van den wol edelen unnd gestrengen J(onk)er Unico Ripperda to Borculo en(de)Hengelo drost dess landtsTwente, ridt m(eeste)r persoentlich gecompariert unnd erschennen sinnen diesoe unse hierna beschrevene mittborgere en(de)inwoenere unnd dedens bij haer mannelieke waerheit unnd waren woorden verclaronge van alsulchen schaden als die prince van Mansfeltt iungsledden den 28 afgelopener mant octobris mit sin gantsche chriges volck int getaell gewiesen omtrent vieff duisent persoenen mit ruiteren, schoerluide, frouwen en(de) junges. Dieselve doert verbliven dess nachtes in coest, bier, haever, hoij, afslachtonge van vette bieste, nijmaleke koene und vercken, vertredonge van koren, rogge en(de) roeven geseis, verbrandinge van plancketten, tuinen, timmerasien en(de) raeckheiden?? diess huises thogevogt allent boeven order en(de) tegens ordonnantie van hoege overicheit.

	gl. st p.	Willem Schulten	19 – 0 – 0
Erstlich Dierck ten Tusschede	34 – 0 – 0	Geerd Coerdes	25 – 0 – 0
Geert ten Oesterhoff	23 – 0 – 0	Johan Kemerinck	50 – 0 – 0
Johan Smidt de jonge	31 – 0 – 0	M. Johan Herinck	31 – 0 – 0
Evert ten Dreteler	18 – 0 – 0		
Steven de Reiger	36 – 0 – 0		
Johan Potholtt	20 – 0 – 0		
M. Arent Cornelis	15 – 0 – 0		
Jan Meier	14 – 0 – 0		



	facitt f	316 - 0 - 0	Berent Luickens	21 - 0 - 0
Meus Praet		36 - 0 - 0	Jan ten Sitthave	31 - 0 - 0
Geerdt Smecken		25 - 0 - 0	Derick Luickens	42 - 0 - 0
Derick Travest		12 - 0 - 0	Albert ter Braeck	32 - 0 - 0
Johan Benier		52 - 0 - 0	Gerrit Podtholtes	25 - 0 - 0
Berent ten Brincke		14 - 0 - 0	Werner Lentelinck	24 - 0 - 0
Albert ten Borchuis		24 - 0 - 0	Bertolt Lentelinck	35 - 0 - 0
Berent Brouwer		28 - 0 - 0	Berent Roerckes	43 - 0 - 0
Engele die wedw. van Wormer		3- 10 - 0 - 0	Egbert Lammertinck	19 - 0 - 0
Arent Smicken		12 - 0 - 0	Peter van den Buss	26 - 0 - 0
Arent Klaphouwer		24 - 0 - 0	Jan Schulten	18 - 0 - 0
Hermen ten Oesterhave		20 - 0 - 0	Jan Moller	10 - 0 - 0
Berent ten Elshave		31 - 0 - 0	Casper Stoeldrier	15 - 0 - 0
Hinderick Stronck		29 - 0 - 0	Jan Smecken	26 - 0 - 0
Johan ten Osterhoff		25 - 0 - 0	Bertholt Gerritzen	16 - 0 - 0
Berent Travest		62 - 0 - 0	Derick Roerkinck	.. - .. - ..
Simon tZommes		20 - 0 - 0	Goesen Lodinck	35 -10 - 0
Lambert ter Braeck		42 - 0 - 0		
Geert ten Berchuis		14 - 0 - 0		
Hendrick Loessinck		28 - 0 - 0	facitt f	1008 -10 - 0
Jan Luickens		35 - 0 - 0	Jacob Smidt	28 - 0 - 0
Jorrien Hoetmaecker		24 - 0 - 0	Wigbolt Hoierinck	12 - 0 - 0
Egbert ter Welbergch		26 - 0 - 0	Meint Baecke	15 - 0 - 0
Willem Podtholtes		24 - 0 - 0	Drees Belderinck	16 - 0 - 0
Henderick Podtholtes		35 - 0 - 0	Valentien	12 - 0 - 0
Geert Bockerinck		20 - 0 - 0	Jan Totelinck	26 - 0 - 0
Geert ten Vosseler		27 - 0 - 0	Claes ten Broeckstein	18 - 0 - 0
Hinderick Laurens		24 - 0 - 0	Helmich Helmschen	19 - 0 - 0
Albert Stronck		35 - 0 - 0	Hermen Muller	17 - 0 - 0
Egbert Belderinck		150 - 0 - 0	Gerrit Kuiper	34 - 0 - 0
Trine Overinck		24 - 0 - 0	Evert Lensinck	10 - 0 - 0
Geert van der Handt		28 - 0 - 0	Berent Milinck	16 - 0 - 0
Roleff ter Welbergch		20 - 0 - 0	Gerrit Wernsinck	35 - 0 - 0
Die heer predicant		9 - 0 - 0	Hendrick Hoiinck	19 - 0 - 0
			Willem Hoierinck	13 - 0 - 0
			Grete Kemelinck	20 - 0 - 0
			Noet Hinderick	10 - 0 - 0
	facitt f	989 - 0 - 0	Albert Beldernck	30 - 0 - 0
Arent Kuiper		19 - 0 - 0	Plei Berent	9 - 0 - 0
Geert Travest		18 - 0 - 0	Jan Averdick	10 - 0 - 0
Herman Helmichs		25 - 0 - 0	Derick Egbers	60 - 0 - 0
Aele Lefferinck		15 - 0 - 0	Egbert Overinck	18 - 0 - 0
Frerick ten Tusschede		106 - 0 - 0	Jan Vrilin	20 - 0 - 0
Rotger Stronck		36 - 0 - 0	Henderick Suiter	15 - 0 - 0
Willem Smidt		26 - 0 - 0	Tonis ten Segger	14 - 0 - 0
Albert van Holten		41 - 0 - 0	Jacob Bockerinck	12 - 0 - 0
Jan ten Tusschede		125 - 0 - 0	Blinde Jorrien	20 - 0 - 0
Arent Laurens		20 - 0 - 0	Tonis Bockerinck	18 - 0 - 0
Jan Stronck		33 - 0 - 0	Jan van Coverden	30 - 0 - 0
Lubbert Lierstkens		25 - 0 - 0	Jan Bussemaecker	19 - 0 - 0
Geert und Jan Ranninck		39 - 0 - 0	Geert ten Brinckhuis	28 - 0 - 0
Jan van der Handt		28 - 0 - 0	Jan Bockerinck	20 - 0 - 0
Egbert Scharphoff		20 - 0 - 0	Evert van den Berge	36 - 0 - 0



facitt f 679-0-0

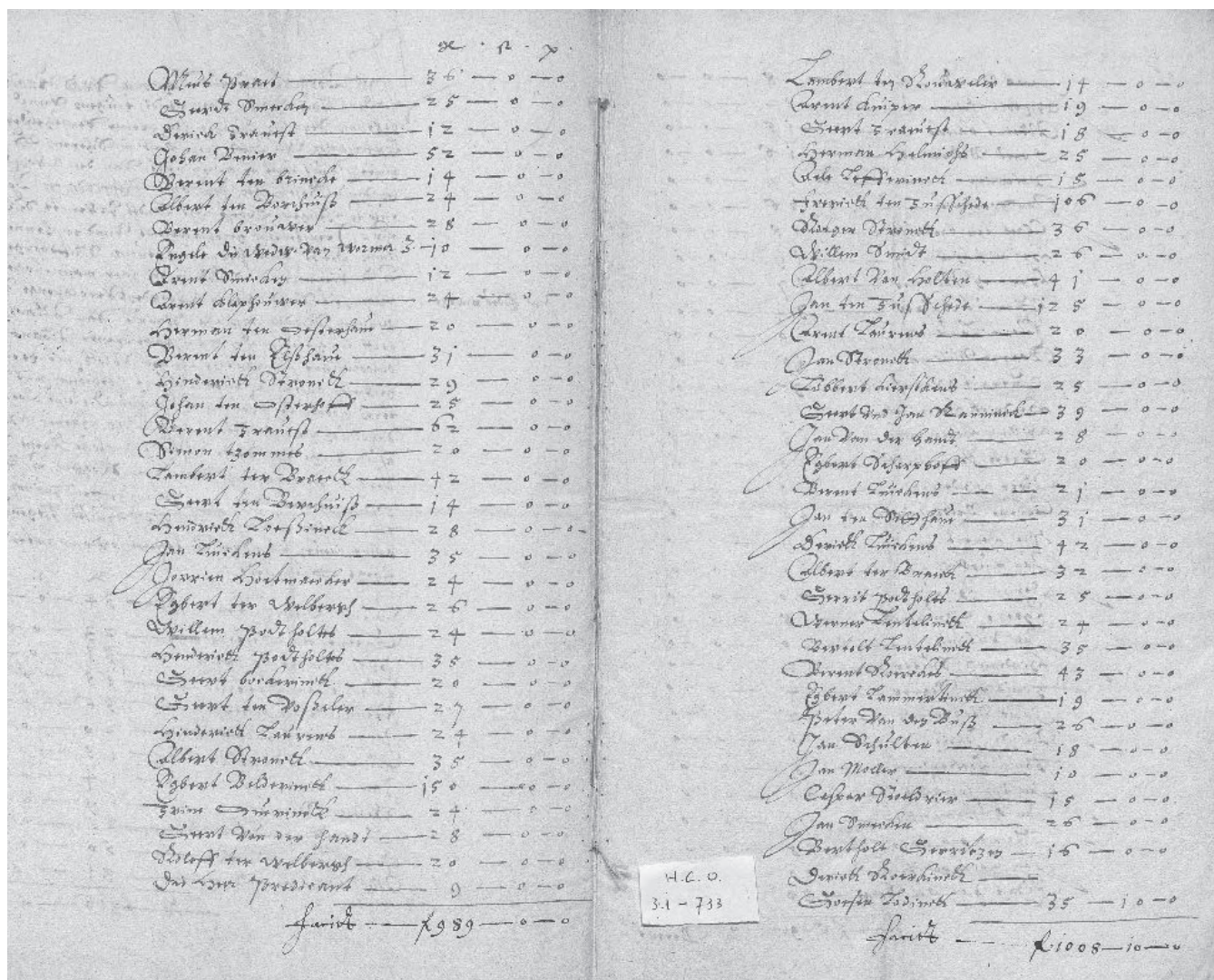
blz.5	
Berent up die Braeck	50-0-0
Ranninck	34-0-0
Jan ten Blomendall	30-0-0
Jan van Zwolle	26-0-0
Engelbert Ranninck	25-0-0
Werner ten Brincke	31-0-0
Herman Bellinck	24-0-0
Jan van Schonefelt	29-0-0
Trockelns ten Zitthan	18-0-0

Summes sum: 3302 wi seggen Drie duisent drie hondert twee g(u)l(den) Salvo calculo.

Want danu dit allent wie vorgemelt also voor uns gerichtlichen geschehen unnd gepassiert, so hebbe wi borgemeisteren, schepen unnd raett vorgesc(hreven) in oirconde der waerheit unser stadt secret siegel in groningen wasse hier onder opt spatium gedruuckt en(de) mit selffs handen ondergeteikent.  
 Gegeven in den jare 1622 den 25 -9bris (november)  
 Steven de Reiger  
 Albert Strojnjck

Is die stadt tho oncosten doen moeten ahh bier, haever, brood und kiese in den Eess und op den kerckhoff 42 gl. 10 st.

Lateris f 309-10-0



- Bronnen:**
- 1)Jaarboek Twent nr. 49, 2010, Het Twaalfjarig bestand en de perikelen in Twente
  - 2) H.C.O., toegang 0003.1, toegang 1907
  - 3) H.C.O., idem, toegang 3618
  - 4) H.C.O., idem, toegang 733



## Foto's en afbeeldingen bij een artikel.

Door: Jan Oude Munnink

Als schrijver van een bijdrage voor TG moet u wel eens een scan of foto bijsluiten. Meestal wordt een artikel daardoor aangenamer om te lezen en de lezer hoeft soms minder een appel te doen op zijn eigen voorstellingsvermogen. Maar krijgen die plaatjes nu zo goed mogelijk in TG afgedrukt. We moeten afbeeldingen samen met de tekst aandragen. Samen betekent in dit geval dat u een afbeeldingen als bijlage moet bijsluiten. Daar kan het misgaan. Daarom de volgende adviezen:

Sluit u een scan bij, stel uw scanner dan in op tenminste 300 dpi.

Sluit u een foto of meerdere bij, maak dan bij het invoegen gebruik van de optie: op ware grootte  
De kans is groot dat uw provider vindt dat het te verzenden bestand te groot is. Een prima mogelijkheid wordt u dan gratis geboden door WeTransfer.



## De keerzijde van een paar bidprentjes: staat er meer dan er is gedrukt?

Door: Jan Oude Munnink

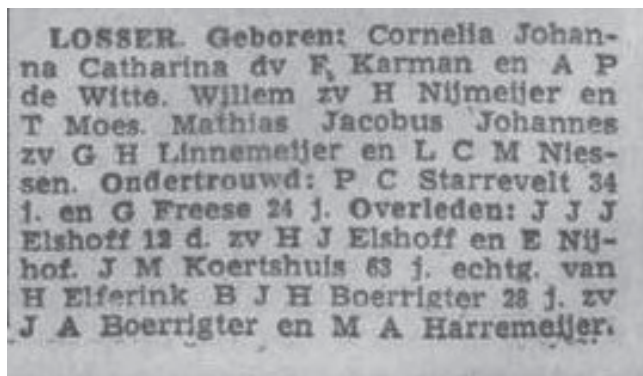
Bidprentjes vertellen in de huidige tijd meestal veel over de persoon die overleden is. Ze schetsen in de laatste 20 jaar steeds meer een beeld van het leven en de manier van leven van de overledene. In de oorlogsjaren 1940-1945 was het taalgebruik veelal

formeler en niet zoals dikwijls als nu door familieleden, maar door de koster van een kerk opgesteld. Vervolgens was er sprake van censuur: niet alles kon en mocht worden geschreven worden. Hieronder een bidprentje van een ver familielid van mij:





Koster F.J. Verschure schijft dat Johanna Maria is omgekomen door een noodlottig ongeval in Losser en op het eind is er een vermanende tekst voor de kinderen. Je vraagt je af of die en haar echtgenoot daar op zaten te wachten. Ik vermoed van niet, maar we leven nu 75 jaar later. In de tekst wordt vermeld dat de parochie *“haar tol heeft moeten betalen aan dezen oorlog”*. Is dat is verbloemend taalgebruik: er wordt met geen woord gerept over het verdriet van de echtgenoot en de kinderen? Ogenschijnlijk is het verdriet van de parochie groter dan dat van de nabestaanden. De koster schrijft dat ze slachtoffer is geworden van oorlogsgeweld en waarschijnlijk is om dat te laten afdrukken al de nodige moed voor nodig geweest. Hij laat wel in het midden om welk oorlogsgeweld het gaat en voor wiens rekening dat komt. Uit nader onderzoek blijkt dat ze het slachtoffer zijn geworden van door geallieerden geworpen bommen. Johanna Maria was getrouwd met Hermannus Elferink op 5 mei 1906 te Losser (akte 18). Hij was geboren op 22 november 1880 in de gemeente Losser. Herman Elferink is overleden op 3 januari 1965 te Losser. Hermann is eveneens begraven in Losser. Bij het bewuste bombardement vielen nog meer slachtoffers: Bernardus Johannes Boerrigter en Hendrik Verbeek. Bernard Boerrigter geboren 2 april 1916 in Losser) was 28 jaar oud en kruidenier van beroep. Hij had een kruidenierszaak dichtbij de grens. Voor zover ik heb kunnen nagaan was hij waarschijnlijk verloofd. Zijn bidprentje\* vermeldt o.a. *werd onze parochie bezocht door droevig oorlogsgeweld... een bedroefde vader en moeder staan aan de lijkgroeve van een van hun kinderen... lieve Anny in oprechte liefde die wij elkander toedroegen, smee ik u, bewaar aan mij een eeuwig aandenken en bid voor mijn ziel opdat God mij genadig zij*“. Dit bidprentje heeft dus duidelijk een meer persoonlijke en emotionele lading. Bernardus werd net als Johanna Koertshuis begraven in



(afbeelding burgerlijke stand Losser)

Losser op 19 februari 1945. Op die dag is het dus druk geweest op het kerkhof in Losser. Hendrik (Hendrikus Johannes) Verbeek was 45 jaar oud toen hij omkwam, geboren in Enschede en gehuwd op 17 september 1921 (Enschede, akte 281) met Gerdina Johanna Volkerink uit Lonneker. Van beroep was hij bij zijn overlijden: *“machinist Nederlandsche spoorwegen”*. In de overlijdensakte van de gemeente Losser staat dat hij woonachtig was in Hengelo. Johanna Koertshuis woonde in huis G 74\*\*, Bernard Boerrigter woonde op G 63 . De letter G staat voor het kerkdorp Glane, dat overigens in die tijd geen kerk had. In publicatie van de burgerlijke stand van de gemeente Losser komt Hendrik niet voor in de overlijdensberichten:



(copyright: Historische Kring Losser)



Verbeek woonde in Hengelo aan de Ploegweg 103. In de gemeente Losser hadden de huizen uitgezonderd in het kern zelf nog lang een combinatie van een letter met een nummer en waren er in de kerkdorpen van de gemeente Losser, zeker in het buitengebied, geen straatnamen. De meeste schade ontstond aan de huidige Glanergrensweg, dichtbij de Gronausestraat, en aan de Hoge Veldweg. De naam "grensweg" geeft aan dat we ons hier vlak bij de Duitse grens bevinden. Glane gaat ook heden ten dage, nu grenzen "opgeheven" zijn, bijna naadloos over in de buitenwijken van Gronau.

afstand tussen Glane en de spoorlijn Enschede-Gronau(D) te verwaarlozen: 400 tot 500m. Dat geldt ook voor de textiel fabrieken in Gronau en het spoorwegstation in dezelfde stad. Relatief veel mannen uit Losser, Glane, Beekhoek, Overdinkel en Glanerbrug werkten in Gronau en met name in de textiel fabrieken van Van Delden en net over de grens bij Glane bij "Spinnerei Deutschland". De loop- c.q. fietsafstand tot hun werk in Gronau was eveneens klein. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat er relatief weinig mannelijke volwassen slachtoffers gevallen zijn. De gewonden waren bijna allemaal kinderen.\*\*



(foto Glane)

Ongeveer op de plek van de bank stond het huis van de familie Elferink-Koertshuis. De spoorlijn tussen Glane en Gronau werd op 1 januari 1937 buiten gebruik gesteld. De rails die u op de foto ziet zijn recent aangelegd.)

Door het bombardement werden ongeveer 25 huizen dermate verwoest dat ze onbewoonbaar waren. Op de plek werden geen nieuwe huizen gebouwd. Tijdens het ploegen in het voorjaar komen er nog steeds puinresten van de gebombardeerde huizen naar boven. Logischerwijze rijst de vraag komt waarom die bommen afgeworpen zijn en hoe het kon gebeuren dat ze in Glane vielen?

Maar eerst nog het volgende. Hemelsbreed is de

Gewond raakten mevrouw Van der Struik-van der Sloep 21 jaar wonend in huis G110, Anna Vrielink 17 jaar wonend in huis G107, Herman de Vries 9 jaar wonend in huis G110, in huis G 113 woonden Frits Damhuis 12 jaar, Lies Ebbing 12 jaar, haar zus Suze Ebbing 12 jaar, Minie Matthis oud 4 jaar woonde in huis G11. De textiel fabriek van M. van Delden in Gronau was net als de spoorlijn Enschede-Gronau het waarschijnlijke doelwit van geallieerde bommenwerpers. Bij het bombardement op de stad Gronau en de textiel fabriek van M. van Delden op 20 maart 1945 viel er één slachtoffer uit de gemeente Losser: Bernardus Engelbertus Bloemen.

In Uwe godvruchtige gebeden wordt aanbevolen de ziel van Zaliger

**BERNARDUS ENGELBERTUS BLOEMEN**  
Echtgenoot van  
JOHANNA HELENA SCHNEUMANN

geboren te Losser 22 Mei 1889, door een noodlottig ongeval op 20 Maart 1945 te Gronau (Dtl.) overleden en 27 Mrt. 1945 begraven op het R.K. Kerkhof te Losser.

Wij zochten hem met droefheid. Maar hij was niet meer onder de levenden. God riep hem op te midden van het oorverdovende lawaai der vallende bommen. Zijn tijd was er en God sneed de draad van zijn leven door.

Het is hard voor U, echtgenoot, zoo te moeten scheiden van uw en man, zonder een enkel woord van afscheid. Maar één troost is er voor U, de troost van ons H. Geloof. 't Was immers God die U dit leed deed overkomen. En wat God doet is welgedaan al is 't voor ons menschenhart dikwijls moeilijk te verwerken.

Lieve vrouw, wij hebben geluk aanvaard uit Gods hand. Wees sterk en aanvaard ook nu het droeve en het harde. Bid dikwijls in moeilijke stonden: „Vader, Uw wil geschiede op aarde zoals in den hemel”. Dan wordt het zware licht en het moeilijke gemakkelijk te dragen. Al ben ik weg, onze liefde blijft bestaan. Eenmaal zullen wij elkaar weerzien in den hemel.

ONZE VADER — WEES GEGROET.



**In Christus schittert ons de hoop op een zalige verrijzenis tegen, zodat wij allen, die neergedrukt liggen onder de zekerheid van de dood, getroost worden door de belofte van onze toekomstige onsterfelijkheid.**

PRAEFATIE UIT DE MIS VOOR OVERLEDENEN

Heden overleed tot onze diepe droefheid door een noodlottig ongeval onze innig geliefde man vader en zoon

**Hendrikus Hermannus Verbeek**  
in den leeftijd van ruim 45 jaar.  
Hengelo (O.), 15-2-1945.  
Sloetsweg 103.  
G. J. VERBEEK—  
Volkerink.  
HERMAN en Verloofde.  
Enschede:  
H. VERBEEK.  
E. VERBEEK—  
Oostenenk.

De begrafenis zal plaats vinden te Enschede op Maandag 19 Februari n.m. half drie vanaf de rouwkapel van het Ziekenhuis „Ziekenzorg” Parkweg op de Ooster-Begraafplaats (Gron. straatweg).

(hierboven) bidprentje Bloemen achterkant en voorkant

Advertentie Verbeek

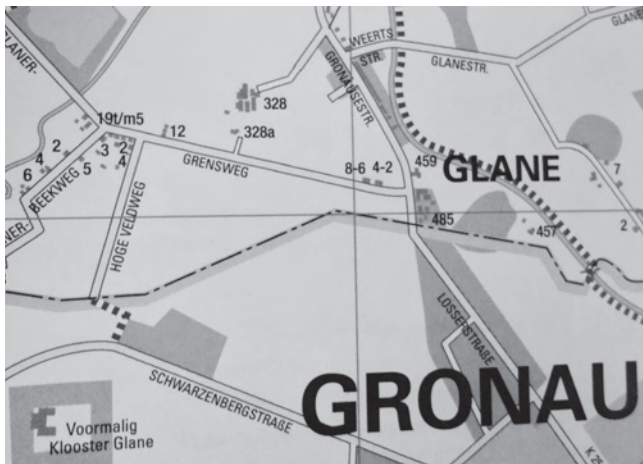
Dit bidprentje is wat taalgebruik al heel wat duidelijker dan de voorgaande. (Bij dit bombardement op de stad en de fabriek door Engelse bommenwerpers kwamen 70 personen om. Het aantal gewonden is onbekend. De tekst “het was God die u dit liet overkomen” zal in het huidige taalgebruik vermoedelijk nauwelijks meer gebruikt worden. Opmerkelijk is dat er geen overlijdensakte van (WieWasWie) Bernardus Engelbertus Bloemen in Losser aanwezig is!)

Waarom Verbeek daar was heb ik aanvankelijk niet kunnen achterhalen. Was hij misschien op het verkeerde moment op de verkeerde plaats? Dankzij de medewerking van de Historische Kring Losser kwam ik verder. Hij schijnt op bezoek te zijn geweest op de onheilsplek bij een kennis en buiten geweest zijn in de tuin, die grensde aan de Dinkel. Ton Kuipers schrijft over hem het volgende in “Oet Dorp en Marke”, nummer 4 van 2017: “Er vielen vier doden, 3 dodelijke slachtoffers waaronder één persoon, de heer H. Verbeek, die op dat moment in de tuin werkte, begrensd door de Dinkel en mijn ouderhuis op het adres G8 (later Gronausestraat 249 en daarna weer omgenummerd.) Als twee en een half jarige peuter stond ik naast de heer Verbeek in die tuin. Hij kwam uit Hengelo en was bevriend met een dame, die op de eerste verdieping boven ons haar intrek had genomen... Eén bom viel in een bocht van de Dinkel grenzend aan de tuin van Boerrigter. Dit was op niet meer dan 50 meter afstand van de plek waar Verbeek en het peutertje

stonden.” Zowel Verbeek als Boerrigter werden slachtoffer van deze bom. Ton schrijft verder: “Mijn ouders hadden mij ingeprent om bij naderende vliegtuigen onmiddellijk het huis in te lopen en dat was mijn geluk. Mijn vader hield aan het bombardement een rafelig colbertjasje over toen een bombscherf rakelings langs zijn rug scheerde. Verbeek werd “afgevoerd”, zoals mijn vader altijd vertelde, met de deur van ons “schöpke” als brancard. In de deuroplijsting van mijn slaapkamer bleef altijd een grote bombscherf zichtbaar. Een tweede bom sloeg een krater in het weiland tegenover ons huis. In mijn kinderjaren bracht ik veel tijd door in de ontstane “bomkoel”. Dit is waarschijnlijk de bom waarvan mevrouw Elferink-Koertshuis het slachtoffer werd.

In het boekje “In Losser is niets gebeurd” wordt vermeld dat de slachtoffers van het bombardement in Glane allemaal vervoerd werden naar het lijkenhuisje van toenmalige ziekenhuis, het Sint Bernardus Gesticht, in Losser. Ook Verbeek moet daar naar toe gebracht zijn. Maar erg lang kan hij daar niet geweest zijn als we afgaan op de rouwadvertentie in de krant “Het Twentsch Nieuwsblad” van 16 februari 1945. We moeten er rekening mee houden dat deze krant een avondblad was en morgens gedrukt werd: Opvallend lijkt dat hij niet in zijn woonplaats Hengelo is opgebaard en daar ook niet is begraven. Misschien omdat zijn ouders in Enschede woonden?





*plattegrond Glane en Gronauer Brook)*

In 2017 verscheen er door REASeuro een onderzoeksrapport naar niet-ontploffte munitie. Daar staat o.a. vermeld dat het niet uitgesloten wordt dat blindgangers zijn achtergebleven. De grootste afstand tussen twee opeenvolgende bomkraters bedraagt 81 meter. De grootste bomkraters hebben een afmeting van 12 meter. Het kaliber van de bommen kan op basis van onderzoek variëren van 250lbs\*\*\*, 500lbs en 1000 lbs. In het genoemde rapport staat ook dat er omstreeks 30 brisantbommen zijn afgeworpen bij de percelen G62 tot en met G113. Het rapport geeft aan dat er ongeveer 30 bommen zijn ontploft. Het risico dat er een aantal blindgangers aan de Glanergrensweg konden liggen was niet onwaarschijnlijk. Maar waarom werden er huizen in een buitengebied gebombardeerd? Dat blijft een raadsel. Vliegen gebeurde bij het afwerpen van bommen niet op grote hoogte. De fabrieken in Gronau en de spoorlijn moeten zichtbaar zijn geweest. Vanuit de lucht zijn zowel de spoorweg als de fabrieken van o.a. van Delden goed te zien geweest. Of was er sprake van een andere oorzaak van dit "toevalsbombardement"?

Op 15 februari 1945 zijn er geen bommen gevallen in Gronau, Glanerbrug en Enschede. Voor zover ik heb kunnen nagaan werden de bommenwerpers niet door Duitse jagers van het vliegveld aangevallen of door opgestelde Flak 2. Ook werd op die dag de spoorlijn Enschede-Gronau niet getroffen. Natuurlijk kun je als vliegenier vanuit de lucht de grens op de grond niet zien. Bovendien was er aan beide kanten van de grens sprake van z.g. lintbebouwing. Uiteindelijk heb ik maar één mogelijke oorzaak van dit bombardement kunnen vinden en wel in op de website van Johan Effing uit Losser. Hij geeft de weersituatie van 15 februari als volgt aan: gemiddeld 6,9 graden, westenwind, 0,5 mm neerslag en: regen en mist. Ik besloot mijn voelhorens daarnaast wat verder uit te steken en

ging zoals wel vaker naar het Heimathaus in Epe(D). Het feit dat het om geallieerde bommenwerpers (Engelse of Amerikaanse) zou gaan en dat het bombardement zich beperkt zou hebben tot vlak voor de grens vond ik weinig bevredigend. Eckhard Bohn wees me al spoedig op het boekje "Gronau vor 50 Jahren". In dat boek verhaalt Franz Tillman over wat er is gebeurd in het Gronauer Brook op de bewuste dag in februari 1945. (Het Brook is het gebied in Gronau, heden ten dage grotendeels een z.g. "Holländerviertel", dat grenst aan Glane. In 1945 was het grotendeels nog landbouwgebied met verspreide huizen, waaronder het gebouw van het oorspronkelijke klooster Glane.) Dat was het oudershuis van Franz Tillman en hij was als kind bij het bombardement aanwezig. Hij beschrijft o.a. dat het om Engelse bommenwerpers ging en dat er ook in het Gronauer Brook bommen vielen. Aan de Duitse kant van de grens raakte een vrouw dodelijk gewond. Vlak bij het klooster Glane vielen in de wei-de 5 bommen in een straal van 50 meter. De deuren werden uit de sponningen geblazen en het glas uit de ruiten. Het huis van de familie Bakker raakte zo erg beschadigd dat het op instorten stond en dat het na de oorlog opnieuw gebouwd moest worden. Mevrouw Bakker zat achter de naaimachine. Een scherp raakte de tafelpoot. Bij de familie Lammers werd de huisvrouw door granaatscherven gewond. Met een kleinkind van mevrouw Bakker, Renate Köcher-Bakker, heb ik via Maria Eilers contact gehad. Ze vertelde me o.a. dat er geen luchtalarm zou zijn afgegaan. Ook gaf ze aan dat de boerderij van haar grootouders onherstelbaar was beschadigd. Bij alle huizen zat er geen glas meer in de ruiten. Op weg naar de schuilkelder bij het klooster werd van de nicht van Franz Tillmann door een granaatscherf de hak onder de schoen weggeslagen. Uit het gezin van B. Lammers werd de moeder door een aantal granaatscherven getroffen. Franz Tillman schrijft verder dat aan de Nederlandse kant Anni Vrieling granaatsplinters in de bovenarm had en twee meisjes van ongeveer 10 jaar (de Vries en Matthis) werden zwaar gewond en zijn blind geworden. (Het aantal gewonde kinderen wijkt af van wat er beschreven is "In Losser is niets gebeurd".

De oude mevrouw Anna Polls-Hermann in het keuterboerderijtje van Engbrings-Barings (aan de Duitse kant van de grens) werd dodelijk getroffen, net als Bernd Boerrichter van de toenmalige levensmiddelenwinkel. Verder verhaalt Franz Tillmann dat zijn vader en oom met alle ter beschikking zijnde mannen uit de buurtschap hielpen bij het bergen van doden en gewonden aan de Nederlandse kant. Er is nog een optie voor het bombardement: mogelijk hebben de Engelse vliege-



niers het spoorlijntje bij Glane en/of het stationsgebouw daar aangezien voor Gronau. Tenslotte heb ik ook contact gezocht met Ton Kuipers. Hij gaf aan dat het gebombardeerde huis van Elferink een speelplek werd. Lopen, meer balanceren, op de nog overeind staande muren van het thuis van de familie Elferink was een spelletje. Ook vertelde hij me dat er een bom in de Dinkel ontploft is. In de kranten die ik via Delpher nazocht wordt niets vermeld over het bombardement. Eveneens heb ik niets kunnen vinden of misschien Duitse soldaten geholpen hebben met het transport van gewonden en doden. Wat me opgevallen is dat er van de gewonde kinderen er zeker 3 op school hadden moeten zitten of onderweg naar school hadden moeten zijn. De bommen namelijk rond 14.00 uur 's middags en het was een dinsdag. Het is evenwel goed mogelijk dat de schoolgebouwen in Glanerbrug of Glane-Beekhoek door de Duitsers gevorderd waren. Op een luchtfoto gemaakt door de RAF \*\*\* op 21 maart 1945 is duidelijk te zien dat het gaat om en bommentapijt dat bij Glane en het Gronauer Brook gevallen is: één van de vele bombardementen waar het mis ging en helaas ook nu nog. Op de valreep van dit artikel kreeg ik van Maria Eilers de waarschijnlijke plaats door waar net over de grens Bahrings Kotten gelegen heeft: "Der Kotten kann eigentlich nur in unmittelbarer Nähe des heutigen Restaurants "Theresia am Grenzübergang Losserstrasse gelegen haben. Das umliegende Gelände gehört heute noch der Familie Engbring genannt Baring".

Maar ook met het weten en het niet-weten wordt het verdriet van nabestaanden en vrienden niet minder. Afsluiten wil ik met enkele delen uit het gedicht "De Bommenwerpers" van mejuffrouw Rie Peet, geboren en getogen in Deventer.

*Zeven zilvren vogels zweven*

*Door de goud-doorvloeiende lucht;*

*Zoemen, zingend boven 't leven*

## 1862 - Rampspoed over Enschede

*door: Marieken Scholten-Sijes*

Op 13 mei 2020 herdenken we dat op deze dag, 20 jaar geleden, de wijk Roombeek afbrandde.

Dit keer was de oorzaak dat een opslagruimte met vuurwerk van het bedrijf S.E. Fireworks vlam vatte en uiteindelijk ontplofte. Er vielen 23 doden en ongeveer 950 mensen raakten gewond, 200 woningen werden verwoest.

Het was lang niet de eerste keer dat de stad aan vlammen ten prooi viel: ook in 1125, 1225, 1517 en

*Van de mensch, die peinzend zucht*

*Zeven zwarte vogels duiken*

*Stormen razend op ons af-*

*Gieren, die het aas al ruiken...*

(In de TC Tubantia van 15 februari 2020 kunt u een artikel vinden, waarin een kleinkind van mevrouw Elferink-Koertshuis haar verhaal vertelt over de bommen op Glane. Op 4 mei 2020 vond in Losser de dodenherdenking plaats. Op de website van de gemeente kunt u een gemaakt filmpje bekijken o.a. aan Glane wordt aandacht besteed. Langs de "Plaatsen van Herinnering" in Losser is een fietstocht. Deze kunt u downloaden via de Historische Kring Losser.)

**Bronnen:**

-Gronau vor 50 Jahren"door Hanspeter Dickel

-Historische Kring Losser 2017-4 "Oet Dorp en Marke"

\*Historische Kring Losser collectie bidprentjes.

\*\* "In Losser is niets gebeurd", te downloaden digitale uitgave Historische Kring Losser.

\*\*\* bron: REASeuro : Historisch onderzoek Niet Gesprongen Explosieven Overijssel PAS Cluster 2 (te downloaden)

\*\*\*\* 250lbs komt overeen met ongeveer 114 kg. Bij de ontploffing van een brisantbom ontstaan kleine metalen splinters en ontstaat een drukgolf. De luchtdruk kan muren in een straal van minstens 50 m laten instorten.

Bron: "Plaatsen van Herinnering", uitgave Historische Kring Losser en De Dree Marken.

1. Een brisantbom ontploft bij de aanraking met een object of de aarde in scherven en veroorzaakt een drukgolf die gebouwen vernietigt. De krater bedraagt 5 tot 8 m in leemachtige bodem. Op zandgrond te vergroten met de factor 0,75

2. Flak: FlugAbwehrKanone ook wel Fliieger AbwehrKanone.

Met dank aan de Historische King Losser voor het ter beschikking stellen van het bidprentje van Bernard Boerrigter en overig materiaal.

Met dank aan:

-Historische Kring Losser.

-Op 2 april 2020 heb ik telefonisch contact gehad met Ton Kuipers.

Van hem kreeg ik toestemming om een gedeelte van het artikel uit 2017-4 Oet Dorp en Marke te publiceren.

-Met dank aan: Maria Eilers, Franz Tillman, Eckhard Bohn.

1750 (de helft van de stad) was het een misse boel. Over de brand van 1750 is door Is. Van Dam gedegen onderzoek gedaan. Dit resulteert in het boek 'De brand van Enschede in 1750 en de toenmalige bewoners'. De uitgebreide documentatie van zijn onderzoek is te vinden in het documentatiearchief van de Oudheidkamer Twente [Doc 096]. Daarin zijn van alle verbrande huizen de inwoners/eigenaren opgespoord via akten van overdracht 1697-1741, de volkstelling



van 1748 en het kadaster van 1832. Geheel foutloos is het niet. Dat blijkt uit akten van overdracht waarin werd aangegeven wie de burens waren.

### Brand 1862

Op 7 mei van het jaar 1862 brandde de stad Enschede grotendeels af. De Enschedese Courant van Woensdag den 28 Mei 1862 geeft over het verloop van deze brand een dramatisch verslag, dat ik u niet wil onthouden. Na het noemen van het bezoek van de koning, en het vermelden van het mooie weer, wordt aldus vervolgd: [...] 'Het werd één uur na den middag. Plotseling weerklonk het geroep van *Brand!* Brand in de Klanderstraat ! Het personeel der Brandspuiten rept zich naar de spuiten. De schutterij kwam in de wapene. Overall hoorde men alarm-geroep. Alles ijldde naar de plaats des gevaars om te helpen, om te redden, waar geholpen en gered kon worden. Eene zwarte rookzuil, waarin de vlammen speelden, hief zich intusschen op van de reeds brandende gebouwen, en werd door den wind, wiens kracht zich plotseling verhief, in noordwestelijke richting, naar de stad gedreven. In die zuil, die, zwart als de nacht, zich steeds breder uitzette, huisde de geest des verderfs. Nog waren niet alle spuiten aanwezig, of reeds klonk het geroep: de spinnerij van VAN HEEK brandt! Luttele minuten later was het 'de rectorschool over de gracht brandt!' En van toen af was het, als stortte eene vlammenzee over de ongelukkige stad. De wind wendde zich in alle rigtingen,

en dreef steeds de zwarte rookkolom voor zich uit, en waarheen deze zich wendde, kon men met zekerheid zeggen, dat weldra alles asch en puin zoude zijn. Het geroep om hulp klonk van alle zijden! Maar wie kon helpen, waar allen hulp behoeften. Men zag weldra niets anders, dan ordeloos gewoel van menschen, die zich haastten het gevaar te ontvlugten, of magtelooze, dikwerf doellooze pogingen aanwenden om het dierbaarste hunner have, het kostbaarste van hun aanvertrouwde, te redden! En intusschen loeiden de vlammen en drongen al verder en verder, grepen het eene huis voor het andere na en verslonden het. De breede donkere zwarte rookzuil kronkelde zich door de straten en voor de huizen, de wind speelde wild een grillig spel met de vlammen en men hoorde niets dan het kraken en knetteren van brandende balken, een akelig vreemd ratelend loeijen en sisse, of scherp en eetoniig geluid eener stoomfluit.

[...] Zoo werd het nacht en het vuur staakte zijn zegetogt naar het scheen, omdat het moede was van vernieling, of wel omdat het in bijtende luim enkele huizen als getuigen zijner magt wilde sparen.' Nadat de brand was uitgewoed, zag men: 'puinhoopen, waaruit hier en daar de vlammen nog opsloegen, terwijl enkele half verkoelde stukken van balken tusschen de muren uitstaken. Dat was alles wat gespaard was van het zoo levensvolle Enschede; volslagener verwoesting kan men zich niet denken.'



Ondertiteling: *General View of the Town after the fire.*

De gevolgen ervan waren desastreus. De krant vermeldt daarover: 'De woningen van ruim 660 huisgezinnen [met ruim 3600 zielen] , alle kerken, scholen en publieke gebouwen, acht fabrieken, waaronder eene groote stoomweverij in Lonneker, waren in asch verkeerd, en toen den morgen van den 8 Mei, eene Raads Vergadering was belegd, kon de Secretaris het Proces verbaal der zitting beginnen met de woorden: "De Vergadering wordt gehouden ten huize van het Raads lid B.W. Blijdenstein, uithoofde het Raadhuis, de woning van den Burgemeester, de woningen van al de andere raadsleden en die van den Secretaris verbrand zijn."

[...] 'De uitbreiding van de brand kan men zich het beste voorstellen, als men nagaat dat werd vernield de gehele binnenstad, zoo als zij door de gracht was omsloten.' Daarnaast vrijwel alle buitenwijken en een deel van de gemeente Lonneker.

Er was nog een optimistische '*burger van Enschede*' die de voordelen van deze brand zag. 'Geen ongeluk zo groot of er is altijd nog een geluk bij'. Dit ging om de her/nieuwbouw van de openbare scholen, waarvan de toestand tot de brand verre van ideaal was. Er ontbrak

'licht, lucht en zitplaatsen' de leerlingen werden op elkaar gepakt. [...] Uw bestuur zal zorg dragen dat er nieuwe [scholen] komen met licht, met lucht, met ruimte'.

### Stadsarchief

Bij de brand werd het gehele archief van de stad Enschede vernietigd.

### 'Half drie ...

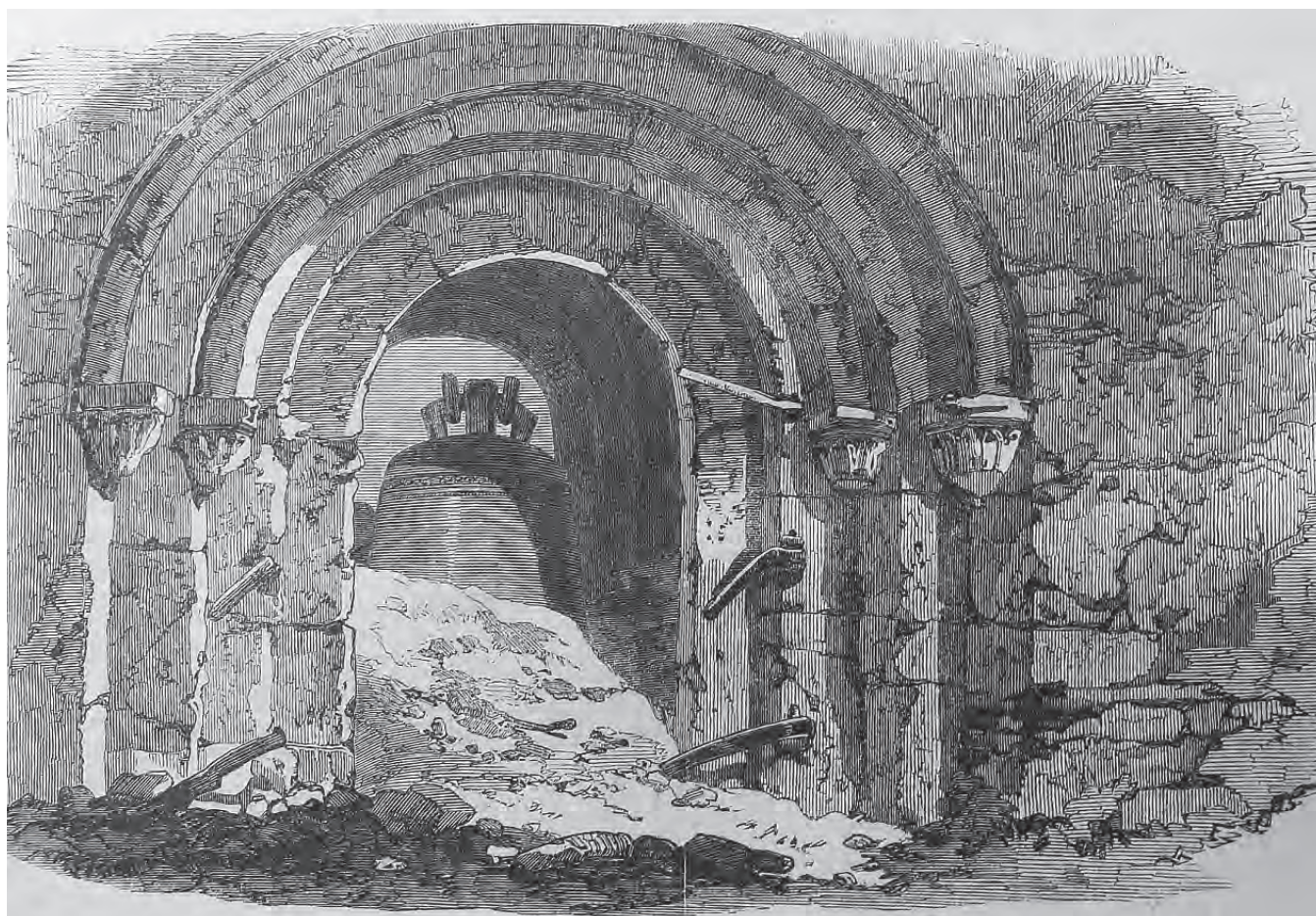
Het stadhuis staat in lichterlaaie ... [...]

Het grootste deel van het stadsarchief en van de registers van de burgerlijke stand is naar de toren van de grote kerk en naar de doopsgezinde kerk overgebracht. [...] de grote hervormde kerk brandt ... de toren laait in een intense vuurgloed ...

### 'Kwart over drie

[...] De klokken uit de toren vallen met donderend gepraas omlaag ...

'Daarmee werden ook de doop- en trouwboeken van de Nederduits Gereformeerde kerk vernietigd. Desastreus voor de genealoog die in Enschede onderzoek wil doen naar zijn of haar voorouders.



Toren Nederlands Hervormde kerk te Enschede



## Inzamingel gelden en hulpgoederen

Vanuit heel Nederland schoot men de getroffen burgers van Enschede te hulp. Allereerst met goederen zoals tenten, dekens, kleding en levensmiddelen. Een brandverzekering had vrijwel niemand. En, indien wel, dan was het veel te weinig om de schade te dekken. Zelfs de stadstoren, van de NH-kerk op de markt, was niet verzekerd. Bovendien: "zeer veel waarden zijn vernietigd, die niet voor assurantie vatbaar waren, vooral omdat over het algemeen de brandkasten tegen alles, behalve tegen vuur, bestand bleken te zijn, zoodat verre de meeste der in dezelve geborgen documenten en papieren van waarde geheel verkoold en onleesbaar geworden waren."

In het archief van de Oudheidkamer Twente bevindt zich een briefomslag met daarin enkele half verbrande bladen uit de kerkeboeken van Enschede die de brand overleefd hebben [OKT.SE 317].

De schade voor de verschillende verzekeringsmaatschappijen zou bijna zeven miljoen gulden bedragen. Sommigen konden dat niet dekken en gingen failliet.

Al snel werden er in het hele land comités opgericht om via loterijen en collectes geld in te zamelen. Ook de regering sprong bij. Tenslotte blijkt een kwart miljoen gulden te zijn ingezameld voor de noodlijdende inwoners van de afgebrande stad. Hiervan bleef zelfs nog een deel over, waarvan de woonwijk het 'Overschot' werd gebouwd. De kwaliteit van deze woningen hield niet over, en na honderd jaar werden de huizen afgebroken.

De gemeenteraad was er snel bij om het beheer van deze gelden op zich te nemen.

De verdeling van de geschonken gelden, leverde soms fricties op. Zo had het Rotterdamse hulpcomité bezwaren over de uitvoering ervan. Men had er niet zoveel vertrouwen in en zond een uitvoerige brief met vele goede wenken. Tenslotte blijkt dat de gelden in Rotterdam voor een groot deel afkomstig zijn van de 'gegoeden' in die stad en men het daarom ook [!] aan de goeoden in Enschede wil besteden. Als Enschede het vooral wil steken in de bouw van arbeidswoningen, vraagt Rotterdam om rekening en verantwoording af

# BRAND TE ENSCHEDE!

Eene week geleden was deze stad, door het bezoek van Z. M. onzen beminden Koning, in de grootste vreugde; thans is zij het tooneel van de treffendste ramp.

Een brand heeft Enschede heden binnen weinige uren geheel vernield; slechts eene kleine buitenwijk is gespaard gebleven met eenige buiten de stad gelegene fabrieken.

Aan alles is gebrek: duizenden zijn zonder woning en levensmiddelen en voor langen tijd zonder werk.

In dezen grooten nood doet Enschede een beroep op de milddadigheid van Nederland, onze Kolonien en onze vele betrekkingen in het buitenland.

De ondergeteekenden, als commissie geconstitueerd, verzoeken de inzending van gelden te doen plaats hebben aan **B. W. BLIJDENSTEIN JR.** te Enschede, de **TWENTSCHE BANK-VEREENIGING** te Amsterdam en **B. W. BLIJDENSTEIN** te Londen, 38 Nicholas Lane.

Enschede, 7 Mei 1862.

**LAMB. TEN CATE,**

**J. STROINK Hz.,**

**G. JANNINK,**

**Mr. B. W. BLIJDENSTEIN JR.,**

**G. A. LOEFF,**

**H. H. EVERS,**

**H. G. VAN COEVERDEN,**

burgemeester.

} wethouders.

} leden van den raad.

predikant.

deken en pastoor.

(9077)

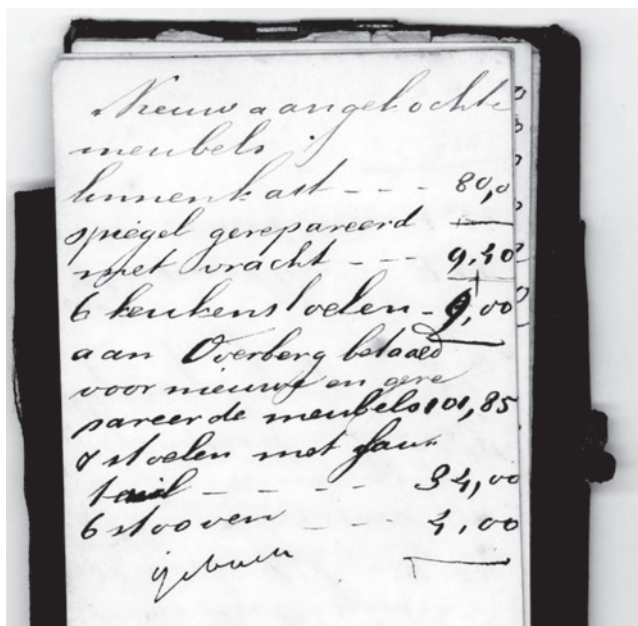
te leggen. Zo geschiedt. In het Rotterdams archief is een lijst met de complete verantwoording.

Zo blijkt J. van Alstede te krijgen: 1 kastje 14.-, 1 tafel 3.-, stoelen 4.80, 1 borstrok 4.00, 1 baayenrok 4.00. Totaal: 29.80.

En E. F. Roelofsen: 1 broek, 1 boezeroen 3.50, 1 pr. schoenen 0.50, 1 pet 1.20, 1 vest 1.50, 1 broek 2.22. Totaal: 8.95.

In het Archief van de Oudheidkamer Twente is een origineel handgeschreven boek aanwezig met: "Een overzicht van de aanvragen tot vergoeding en de toewijzing voor geleden schade bij de brand van Enschede in 1862". [OKT.SE 220]

Overigens waren de uitgaven voor nieuwe goederen bij lang niet iedereen even hoog. Mevrouw G. J. Blenken, in 1861 getrouwd met B.W. Blijdenstein, hield een huishoudboekje bij. Zijn huis was gespaard gebleven, maar desondanks staan er in het kasboekje inkopen gedaan na de brand; [OKT.SE 261.17]



Huishoudboekje van Geertruida Julia Blenken

### Connectie met Manchester

De prenten zijn afkomstig uit de Engels krant 'The Illustrated London News' van 31 mei 1862'. De tekeningen zijn gemaakt 'from a sketch by our special artist'. Daarnaast is er een artikel aan de brand geweid.

"Great Conflagration in Holland.

In the province of Overysse, on the north-western frontier of Holland is or rather was situated, until the 7th of this month of May, the flourishing little manufacturing and smuggling town of Enschede, the Manchester of the Netherlands. Years before Manchester major had attained deminece as an industrial and free-trade locality, Enschede had supplied Dutch mer-

chants with calicoes and other coarse cottongoods for shipment to India and China [...]. Ook hier vervolgd een dramatisch verslag van het gebeuren. "Blown into fury by the gale, the flames rapidly passed on from dwelling to dwelling, from manufactory to manufactory, unchecked in their mad career of destruction even by the feeble instrumentality of fire-engines, for the water was unusally low as the wind was unusally high and the fire-engines shared in the general destruction [...] Away sped the flames from house to house, from street to street. In sank the roofs in rapid succession; down fell the walls, baricading the streets".

Dat men ook in Engeland in actie kwamen om de getroffen inwoners te hulp te komen, is niet verwonderlijk. De Enschedese fabrikanten kochten hun stoommachines vooral in Manchester. Ze stuurden hun zoons er naar toe om in de leer te gaan. Dit blijkt ook uit het volgende: [...] "The machinery was for the greater part insured in England, but tenant property was in most cases uninsured [...]."

### Herdenking in 1912

De brand van 1862 had in Enschede diepe sporen achter gelaten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat men deze na een halve eeuw in 1912 wilde herdenken. Er werd een comité opgericht dat 'den herdenkingsdag een waardig karakter wilde geven;

- door Godsdienstoefening in de kerken hier ter stede.
- door onthulling van het gedenkteeken waarbij schoolkinderen eene cantate zullen uitvoeren.
- door vertoon van lichtbeelden uit Enschede van vóór en tijdens den Brand.
- door afsteking des avonds van een vuurwerk op eene open plaats buiten de bebouwde kom der Gemeente ter herinnering aan dat groote vuur hetwelk op 7 mei 1862 de stad verwoestte.'

Dit comité wilde ook 'blijvende herinnering bewaren door de stichting van een gedenkteeken op de Groote Markt alhier, in den vorm eener monumentale bron. [...]Voor monument en herdenking is geld noodig. In ronde cijfers F.5000 – F.6000.-

Onderstaand Comité heeft zich voorgesteld dit bedrag uit zuiver vrijwillige giften bijeen te brengen en het acht zich hiertoe bij machte omdat het hier betreft de herdenking van een groot feit, eene ramp, die de toenmalige bewoners der Stad met groote krachtsinspanning en met gewaardeerde steun uit Nederland en Westphalen te boven mochten komen.

Om genoemd bedrag bijeen te verzamelen stelt het Comité zich voor eene vrije inschrijving te openen.' De



THE GREAT FIRE AT ENSCHEDE, HOLLAND: DISTRIBUTION OF BLANKETS TO THE HOUSELESS.—FROM A SKETCH BY OUR SPECIAL ARTIST.—SEE SUPPLEMENT, PAGE 364.

*Ondertiteling: Distribution of Blankets to the Houseless*

administratie van de inzameling werd door B.W. Blijdenstein Jr. op zich genomen. Hij heeft zich van deze taak goed gekweten. In het documentatie archief van de Oudheidkamer Twente bevindt zich de gehele administratie van de inzameling en verantwoording van de uitgaven! Inderdaad was er aan de oproep 'Nogmaals zij hier gezegd, dat kleine bijdragen van mindervermogenen op even grooten prijs gesteld zullen worden als grotere van meer gefortuneerden ' gehoor was gegeven. De grootste bedragen kwamen van de gefortuneerde fabrikanten. Hoe had een arbeider ook een grote bijdrage kunnen leveren. Het weekloon van een arbeider bij de Fa. Gerhard Jannink en Zn. aan de Zuiderhagen bedroeg in 1914 hooguit f 12,- . Van deze arbeiders stond ook lang niet iedereen achter deze herdenking. Velen van hen kwamen van elders en hadden helemaal geen herinnering aan de brand van vijftig jaar geleden. Maar er was ook een andere reden. In een gedicht van 15 strofen laakt J. Leverman (mogelijk Jan Leverman, fabrieksarbeider, geb. 1866), het feit dat de rijkdom van de heren fabrikanten is bereikt over de ruggen van de arbeiders.

[...]  
*'Het geld dat stroomde als een vloed,  
 En kwam van wijd en zijd,  
 Een commissie die dat al behoed,  
 Dacht dat is eerst de mijdt.  
 Men bouwde toen een Krim van 't geld  
 En raad eens wat nog meer,  
 Van 't overschot werd ook gebouwd,  
 En de rest was voor mijnheer.*  
 [...]  
*Men spreekt nu van welvaart, bloei,  
 Van zooveel rijkdom, pracht,  
 Doch den arbeider die alle deed,  
 Lijdt in dit alles, smacht.  
 Fabrieken zijn er bij de vleet,  
 En de arbeider maakte dat,  
 Want zonder werken was Enschede,  
 Niet worden deze stad.*  
 [...]  
*Dan stemt in mij een bitt're haat,  
 Een vloek ligt op mijn mond,  
 Daar 'k alles zie bijeen vergaard,  
 Door rijken, en ik gekromd.  
 Zal ik dan daarom feesten hier,*



*Nog juichen in die smart,  
Ik leen mij niet voor dat getier,  
Daarvoor heb ik geen hart.'*

*NB. OKT.SE...staat voor Oudheidkamer Twente, Oud Archief, Stad Enschede.*

**Bronnen:**

- Buursink, J., Stadverbranden, Enschede, 1962, p. 8, 70, 72.
- Comité herdenking brand 1862, Aan Ingezetenen en Oud-Ingezetenen van Enschede, Documentatie archief Oudheidkamer Twente, 1912, Doc 0o98.02.

- Dam, I., Brand in Enschede 1750, Documentatie archief Oudheidkamer Twente, 1931, Doc 096
- Esser, G., De Rotterdamsche reactie op de brand van Enschede 7 mei 1862, Gens Nostra. 18e jaargang 1963, p. 126,127.
- Herdenking brand van Enschede 1862 in 1912, Documentatie archief Oudheidkamer Twente, 1912, Doc 0o97.07 en Doc 0o97.08.
- Leverman, J., De Brand van Enschede, Documentatie archief Oudheidkamer Twente, 1912, Doc 0o98.02.
- Redactie, Great Conflagration in Holland. The Illustrated London News, 31 mei 1862, p. 546, 564
- Redactie, De Brand te Enschede, Enschedese Courant, achtste jaargang, No. 22, 28 mei 1862 en No. 23, 4 juni 1862.

## Activiteiten 2020



*Door Jan Oude Munnink*

De activiteitencommissie heeft besloten in 2020 en ook in 2021 geen Twentse Voorouderdag te organiseren omdat dit met het weten van nu niet verantwoord is. Wel wordt er van uitgegaan dat lezingen doorgang kunnen vinden. De commissie zal van maand tot maand beoordelen of een lezing al dan niet doorgaat. Als er een lezing doorgaat dan zult u zich daarvoor moeten aanmelden per e-mail. Het tijdstip van binnenkomst van uw inschrijving bepaalt of er al dan niet voor u een plek is. U schrijft in per

lezing. Daarbij geldt dat er in de Stefanshof plaats is voor maximaal 40 personen. Vanzelfsprekend moet de 1,5 m afstand gerespecteerd worden en blijft u zitten op de plaats die u ingenomen heeft. Ook volgt u de looproutes en houdt u zich aan de instructies van de leden van de activiteitencommissie. De gebruikelijke stands van verkoop boeken, bidprentjes, hulp voor beginners enz. zullen niet bezet zijn. U wordt door middel van de nieuwsbrief maandelijks op de hoogte gebracht.

## Index TG 2019



*Samengesteld door Annemieke Polhuis*

Aalst, 49	Bosch van den, 21, 22, 23	Demmer, 3, 19, 20	Goorhuis, 74
Achterbosch, 50	Bosch, 48	Deterink, 75, 76	Goorkotte, 19, 20
Ainsworth, 32	Bosch, 70	Dickers, 66	Götte, 35
Alsteede van, 72	Boswerger, 6, 28, 75, 76	Domine, 49	Greidanus, 34
Arkinck, 19	Bouwmeester, 36, 37, 72	Dorgelo, 23, 27	Grimmelius, 52, 53
Assink, 20	Boxman, 4	Dorman, 12	Groothuis, 17
Bakker, 5 6, 7, 49	Braak ter, 15	Dreesman, 10	Haarman, 70
Bargboer, 69	Brinninkmeijer, 10	Ebbes, 49	Haarmole, 18
Beek van der, 61, 82	Broekers, 13	Eeftink, 15	Hamse, 70
Beker, 76	Brucksmitt, 18	Elderink, 70	Harzevoort, 29, 58, 72
Bekker, 49	Bruggert, 74	Elias, 15	Hartman, 70
Bergen van, 35	Bruin de, 6	Engelbetink, 70	Hasselerharm, 70
Bergkamp, 51	Brunnekreeft, 34	Eskes, 19	Hasselt van, 17
Berns, 79	Bussemaker, 66	Fleerkotte, 19	Heisterkamp, 70
Beune, 19	Buursink, 18	Flim, 81	Helmink, 51
Blankers, 9	Camphuys, 55	Frieling, 4	Hemmelder, 64, 65
Boijnck, 72	Casterman, 79	Fruitier, 49	Hendriks, 17, 18, 55
Bolhoeve, 58	Cate ten, 65, 66	Gavel van der, 51	Herk van, 47, 61, 82
Borg ter, 74, 75	Coeverden van, 56	Geerdink, 19	Hesselink, 19, 70
Borggreve, 70	Couperus, 49	Geerman, 19	Heuvel, 78
Bos, 51	Deiterinck, 75	Godschalk, 15	Hibben, 18





Hilgerink, 4, 5, 46, 61, 76, 82  
 Hoboken van, 23, 24  
 Hofland, 19  
 Holscher, 17  
 Horst ter, 18, 49  
 Horsthoes, 70  
 Horstink, 18  
 Hottenhuis, 76  
 Hove ten, 18  
 Hulshof, 66  
 Ijsenbeek, 48  
 Izaak, 15  
 Jacob, 15  
 Jacobs, 65  
 Jans, 55  
 Jeb, 47  
 Jong, 33  
 Jongkindt Coninck, 25  
 Jordaan, 11, 18, 32  
 Kaarssen, 49  
 Kamphuis, 70, 76  
 Kampjan, 68, 69  
 Kemerink, 18  
 Kemna, 19  
 Kerkdijk, 55  
 Kip, 9  
 Klaassen, 19  
 Klap, 6  
 Kleissen, 70  
 Kloosterhuis, 24, 27  
 Koen, 9  
 Koers, 49  
 Kok, 48, 59, 81  
 Konijnenburg van, 23, 25  
 Kous Bos, 35  
 Kroep, 70  
 Kuijper, 32, 35  
 Kuile ter, 65  
 Kuipers, 18, 25  
 Kupers, 33  
 Kwast, 66  
 Lankhold, 13  
 Lansink, 49  
 Lebbinck, 18  
 Leeden van de, 50  
 Leferink, 13, 61  
 Leijs, 6  
 Lenferink, 82  
 Leunk, 20  
 Leus, 70  
 Leussink, 28, 70  
 Linde van der, 36  
 Loink, 20  
 Lokamp, 15  
 Lotgerink, 70  
 Luizink, 70  
 Lutke Holzik, 49  
 Luttikhuis, 70  
 Maathuis, 57  
 Maseland, 70  
 Mast van, 18  
 Meijerink 13, 15  
 Menneken, 69  
 Mensink, 27, 49, 70  
 Metselaar, 11  
 Michorius, 50  
 Miesink, 18  
 Moes, 18  
 Molleman, 18  
 Mook van, 70  
 Mosman, 51  
 Mozes, 15  
 Mulders, 70  
 Mullers, 18  
 Niekamp, 75, 76  
 Niecamp, 76  
 Nijhuis, 19  
 Nijkamp, 47, 57, 63, 75, 76, 77  
 Nijmeyer, 70  
 Nikamp, 76  
 Nipshuis van het, 74  
 Nootbalk, 49  
 Oberpenning, 9  
 Olde Holtkamp, 76  
 Ooink, 11, 12, 18  
 Oosterbroek, 70  
 Otten, 55  
 Oude Deterink, 76, 77  
 Oude Hollinck, 76  
 Oude Huikink, 70  
 Oude Lashof, 70  
 Oude Monnink, 75, 76, 77  
 Oude Munnink, 4, 8, 9, 27, 38, 46, 57, 61, 63, 75, 76, 79, 82  
 Oude Sogtoen, 76  
 Oude Stege, 70  
 Oude Volmerink, 75  
 Oude Wansink, 76  
 Oude Weernink, 70  
 Oude Wolcherink, 70  
 OudeSogtoen, 57  
 Overbeek, 12  
 Overbeeke, 11, 18  
 Penning, 49  
 Piekartz von, 72  
 Pieper, 72  
 Pijffers, 36  
 Plas van der Bouwmeester, 36  
 Ponceau, 79  
 Poortman, 68  
 Postel, 70  
 Pouderoijen van, 51  
 Protzmann, 78  
 Putten van, 69  
 Raa ten, 18  
 Rachum, 55  
 Regteren, 58  
 Rekers, 73, 75  
 Remelinck, 76  
 Rensen, 70  
 Reuver, 70  
 Revius, 56  
 Ribbels, 49, 73  
 Rijnhart, 11  
 Rikmanspoel, 19  
 Robers, 50  
 Roorda, 20, 27  
 Roos, 27  
 Rot van 't, 78  
 Ruiter, 70  
 Ruiter, 9  
 Rüssinck, 76  
 Sanders, 15  
 Schackmann, 11, 81  
 Schartman, 13  
 Scheij, 18  
 Schepers, 19  
 Schilderink, 70  
 Scholten, 2, 4, 5, 6, 11, 16, 30, 32, 36, 46, 51, 54, 59, 61, 64, 68, 70, 72, 75, 76, 77, 82  
 Schothuis, 5, 46  
 Schotman, 68, 69  
 Schottelkat, 50  
 Segerink, 70  
 Senger, 76  
 Sijgers, 73  
 Sijses, 2, 4, 5, 11, 32, 46, 51, 64, 77, 82  
 Sinkel, 10  
 Slageren van, 12  
 Slothuis, 72, 73  
 Slotman, 12  
 Snuif, 32, 35  
 Souverijn, 4, 82  
 Stege, 70  
 Stegge an de, 70  
 Stokkers, 76  
 Stroot, 50  
 Stubert, 49, 50  
 Stuve, 18  
 Stüve, 18  
 Taalman, 6  
 Teesing, 4  
 Tenniglo, 57, 75, 76, 77  
 Tenselink, 75  
 Teusse, 18  
 Theunissen, 49  
 Thije ten, 49  
 Thije, 15  
 Tinsel, 75, 76, 77  
 Ufford van, 25  
 Veer ter, 50, 51  
 Venema, 30, 31  
 Vennegoor, 70  
 Vergert ten, 17  
 Verset, 50  
 Verwoold, 50  
 Vis, 3, 32, 33, 34, 35  
 Visser, 49  
 Vlak, 51  
 Volkert, 55  
 Vollenbroek, 76  
 Vollenhove, 50  
 Vos, 70  
 Vrielink, 70  
 Vrijkorte, 70  
 Vroom, 10  
 Vruwing, 50  
 Waanders, 12, 16, 18  
 Weekamp, 70  
 Weijsink, 18  
 Welberg, 71, 76, 81  
 Weleveld van, 64  
 Welevelt van, 64  
 Werger, 28, 57  
 Werner, 7  
 Wessel, 49  
 Wesselink, 70  
 Westendorp, 20  
 Weustyhof, 70  
 Wevers, 18  
 Wiegman, 5  
 Wijlens, 13, 17  
 Wilminck, 65, 66  
 Witbreuk, 13  
 Wolfs, 36  
 Wolterink, 53  
 Wolzak, 18  
 Ytan, 70  
 Zweeden van, 6



## Colofon

*Nederlandse Genealogische Vereniging.  
Opgericht 1946.*

### **Correspondentieadres:**

NGV, Postbus 50, 3980 CB, Bunnik.  
Bibliotheek en andere diensten:  
Kosterijland 3, 3981 AJ, Bunnik  
Telefoonnummer: 085 - 105 1199

### **Werkgroep Nationaal-Twente**

#### **(Opvolger van de afdeling Twente, opgericht 1984.)**

Het gebied omvat de volgende gemeenten:  
Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede,  
Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo,  
Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-  
Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfts en,  
Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente  
Bathmen.

### **Afdelingswebsite:**

twe.ngv-afdelingen.nl

### **Afdelingsbestuur en functionarissen:**

#### **Voorzitter**

Arie van Herk  
E-Mail: voorzitter-nat@ngv.nl

### **Leden van de activiteitencommissie**

#### **Nationaal Twente**

#### **Lid en secretaris**

vacature

### **Lid en penningmeester/contactpersoon**

Ben Lenferink  
E-mail: b.lenferink@lentifa.nl

### **Lid en coördinator Twente Genealogisch/Lezingen (voorlopig)**

Jan Oude Munnink  
Telefoon: 0541-511774  
E-mail: jankoppelboer@gmail.com

### **Lid en Genealogisch correspondent/organisatie Twentse Voorouderdag**

Anton Hilgerink  
Telefoon: 053-4765253  
E-mail: correspondent@home.nl

### **Lid en eindredacteur Twente Genealogisch (TG)**

Mevrouw Hennie Scholten  
Telefoon 0548-615164  
E-mail: hennie.scholten@home.nl

### **Lid en organisatie cursussen**

Hans Souverijn  
Telefoon 074-2771271  
E-mail: hans.souverijn@ziggo.nl

### **Verzending Twente Genealogisch (TG)**

Corrie van der Beek  
E-mail: cjbeek1@gmail.com

### **Webmaster**

Marieken Scholten-Sijsjes  
E-mail: ngv.twente@sijses.nl

### **Kopij Twente Genealogisch**

De redactie behoudt zich het recht voor om  
bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te  
weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in/  
na overleg met de auteur.

### **Twente Genealogisch verschijnen**

Bij voldoende kopij verschijnt TG vier keer per jaar  
rond het einde van elk kwartaal.

### **Bezorging Twente Genealogisch**

Voor de bezorging van Twente Genealogisch kunt u  
contact opnemen met mevrouw Corrie van der Beek  
Twente Genealogisch wordt gratis toegezonden aan  
de leden van Nationaal Twente en aan leden van  
andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap  
zijn aangegaan.

### **Abonnement**

Wilt u een abonnement op dit blad, dan zijn de  
kosten € 12,50. U kunt zich aanmelden bij de heer  
B. Lenferink

### **Publicatie**

Het in dit contactblad gepubliceerde mag slechts  
worden overgenomen met schriftelijke toestemming  
van de auteurs en de redactie, de schrijver en  
vermelding van de bron: Twente Genealogisch ISSN  
138-0787.

### **Adreswijzigingen**

Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden en  
opzeggingen uitsluitend via het e-mailadres:  
ledenadministratie@ngv.nl of per post naar NGV-  
ledenadministratie, Postbus 50,3989 CB Bunnik.



copyright Jan Oude Munnink.





www.drukkerijveltmann.nl

# drukkerij veltmann bv

UW PARTNER IN DRUKWERK

Sinds 1981 produceren wij een breed pakket drukwerk, van ansichtkaart, affiche, huisstijl tot een fullcolour brochure.

Het vervaardigen van kunstkaarten, artiestenkaarten, ansichtkaarten, uitnodigingen, brochures en posters is onze specialiteit. Van ontwerp tot eindproduct, alles wordt door ons verzorgd. Zowel in kleine als grote oplagen.

*Wij drukken met persoonlijke aandacht voor uw drukwerk en geven u advies voor het beste eindresultaat!*



@drukveltmann



www.facebook.com/drukkerijveltmann



**Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging afd. Nationaal-Twente,  
36e jaargang 2020 nr. 4**

## Inhoudsopgave

Corona	p. 62
Haarmühle	p. 62
Iets over de hofhorigheid in Twente	p. 68
Gebruik van doodslaken en doodshuisje	p. 77
Een episode uit het leven van Johannes Cuperus (1808 - 1815)	p. 80
Teleurstellend voor velen?	p. 82
Aanleg van goten voor het rioolwater rond 1700 in Enschede	p. 83
Colofon	p. 84



## Corona

*Door: Jan Oude Munnink*

Toen in het voorjaar het virus Covid-19 de wereld veraste, dachten velen dat het zo wel over zou gaan: het normale leven zou spoedig terugkomen. Zo langzamerhand zouden we beter moeten weten, maar dat dringt nog niet tot iedereen door. Voor onze afdeling betekende dat veel omdat het de activiteitencommissie niet verstandig leek om de geplande bijeenkomsten op de tweede zaterdag door te laten gaan. Ook onder onze leden zullen er zijn die vinden dat de commissie te voorzichtig was. Gelukkig mag iedereen daar een eigen mening over hebben, maar de activiteitencommissie vond dat ze een verantwoordelijkheid heeft. Een verantwoordelijkheid die inhoudt, dat door het toch door laten gaan van geplande bijeenkomsten kon leiden tot risico's voor individuele personen c.q. groepen. Dat risico vonden we niet te kunnen nemen. We vechten nationaal en

internationaal nog steeds tegen een onzichtbare vijand, die ons steeds een slag voor lijkt te willen zijn. Misschien maakt juist dat onzichtbare bij sommigen wel het gevoel los, dat ze hun vrijheid zijn kwijtgeraakt. Maar echte vrijheid bestaat alleen in gebondenheid en is inherent verbonden met verantwoordelijkheid en zorg voor elkaar. Gelukkig hebben we het enige bindmiddel tussen de leden "Twente Genealogisch" wel overeind kunnen houden: ons blad blijkt redelijk virusresistent te zijn. Terugkijkend op 2020 kunnen we constateren dat de wereld er misschien iets saaier op is geworden, maar daar valt ook best mee te leven. Inderdaad we hebben elkaar in 2020 misschien minder gezien dan we wensten en hopelijk verliest Covid-19 haar kroon. Namens de activiteitencommissie wens ik u een gezond 2021: kiek'n wat 't wodt!



## Haarmühle

*Door: Jan Oude Munnink*

Op de binnenzijde van de omslag treft u dit keer foto's aan van de Haarmühle. Deze watermolen ligt net over de grens bij Buurse aan de linkerkant van de weg naar Alstätte. Veel Duitse wandelaars en fietsers maar ook uit de regio Enschede en Haaksbergen kennen dit plekje. Sommigen kennen (alleen) de Gasthof om daar iets te drinken of te eten op het grote terras of in de koudere maanden om binnen bij het los vuur te genieten. Historisch heeft de Haarmühle een lang en boeiend verleden. (Haar betekent: een stuk droge en meestal hoger gelegen grond.) In familienamen komen we heel wat namen tegen als Haarman, ter

Haar, Haarhuis enz.) Dat verleden komt op de eerste plaats door de ligging én door de eigenaren. Tussen de veengebieden door loopt de Markslagweg, genoemd naar een boerderij en een familie met dezelfde naam. (Volkstelling 1748: Jan Markslag, en vrouw, twee kinders boven de 10 jaar, en een jonge van een ander voor de kost en inwoning). Deze weg is een gedeelte van de oorspronkelijk traject tussen Deventer en Münster. Al in de middeleeuwen was dit een belangrijke weg voor het vervoer van goederen en personen. De ligging aan de beek de Aa, een naam die aangeeft dat het water betreft, die ontspringt ten zuiden



*Copyright foto: Jan Oude Munnink*



van de stad Ahaus en via o.a. Alstätte doorstroomt richting Haaksbergen. Bij de Nederlandse grens verandert de naam in Buurserbeek. Nog wat verder in Nederland krijgt de Buurserbeek de naam Schipbeek. Uiteindelijk mondt die uit in de IJssel. Net als de weg tussen Deventer en Münster was de waterweg tussen Buurse (de Braom) en Deventer economisch van groot belang. Eikenhout, potaarde (om aardewerk van te maken) en houtskool uit Westfalen werd verscheept naar Holland. Omgekeerd werd er kaas en boter voor een belangrijk deel ook per boot vervoerd naar het Münsterland. Dat gebeurde met z.g. zopen of potten.

Maar de een beek leidde in vorige eeuwen vaak tot veel ongemak: overstromingen of gebrek aan water. Op talloze plekken is de Buurserbeek c.q. Schipbeek gekanaliseerd of omgeleid. Bij ruilverkavelingen van landbouwgronden in de vorige eeuw werd meestal sterk ingezet op ontwatering van natte gronden. Dat gebeurde echter niet alleen in de twintigste eeuw. Tot 1404 volgde de Buurserbeek haar weg door Haaksbergen en ze werd vervolgens op initiatief van de stad Deventer omgeleid. De stad Deventer kreeg in 1576 het recht om de Schipbeek te beheren. Voor het transport over het beekje had men in droge periodes



Copyright foto: Jan Oude Munnink

onvoldoende water om te varen. Maar de belangrijke positie van de stad Deventer werd minder en pas rond 1745 werd de bevaarbaarheid door stuwen verbeterd. Beken die aangewezen zijn op het water uit bronnen en regenval stonden in de zomermaanden dikwijls droog of voerden te weinig water aan om te varen of om te malen. Tot halverwege de negentiende eeuw voeren er bij Haaksbergen dagelijks nog 20 à 30 potten. In 1852 wordt in het belastingregister van het kerspel Alstätte vermeld: "Diese Mühle gebricht es um die halbe Jahreszeit an Wasser,". Nu in de 21e eeuw proberen we ook weer om water langer vast te houden, maar om een totaal andere reden.) Eerder in de tekst vermeldde ik al dat de Haarmühle op een strategisch belangrijke plek ligt. Zoals veel watermolens werden ze gebouwd en in stand gehouden door belangrijke en invloedrijke personen, meestal van adel of kerkelijke instanties zoals kloosters.



Copyright foto: Jan Oude Munnink

Pas toen ik verder ging zoeken, kwam ik er achter dat dit stuk metaal een fraai stuk regionale en Europese geschiedenis laat zien. U ziet dat de molen oorspronkelijk in handen was van de Hendrik van Dalen, heer van Diepenheim. Heinrich von Dahl (=Hendrik van Dalen) bezat diverse terreinen en gebouwen in Westfalen. Door zijn huwelijk met Regenwiese van Diepenheim kwam hij in het bezit van de heerlijkheid Diepenheim, die talloze goederen bezat in het land, en, ook onze streek. Hieronder viel ook de Haarmühle. Er waren twee erven met een molen met dezelfde naam : één in Buurse(Haaksbergen) en één vallend

onder Alstätte. Ze zouden door een gracht van elkaar gescheiden zijn geweest. In 1331 kocht de bisschop van Utrecht, Jan Van Diest, de heerlijkheid Diepenheim. Hij sloot met bisschop van Münster een overeenkomst waarbij bepaald werd dat die het westelijk gedeelte de huidige Haarmole bij Buurse onder Utrecht hoorde en het oostelijke deel, de huidige Haarmühle, onder de vorstbisschop van Münster viel. De oorkonde van 21 november 1331: "den hof ten Harenmolen die leghet int Kerspel van Hakkesberghe mitter molen ende anders dat dar in hoert". In 1359 verpandte de toenmalige bisschop van Utrecht, Jan van Arkel, de boerderij de Haar (Har) inclusief de molen aan de graaf Heinrich von Solms zu Ottenstein tegen de prijs van 150 goudstukken. Oorzaak: geldgebrek van de kant van de bisschop, Jan van Diest. Deze wordt gekenmerkt door financieel wanbeleid en vriendjespolitiek. In 1408 wordt de burcht Ottenstein vernietigd en de eigenaar verdreven door de vorstbisschop Otto von Hoya uit Münster. Deze wordt daardoor eigenaar van de Harinkerbe, zoals de Haar (Har) ook wordt genoemd. In het jaar 1619 wordt de watermolen gerenoveerd en krijgt haar huidige vorm.

Daarna kwam de molen in het bezit van naar Clemens August van Wittelsbach, vorst en bisschop van Münster. Boven de zijingang van de molen, liet hij bij de restauratie in 1721 zijn wapen aanbrengen. U kunt daar de twee symbolen van kerkelijke macht vinden in de vorm van een zwaard en herdersstaf. Zijn initialen van de voornamen ziet u in het midden.

Clemens August werd gedoopt op 16 augustus 1700 in Brussel en stierf op 8 februari 1761 in Koblenz. Hij werd al, volgens mij erg jong, in 1719 bisschop van o.a. Munster, Paderborn, Regenburg en Osnabrück. In 1723 werd hij ook aartsbisschop van Keulen en daardoor werd hij ook keurvorst in het heilige roomse rijk. Zijn volledige naam is Clemens August Ferdinand Maria Hyazinth, hertog van Beieren. Hij had een relatie met de harpspeelster Mechtild Brion uit Bonn. Uit die relatie werd een dochter geboren: Anna Maria Grafिन van Löwenfeld (1735-1783 - Misschien is dit wel een voorbeeld van het rijke roomse leven?- Vermoedelijk heeft Clemens de Haarmühle nooit gezien en de vraag is of hij wist waar deze ligt, kan ik eveneens niet beantwoorden. Zo goed als zeker liet hij zaken rond bezittingen door anderen regelen. In Münster liet Clemens het naar hem genoemde en nu nog bestaande Clemenshospital bouwen. In Münster ligt ook het restant het Max-Clemens-Kanaal ook het graven daarvan was een activiteit van Clemens. Eén van de vele pogingen om een scheepvaartverbinding te maken met Nederland en met Emden. Het kanaal





werd nooit afgebouwd. Heinrich Wulfering, die Haarman genoemd werd, en van beroep molenaar was werd samen met zijn vrouw Maria Catharina Rölfling in 1776 erfpachter. In 1852 wordt als molenaar Johann Haarman vermeld. Hij moet in 1851 elke maand 1

en kloosters beschikbaar. Met de vrede van Lunéville kwam er feitelijk een einde aan het heilig roomse rijk. Op onderstaand kaartje ziet u o.a. de bezittingen Salm-Salm, aangeduid met Fsm(= Fürstentum) Salm op onderstaand kaartje:



(Bron kaartje: Wikipedia Commons file Hannover 1807 kgberger CC BY-SA 3.0 CNU FDL)

Reichstaler und 10 Silbergroschen pacht betalen aan de graaf Salm-Salm. In de twintigste eeuw wordt de molen en de boerderij in het jaar 1905 verpacht aan Josef Clemens August Brüggeman. Op de plaat ziet u de naam van de vorst Salm-Salm in Anholt als eigenaar. Hij werd eigenaar omdat in de 1803 Napoleontische tijd veel bezittingen aan de linkerozijde van de Rijn door Napoleon "geannexeerd" werden en daardoor Frans grondgebied werden. De Von Salms hadden tot dat jaar uitgebreide bezittingen in de Vogezen. (Het betreft hier een vorm van schadevergoeding voor de Duitse adel, die in het genoemd gebied bezittingen verloren had. Dat werd geregeld in de vrede van Lunéville in 1801. Napoleon bepaalde dat de Rijn de rijksgrens vormde met het huidige Duitsland. De wereldlijke macht van de prins-bisschoppen kwam ten einde en daardoor kwamen veel bezittingen van bisschoppen

In 1982 wordt de stad Ahaus eigenaar van de watermolen en laat die in dat jaar en in 1988 volledig restaureren. In 2016 wordt in de molen een nieuwe waterkrachtcentrale aangelegd. Deze verving de centrale die vanaf 1923 stroom opwekte. Niet ver van de Haarmühle aan de Nederlands-Duitse grens is de Galgenbult gelegen. De naam voorspelt niet veel goeds. Op deze plek werden misdadigers opgehangen en bleven zolang hangen dat het restant van hun lichaam uit de strop viel. Het lijkt me niet aangenaam om aan te zien en evenmin om van de "geur" te genieten. De uitgekozen plek, langs de handelsweg Deventer-Münster, had duidelijk als doel om een afschrikwekkend voorbeeld te stellen. De gedachte dat iedereen zo maar ergens een watermolen kon bouwen op en door hem uit te kiezen plek is bezijden de waarheid. Al in de feodale tijd was er sprake van



een stuw- en van een molenrecht. In beide gevallen een recht dat was voorbehouden aan de adellijke c.q. geestelijke landeigenaren. Ze konden bovendien de landgebruikers, veelal horigen, dwingen om daar hun granen te laten malen of zaden te laten persen tot olie. Het valt te raden wie dan de maalprijs bepaalde. Er was er dus sprake molendwang. De molenaar moest meestal in natura betaald worden, in de vorm een gedeelte van het gemalen product. De molendwang verdween met de komst van Napoleon. De gedwongen winkelnering hield daarmee op en het bezit van met name watermolens door de adel minder interessant. De Haarmühle beschikte in haar oorspronkelijk vorm over drie molenraderen. Eén om koren te malen, een andere voor oliezaden en nog een pelmolen voor gort (gepelde gerst). De laatste twee molens werden door Johan Wolfering in 1820 gebouwd. In 1906 werden deze molenraderen afgebroken. Ze zaten in het molengebouw aan de linkerkant, gezien vanaf het huidige restaurant.

Op de binnenzijde van de omslag ziet u op de achtergrond de contouren van een deur. Dat is de deur van de zijgang van de watermolen.

Sommige mensen denken dat de planken die in deze deur zitten er verkeerd in zijn aangebracht. Horizontaal in plaats verticaal. Ook denken ze dat de smeedijzeren nagels voor de sier zijn. De waarheid is echter een andere. De eiken planken zijn bewust zijn aangebracht en geen foutje van de timmerman. Hout brandt sneller in de verticale stand dan in de horizontale: vergelijk het maar een lucifer, die brandt sneller op als

je hem van beneden naar boven laat branden dan als je hem horizontaal houdt. Om een deur te forceren, bijvoorbeeld met een bijl kost het meer moeite als de planken horizontaal zijn aangebracht, zeker als er veel ook nog veel nagels inzitten. Samengevat: brandveiligheid en inbraakveiligheid zijn de echte redenen. Dat een dergelijke deur sneller rot met de planken in horizontale dan in verticale stand, omdat bij regen het water sneller in de houtnerf trekt, nam men op de koop toe. Als u de Haarmühle bezoekt en nog een molen in de directe omgeving wilt bekijken dan ligt op Nederlands grondgebied de Oostendorper watermolen, ook gelegen aan de Buurserbeek tussen Haaksbergen en Buurse. Deze molen is de opvolger van de Haarmolen op Nederlands grondgebied. Henk Woolderink en Eric Ooink geven de namen van de bezitters c.q. eigenaren aan van deze molen/boerderij in "Historisch boerderij-onderzoek in het richterambt Haaksbergen. (2e versie)" :

2131 Hof te Haarmolen/erve Nederhaarmolen/ Haarmölle/

	Horig	Huis Diepenheim	<1188-1331
	horig	Landsheerlijk Domein	1331-1829
In pandschap gegeven	aan	Huis Solms-Ottenstein	1350-1489
In pandschap gegeven	aan	Huis Steinfurt	1489-1548
In pandschap gegeven	aan	Berend Meijer, bewoner	1556-< 1601
In pandschap gegeven	aan	Engelbert ter Haarmolen	1632- 1667
	eigenaar	De bewoners zelf	Vanaf 1829
Tiende 4 ½ rogge en bloeditiende	eigenaar	Berent van Zebelinghe cs	Tot 1331
	eigenaar	Mathias de Ramesberghe	Vanaf 1331
	eigenaar	Frederik van Marhuizen	Tot 1496
	eigenaar	Fam. Bruinck/ Manten	1496-1745
	eigenaar	De bewoners zelf	Vanaf 1745
Uitgang 1 ½ mud rogge	aan	Fam . van Marhuizen	1494-1660
Verpanding	aan	Jan ter Haermolen	1494-1660
Miskoorn 1 scepel rogge	aan	Kerk te Haaksbergen	<1500-<1870



1475 *De Hairmolle offt Ter Haren. Pauper(=arm), in en kathe, 1 s(child, (niet voldaan).*

1501 *item, die Harmolle, ein heil erve, bekent an bowlnde to hebben sess mudde roggen gesaedt landes myn ein scheppell, an wilden und buissgrunde wordt to plaggen meient gebrukett, gift hirvan an tenden 4 mudde roggen haxberger mate. 3-0-0.*

1602 *Harmolle, 9 mudde gesey, 2 voder hoygewass.*

1832 *Kadaster gemeente Haaksbergen, sectie E nummer 698*

Mijn nieuwgierigheid werd gewekt en ik vond in De Volkstelling 1748 (SGWT-uitgave) :

*“Harmolle, en vrouw, drie kinders onder de 10 jaar, en zijn broeder, drie knechten drie meisjes, en schoonvader in kost”*

Het aantal van drie knechten en drie meiden geeft aan dat we met en behoorlijk groot erf te maken hebben. In de Volkstelling 1795 (SGWT-uitgave) wordt vermeld:

*“J:Hendr.Haermole, bouwman op ‘t erve. Zijn huijsgezin bestaat in twaa[l]f personen” (Ook worden er bij het erf nog twee “wonnens” vermeld.)*

U ziet in de vermelding dat er sprake is van een Nederhaarmolen. Dat impliceert dat er ook er molen meer stroomopwaarts van de Buuserbeek gelegen heeft, de Haarmühle. Voordat de molen op de Duitse kant van de grens haar plek bestond schijnt er verderop richting Alstätte al een watermolen te hebben gestaan: de Ruddemolen of de molen bij Möllmann.

Zo langzamerhand zijn we terechtgekomen bij de “gewone” mensen. Een aantal pagina’s terug kwam u al de naam tegen van Heinrich Wolfering met zijn vrouw Maria Catharina Rölving. Hij kwam uit Haaksbergen en het echtpaar heette daar: Hendrik Wolferink en Maria Katharina Rolving. Het kerkelijk huwelijk werd voltrokken op 23 september 1775 in Alstätte in de St. Maria Himmelfahrt kerk. Zij was een nicht en het geadopteerde kind van de vorige molenaar met de achternaam Haarmann/ Terhaar, namelijk Johan Hermann Haarmann of Terhaar (Deze Haarmann had twee broers: Jan en Gerard. Beiden waren priester en het zijn de laatste katholieke geestelijken die begraven zijn in de oude Jacobuskerk op de markt in Enschede.) Op 16 juni 1775 heeft molenaar Terhaar zijn neef Johann Heinrich Rolving, met een volmacht van de notaris, omdat hij zelf niet kon komen om namens hem het Terhaar en de gepachte molen te accepteren

op de naam van de kinderen van zijn zus. Een zoon van Hendrik en Maria heette Johann Ferdinand (getrouwd met Gesina van Mast uit Vreden) en was de bouwer en ontwerper van olie- en pelmolen. Ook schijnt hij veel verbeteringen aan de bijbehorende boerderij uitgevoerd te hebben Hij stierf in 1866, na nog drie jaar de molen opnieuw beheerd te hebben voor zijn kleinzoon Hermann Wolfering. Een kleinkind van de deze Hermann is Bernhard Wolfering. Hij trouwt met de 18-jarige Johanna Wigger uit Lonneker. Franz Brüggeman verhaalt in zijn boek dat Johann Ferdinand Wolfering verschillende processen tegen de adel (Fürsten), tot in Berlijn, heeft gevoerd over het eigendomsrecht van de molen. Hij verloor die keer op keer: de adel “bemande” de rechtbanken. In 1905 verliet de familie Wolfrink na er vier generaties gewoond te hebben. Het beroep van molenaar moet behoorlijk winstgevend geweest te zijn. Concurrentie van molens was er wel, maar niet naast de deur: Haaksbergen, Vreden, Epe en Ahaus. Na dit stukje genealogie nog een laatste aanvulling op Wolferink in het markeboek van Buurse.

*“Artikel 18 van het K.B. van de 10e Bleimaand 1810 gaf nadere bepalingen omtrent de uitvoering van de wet van de 16e Grasmaand 1807 betreffende het bevorderen van de ontginning van woeste gronden. Hierover sprak men op de vergadering van de 4e Oogstmaand 1810. Hendrikus Wolferink, mulder van de Atsteedse Haarmühle stak ongerechtigd turven en plaggen in het Witte Veen. In afwachting van wat de mulder doet’stelde men op de vergadering van de 3e Herfstmaand 1810 al vast twee advocaten aan: E.Dull en G.Waanders. Op de 28e Sprokkelmaand hield het Baljuwgericht (vroeger Drostengericht) een zitting ten huize van .B. ten Raa binnen Diepenheim, die aan de kwestie Wolferink gewijd was. Op 10 april vergaderde men erover op het Vredegericht te Goor. De directeur van de Staatsdomeinen adviseerde om de zaak.....”*

Het verlaten van de molen door de Wolferinks was niet vrijwillig: de graaf van Solms wilde het pachtverdrag niet meer verlengen en biedt de Haarmühle aan. De nieuwe pachter wordt Josef Clemens August Brüggemann uit Bunnin in de buurt van Löningen bij Oldenburg. Hij trouwt op 30-4-1906 met Paula Hardt uit Stockum bij Coesfeld. Zij overlijdt aan t.b.c. Op 21-9-1906 trouwt Clemens met Anna Maria Christine Börger uit Wesepe bij Borken. In dit huwelijk werden 13 kinderen geboren.



Daarmee sluit ik deze bijdrage af. Als ik uw nieuwsgierigheid heb gewekt en u wilt weten hoe de zaak Wolferink in de marke is afgelopen dan doe ik

een beroep op uw zelfwerkzaamheid en download of lees de tekst via internet. De meesten van ons vinden daar in deze covid-19 tijd wel een moment voor.

**Bronnen:**

B.J. Hekket "Oostnederlandse Familienamen"

Frans Brüggeman "Die Haarmühle in Ahaus-Alstätte"

Dr.F. Philippi en dr W.A.F. Bannier "Das Güterverzeichnis Graf Heinrichs von Dale (1188)"

H. Woolderink en E. Ooink " Historisch boerderijonderzoek-08- richterambt Haaksbergen " versie 2"

Matricula: Alstätte, St. Maria Himmelfahrt

SGWT uitgaven: Volkstelling 1748 en Volkstelling 1795

Buurserbeek- Canon van Nederland

Website Haarmühle " Zur Geschichte der Haarmühle in Ahaus-Alstätte am Witte Venn

Historische Kring Haaksbergen "De Marke Buurse"

Wikipedia (Duits):

- Clemens August von Bayern

- Clemenshospital Münster

- Max-Clemens-Kanal

- Friede von Lunéville

- Reichsdeputationshauptschluss

Wikipedia (Nederlands)

- Heilige Roomse Rijk

- Stichting Cultureel Erfgoed Enschede maart 2017 "De Galgenbult aan de Markslagweg Buurse/Duitsland



## Iets over de hofhorigheid in Twente

Door: G.J. Welberg

Op zaterdag 27 september 1969 werd door de Twentsche Courant een puzzel geplaatst met als titel 'Kent gij Twente?' De puzzel bestond uit 5 rubrieken: historie, sport, folklore, taal en nieuwe tijd. Van elke rubriek werden 10 mc vragen gesteld. Mijn algemene belangstelling voor Twente reden een poging te wagen om de juiste antwoorden te vinden.

Daarvoor moest ik wel wat zoekwerk verrichten in de bibliotheek. Dan kijk je eens in wat boeken uit de Twentecollectie of historie algemeen. En zo bladerde ik door een boekwerkje waarin mij een passage trof die handelde over een mij onbekend artikel 13 van zogenaamde hofhorige rechten. Het had te maken met bij testament beschikken over de na te laten roerende goederen van een hofhorige boer. Indien een testateur ernstig ziek was dan werd de geldigheid van zijn testament bepaald door het doen van een krachtproef. Dit als bewijs dat hij bij volle bewustzijn handelde. Het artikel luidt: 'soe sal de krancke hofhoryge man al soe starck syn dat he hem selves kleden kan als he

*up eyn hoechtydes dach toe kerken gaet ende nemen eyn mes ofte byle yn syn hant ende gaen uth syn huys, houen yn eyn boem ofte post dre mael yn bywesen syns hofmeyers mit twe huesgenoten, ende yn gebreck deer, indien he den hofmeyer eerst versocht heft, so mach he dar twe onberuchtige naburen bij nemen'. Een voor mij volkomen vreemde handeling die kennelijk tot een van de Twentse (horige) gebruiken gerekend moest worden.*

De hoofdprijs van de puzzel, een volledig verzorgde 15 daagse reis naar de Costa Blanca voor twee personen en nog 300 gulden zakgeld (de krant deed toen nog wat!) zat er voor mij niet in. Maar voor mij was het lezen van die passage een bijzondere ervaring. Is voor een belangrijk deel zelfs bepalend geweest voor de tijd die ik besteed heb aan mijn familieonderzoek waarmee ik in 1975 ben begonnen.

Al gauw kwam ik er namelijk achter dat het erf Welberg in Het Deldenerbroek tot de hofhorige erven



In't Jaer ons heren christen d'infant  
 vyfzintendert ses en vortich de sijnzende  
 manij sijn vergadert geweest alle d'ze hof-  
 meyer stantes van thoetse mit de oldesten  
 gesmeten anders gnoemst guesmet  
 h'ze nabesidinen om wed toe vergadere  
 en nae beviel van my' h're trefoniz gnatt  
 en de g're van der zekerninge in holland  
 forengen en tredunnen de hofrecht van en  
 rozez ofte bade

Ende de name van d'ze v'st hofmeyeren  
 van gesmeten sijn dese

In ynt eerste Detmersing  
 Johannes Gissen Hofmeyer toe Detmersing  
 mit Berent Schuyteringe Esker ten eerthier  
 luten wering Duter Gosen vonebyng  
 Joha wing Tolken Bert Jonker en Joha  
 de ved. to hofrechtman Lubbert bodyn toe  
 olan oetwiste en Berd Lambrecht thoelco  
 gesmeten of gesmeten sijn Des Detmiste

In Coert ten toe Hofmeyer todenfau mit  
 Lubbert cystering togmalken luten wering  
 berent gesseling en wering wering t'elike  
 luten wering thofse wybolt berent h'om  
 ten thye go speeling Bert sining go ten  
 nichel holt Ber soedenberth go de chmeryk Joha  
 de wemlkan en go sining toberghen h'of  
 noten of gesmeten sijn Odenfau

1ste bladzij van het hofrecht.



behoorde. En dan herinner je die bewuste passage en zoek je het boekje weer op om het eens aandachtig door te lezen. Het boekje bleek een proefschrift te zijn over 'Horige rechten in Twente'. Het was geschreven door W.H.J. Massink ter verkrijging van 'den graad van doctor in de rechtsgeleerdheid'. Dit proefschrift is verdedigd aan de Rijksuniversiteit te Utrecht op 8 november 1927. Met deze kennis en inmiddels wat vertrouwd geraakt met de aanwezige archieven in het toen genoemde 'Rijksarchief' te Zwolle en gevestigd in de Sassenpoort, bleek dat er over personen die geboren waren op dit type boerderijen toch veel extra informatie beschikbaar was. Hieronder zeer in het kort een aantal punten die kenmerkend zijn voor de horigheid in Twente.

### **De eigenaren van de horige goederen**

De hofhorige boerderijen zijn voortgekomen uit de ontwikkeling van het grootgrondbezit in de 9e a 10e eeuw. De belangrijkste grootgrondbezitter in het Oversticht was de bisschop van Utrecht. In Twente is hij in bezit gekomen van 6 hoofdhoven waartoe

vele horige boerderijen behoorden die voor elke hof werd geduid als 'hofkring' of 'echte'. De zes Twentse hoven waren Ootmarsum, Oldenzaal, Borne, Delden, Weddehoen(Wiene) en Goor. Later is daar de hof Kagelink bij Diepenheim toegevoegd.

Nadat de bisschop zijn wereldlijk gezag in 1528 had overgeven aan Karel V werd hij tevens eigenaar van de hofhorige goederen. En zo werden de opvolgende landsheren van Overijssel steeds weer eigenaren. Dus na Karel V volgt zijn zoon Philips II en, nadat de Spanjaarden verdreven waren, werd de provincie Overijssel eigenaar. Daarna nog de opvolgers van de provincie tijdens de Bataafse republiek gedurende de Franse tijd en tenslotte werd het Koninkrijk Nederland als 'landsheer' de laatste overheidseigenaar. Het Franse avontuur had ook Nederland veel geld gekost en om de staatskas aangevuld te krijgen werden al deze domeinen publiek geveild, de meesten in 1829. Toen kregen de bewoners van deze ervan kans ook daarvan bezitter te worden. En die kans is door de meesten aangegrepen. Het betrof toen ca. 250 boerderijen. Eerder waren al vele erven vanwege onrendabele exploitatie van de hand gedaan.



## De bijzondere leefregels van de hofhorigen

Bij de aanvang van dit verhaal kwam het 13e artikel van de hofrechten ter sprake. Het is geenszins de bedoeling hier het hofrecht uit de doeken te doen maar het moet wel genoemd worden. Waar in de oude tijden dit recht kennelijk in stand werd gehouden door mondelinge overlevering is door Karel V gezorgd dat dit recht op schrift gesteld werd. Daarvoor zijn in 1546 de oudste hofgenoten van de verschillende hoven samengeroepen op de hof van Ootmarsum en hebben daar verteld hoe het hofrecht in elkaar stak. In 22 artikelen is toen dit best wel ingewikkeld recht gecodificeerd. Bovendien had de hof Ootmarsum nog gradaties in de horigheid zoals kamerlingen en hofvrijen waar voor elke groep nog eigen bepalingen werden vastgesteld. Voor genealogen zijn enkele bepalingen uit deze hofrechten van bijzonder belang. Het betreft de zogenaamde 'casuele prestaties'. Dit zijn betalingsverplichtingen (variabele lasten/inkomsten) indien:

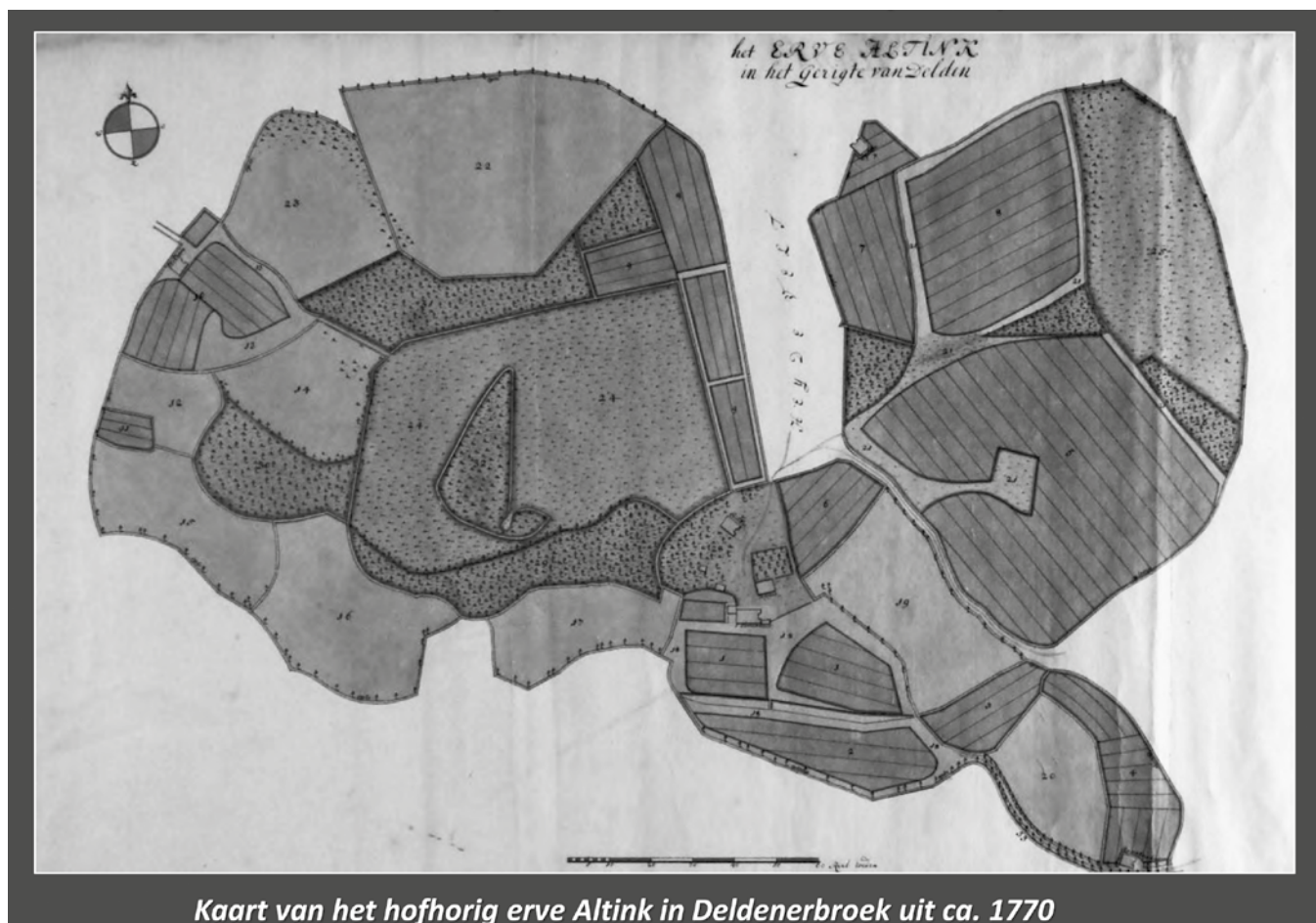
- Een horige het erf wilden verlaten dan moest daarvoor een bedrag betaald worden, de zgn. 'vrijkoop'. De horige was bij geboorte uit een horige vrouw automatisch horig. Bovendien moest de horige die vrij wilde zijn zorgen dat iemand anders

zijn of haar plaats op het erf innam de zogenaamde 'wederwissel'. Het erf moest natuurlijk wel 'bevolkt' blijven zodat alle werkzaamheden uitgevoerd konden worden. In de loop van 17e eeuw heeft de wederwissel minder betekenis gekregen.

- Een vrij persoon zich in de egte wilde begeven, dus b.v. ging introuwen op een horige erf als er geen mannelijke opvolgers waren. Dit werd de 'opvaart' genoemd.
- Iemand, een horige of vrij persoon, het horig erf in gebruik nam, b.v. de zoon die het gebruik overnam van zijn vader moest 'erfwinning' doen.
- Door het maken van een testament kon de horige voorkomen dat de helft van het roerend goed afgestaan moest worden aan zijn heer. Maar daarvoor moest wel het zgn. 'versterf' betaald worden.

## Kaarten domeinerven

Van alle domeinerven zijn tussen 1770 en 1780 prachtige kaarten gemaakt door verschillende landmeters. Ze zijn ingekleurd en voorzien van een legenda met alle namen en grootte van de bijbehorende percelen grond. Helaas zijn niet alle kaarten bewaard gebleven.



Kaart van het hofhorig erve Altink in Deldenerbroek uit ca. 1770



1701 Hof Delden

R. 2. / 28-16-  
 o. p. / 32-  
 James Holshof op  
 het Cave in 1802 d. 2 Junij betoeld op tegen  
 delderbank opwaart tegen den opwaart x / 10-  
 aangehouden op 30- 1803 d. 29 Junij bet- x 10-  
 voonds voor de Wouwman 1804 d. 16 Maj bet- 10-  
 aangeschreven  
 voor / 30-

Borg: {

Jan Alting heeft 1802 d. 2 Feb betoeld Alting  
 op den 20 Junij 1799 het tegenstaande aan de  
 aan de Heeren ver- here vermaakt x / 12-12-  
 maakt / 12-12-

Gerrit Semminkrot  
 heeft op den 21 Maj 1805 d. 9 April betoeld  
 1800 aan de Heeren tegen den d. Testamens  
 vermaakt / 9-9- met  
 2000 12 1/2 / 9-9-

1801 Onder den Hof Weddenhoen

R. 2. / 264-  
o. p. / 230-

J. M. ten Diekert

Capitulinge gepagt 1803 d. 14 Novemb<sup>r</sup> betoeld  
 door den Wouwman op tegenstaande Capitulinge  
 voor / 250- de Wouwman 1804 d. 12 1/2  
 1804 d. 25 Junij bet- 49-2-  
 3000 10 1/2

Borg: { Brummeler  
Hendja Leuink

1805 d. 10 April bet- 50-  
 2000 12 1/2  
 d. 9 Novemb<sup>r</sup> bet- 40-2-  
 3000 10 1/2  
 1807 d. 11 July bet- 18-  
 3000 10 1/2  
 d. 3 Aug<sup>st</sup> bet- 5-10-  
 / 250-





1801 Hof Weddenboen.

k. d. / 350 ---  
o. p. / 346 ---

Stannes Mentink  
Erwinninge word  
 bunter reopastinge  
 gehaude, en volgens  
 Resat. v. d. 30 Decem de  
 1801 e ders Erwinninge  
 benevan de Erwaart  
 aande Proouman  
 gelate voor / 300 ---  
 opteschiet op zigen  
 vrouwe en da frecht te  
 gens 3 p / 100

1802 d. 18 Maj tegenstaande  
 Erwinninge betate Lid d'act  
 van Verband op t Proouwelfpunde  
 de datum Les baven te d'act  
 met an / 300 ---

Brug. {

k. d. / 26.10 -

Gerina Houkiddde  
 op het Cave Diekert  
Erwaart gepast  
 door J. Malanders  
 voor / 28 ---

1805 v. 11 Junij betate f. v. v.  
 ders tegenstaande de  
 voor / 28 ---

Brug. { W. H. Widenbrack  
 Gavit Kuipers

k. d. / 35 ---  
o. p. / 25 ---

Salje. Rouwler  
 op het Cave Mentink  
Erwaart bij de  
 Erwinninge geauw.  
 deed. Die bave.

Janna



## De hofdag

Alle volwassen hofhorigen waren verplicht zich eens per jaar (bij sommige hoven soms meerdere keren) op dezelfde dag te melden bij de hofmeier. De hofmeier was de bewoner van de hoofdhof en werd ook wel de hofrichter genoemd. Hij was gekwalificeerd bepaalde functies uit te oefenen. Op zo'n hofdag diende de horige zijn hofhorigheid te 'bekennen' of 'verwaarden' (erkennen). Bij drie keer achter elkaar verzuimen van een horige betekende het verlies van de hofrechten, Hij werd 'belmundig' verklaard. Niet de boer die verzuimd had maar zijn opvolger was de klos. Opvallend is dat bij de verschillende hoven de hofdag op Hemelvaartsdag werd gehouden. Dat moet op de zandwegen van Twente toch druk verkeer hebben gegeven want lang niet alle tot een bepaalde hof behorende boerderijen lagen in de nabijheid van de hoofdhof.

Op de hofdag kon de hofrichter inventariseren wat er op de tot zijn hof behorende boerderijen in het afgelopen jaar was voorgevallen. Hadden zich horigen vrijgekocht? Waren er mensen gestorven? Was ergens een erf overgenomen (opvaart/erfwinning) en waar waren onder welke naam kinderen geboren? Hij of zij die als vrij persoon zich in de 'echte' had begeven had het recht om t.z.t een kind dat uit zo'n huwelijk was geboren vrij te benoemen. Al deze zaken werden door de hofmeier genoteerd in het hofboek. Daarvan zijn er verschillende bewaard gebleven en zijn een zeer interessante bron voor genealogen.

## Het hofgericht

De hofmeier was in civiele kwesties tussen horigen bevoegd hierin als richter op te treden. Voor strafrechtelijke zaken werd de drost van Twente ingeschakeld. Meestal werden die gerichtsaken buiten de hofdag gehouden. Ook was de hofrichter bevoegd testamenten voor horigen op te stellen. Bij spoedeisende kwesties werd een 'noodgericht gehouden'. Ook deze kwesties zijn in de hofboeken genoteerd. We zullen kwesties van de horigen in het algemeen niet in de protocollen van de landgerichten aantreffen. Zijn handelen moest bij de hofrichter plaats vinden. Tenzij een horig een vrij persoon in rechte wilde aanspreken dan diende dat voor het landgericht te gebeuren.

## Lasten

Het gebruiksrecht van de horige boerderijen betekende dat er nogal wat aan soorten vaste jaarlijkse lasten

(pachten etc.) op de erven rustten. Aanvankelijk allemaal in natura geleverd, sommigen zijn in latere tijd omgezet in geldbedragen. De lasten waren zeker niet voor elk erf gelijk. De lasten konden bestaan uit het leveren van verschillende soorten granen, varkens, hoenderen, uitgangen in geld maar er moesten ook diensten geleverd worden voor de drost en voor de hofmeier.

## De landrentmeester

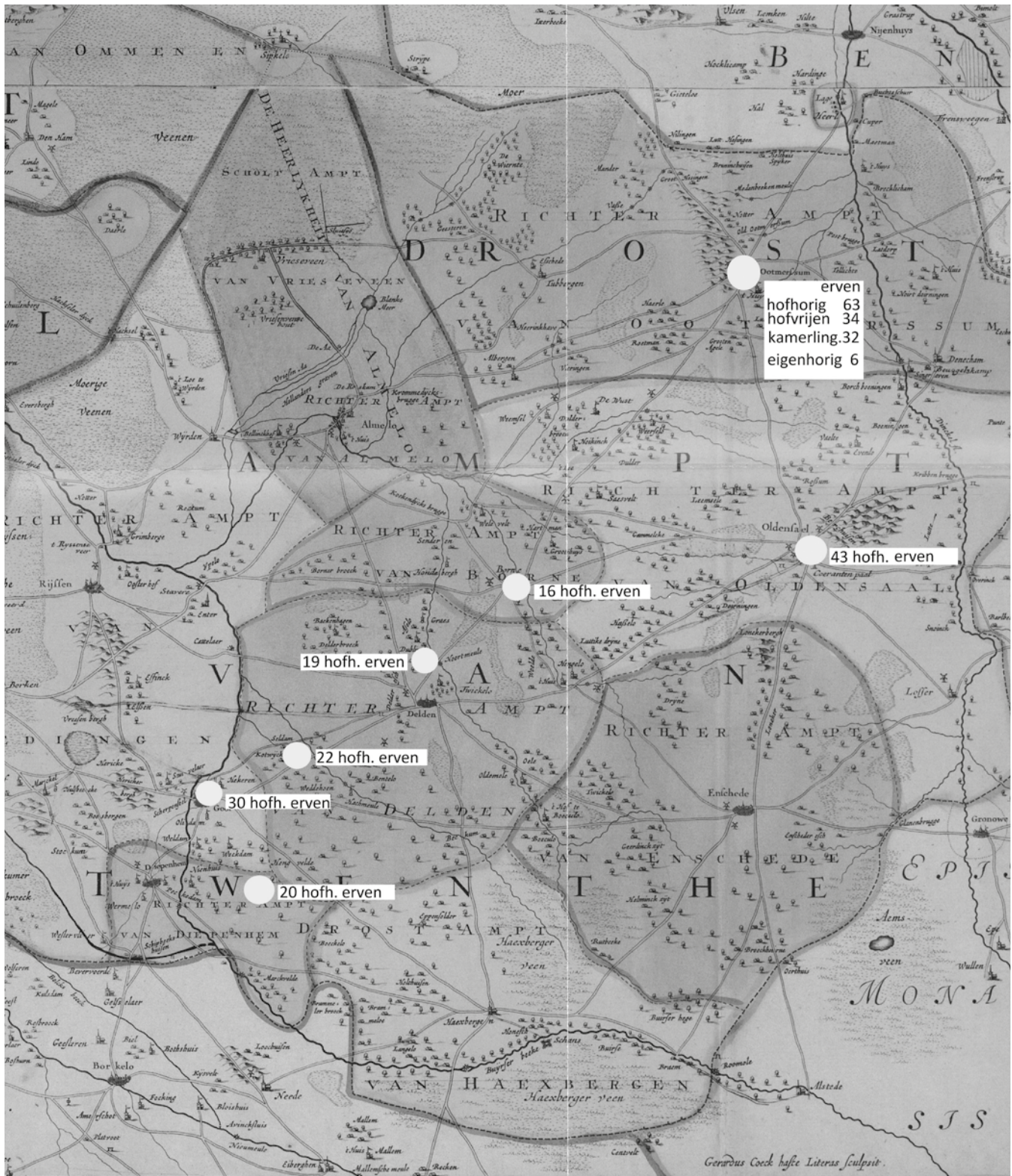
Deze was aangesteld door de landsheer en diende toezicht te houden op de gang van zaken bij de domeinen van de landsheer. Een bijzondere (verwalter) landrentmeester is wel Hendrik Jan Bos (1709-1792) geweest. Zijn dagboek over 1736-1792 is door de Stichting Genealogische Werkgroep Twente getranscribeerd en uitgegeven (2002). Deze Hendrik Jan heeft op een buitengewone actieve wijze het financieel beheer van de domeinen waargenomen maar bemoeide zich ook met conflicten, met markezaken e.d. Hij is de man die het provinciebestuur heeft voorgesteld huwelijksvoorwaarden van hofhorigen eerst aan hem voor te leggen alvorens daarmee werd ingestemd. Verder heeft hij registers samengesteld waarin de casuele prestaties zijn geregistreerd, in het bijzonder van belang voor genealogen.

## Het Twents hofrecht voor andere instellingen

Het Twents hofrecht werd ook toegepast op de goederen die behoorden tot de proosdij van Oldenzaal en van het Kapittel van Oldenzaal. Bovendien nog op de goederen die behoorden bij de hof Espelo te Lonnerker. Van al deze goederen zijn ook hofboeken bewaard gebleven. Met deze instellingen had Hendrik Jan Bos in principe geen bemoeienis omdat de genoemde goederen een eigen rentmeester hadden.

Verondersteld mag worden dat in de oudere tijden (16e eeuw en daarvoor) ook de bewoners van de erven die hebben behoort tot de kloosters Weerselo, Almelo, Oldenzaal, Albergen etc. als horigen hebben geleefd. Deze boerderijen zijn in latere tijd omgezet in pachtboerderijen.

Voor familieonderzoek is dit aspect van onze mogelijke voorouders een onderwerp dat aandacht verdient, waar veel kennis over een bijzondere cultuurhistorie kan worden opgedaan en wat het enthousiasme in het onderzoek sterk kan vergroten.



Twente circa 1730



Via de heer Frank van het Reve ontving de afdeling een grote verzameling van bidprentjes, die zijn overleden vader een leven lang heeft verzameld. Hartelijk dank voor de schenking!



**Literatuur:**

- Mr. P.G. Aalbers, 'Het einde van de horigheid in Twente en Oost-Gelderland', deel XII in de Gelderse Historische reeks, Zutphen (1979).

- In hoofdstuk II wordt beschreven welke gevolgen voor de horigheid de omwenteling van 1795 bracht en hoofdstuk III is gewijd aan de laatste fase van de horigheid en laat zien hoe er gewerkt werd aan een voor alle partijen bevredigende oplossing aangaande de opheffing van de horigheid.

- Mr. R.F.A. Rorink, 'Verbonden door de echte', uitgegeven in de Twente Akademie Reeks nr. 5, (1996).

Dit boek geeft een prachtig beeld van de rechten en plichten van de horige boeren van de genoemde landsheerlijke hoven. Alle tot de verschillende hoven behorende boerderijen worden hierin genoemd.

- H. Woolderink, 'De hof te Borne 1206-2006, 800 jaar geschiedenis van De Hof, de kerk en het dorp Borne'. Uitgegeven door de Heemkundevereniging Bussemakershuis (2006).

De hof van Borne en de hof Kagelink zijn de enigste twee hoven die nog bestaan.

In de hoofdstukken 3, 4 en 5 komen allerlei facetten die met de horigheid hebben te maken aan de orde en veel zaken die zich op de hof Borne hebben afgespeeld. Ook van individuele horigen van de hof Borne is veel informatie beschreven.

- T. Hesslink - van der Riet, 'De Hof Oldenzaal ten tijde van Keizer Karel V en onder de Spaanse bezetting van Oldenzaal', uitgave De Twentse Krans (2020).

Dit boek geeft veel nieuwe informatie over de Oldenzaalse historie in de tijd dat Karel V onze landsheer was. Speciaal komen de rekeningen van de Spaanse ambtenaren ter sprake en in het bijzonder de hof van Oldenzaal. Voor genealogen is vooral de beschrijving van de erven van de hof Oldenzaal in 1554 van belang. Hierin

worden alle bewoners van de erven van de hof Oldenzaal genoemd. Ook zij die uitgetrouwd zijn.

- J.H.R. Wiefker, 'Hof Espelo, Het Twents bezit van het Utrechts kapittel van St. Pieter 1544-1597'. Uitgave Vereniging Oudheidkamer Twente (1994). Het boek bevat naast de transcriptie van jaarrekeningen over 1544-1597 ook de transcriptie van het hofboek over de jaren 1549-1577.

- Jaarboek Twente nr. 32, 'De moeizame creatie van 18e-eeuwse kaarten van Twentse horige domeinerven'. (1993). Een artikel waarin de totstandkoming van de kaarten beschreven wordt. Ook is een overzicht aanwezig onder welke nr. s de nog bestaande kaarten in het H.C.O. aanwezig zijn.

**Archieven**

Historisch Centrum Overijssel:

- Hof archivalia, toegang 0087
- Statenarchief, toegang 0003.1, speciaal de volgende inventarisnr. s hebben betrekking op de registraties van opvaart, erfwinning, vrijkoop en versterf:

2994 t/m 2999 over de jaren 1612-1800

3611 t/m 3618 over 1720-1818

5522 over 1798-1799

Ook andere zaken betreffende de domeinen kunnen in de genoemde nr.s ter sprake komen. Veel van de hof archivalia is inmiddels in te zien op de site van het H.C.O. onder genoemde toegang 0087.

Oudheidkamer Twente:

- Hofboek van de hof Delden nr. 1 over 1626-1748
- idem nr. 2 over 1716-1793.
- Hofboek van de hof Weddehoen



**Tip**

Een aantal keren heb ik u attent gemaakt op de katholieke dtb's in Duitsland. U vindt deze op [www.matricula.de](http://www.matricula.de) De protestantse bronnen zijn ook in toenemende mate beschikbaar op [www.archion.de](http://www.archion.de)



## Gebruik van doodslaken en doodshuisje

Door Marieken Scholten-Sijsjes



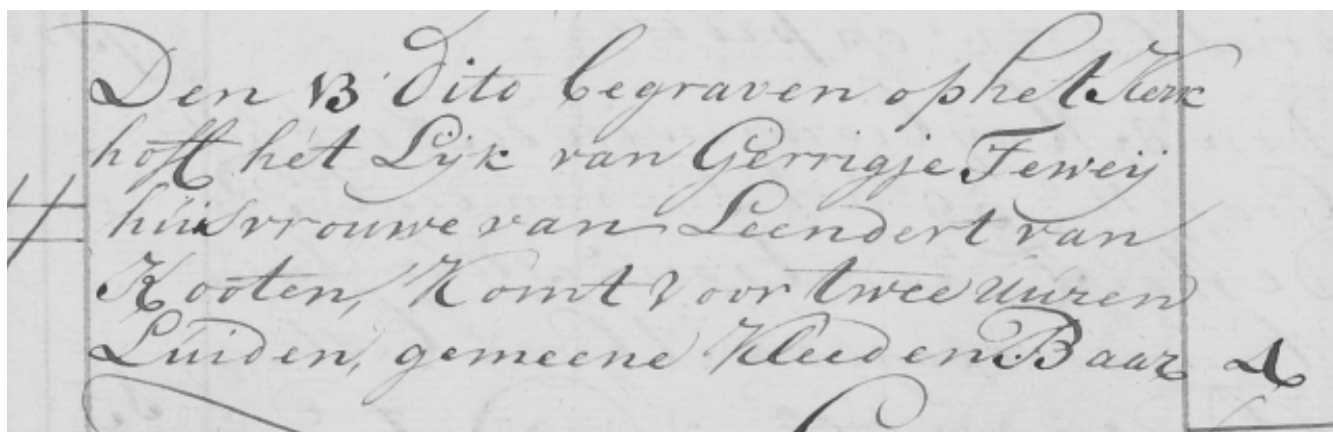
### Begraafboek Vreeswijk

De Heer A. van Kesteren Kerkm=  
aan de Vaart over den Jaaren 1756  
In welke tijt begraven Zijn

Den 26 Februarij op het Kerkh:  
Het lijk van Steeven Kolsteeg Komt voor  
2 uure Luyden beste Kleet en baar f 5, 2 st.

Den 15 Maart op het kerkhof het Lijk  
van Jannigje Nijs wed van Steven van  
Steekelenburg komt voor 2 uure luyde kleet & baar f 5, 2 st.

Den 15 Maart op het kerkhof het  
lijk van Annigje Vos huysvr: van Leendt  
van Kooten komt voor 2 uure Luyde beste kl slegte kleet & baar f 4, 2 st.



In 1781:

*Den 13 dito [julij 1781] begraven op het Kerk  
hoff het Lijk van Gerrigje Fewej  
huisvrouw van Leendert van  
Kooten, komt voor twee uren  
Luiden, gemeene Kleed en Baar f 4, 2 st.*

Leendert van Kooten is een van mijn voorouders. Zo doende kwam ik bij dit begraafboek terecht. Helaas zijn in Twente vrijwel geen van deze boeken bewaard gebleven. Het waren boekjes van de koster voor de administratie van de kosten van het begraven. Kennelijk vond men het in Twente niet de moeite waard om ze te bewaren.

Waar het mij omgaat, is het gebruik van 'het Laken'. Waarvoor werd dit gebruikt. Wat is het verschil tussen een 'beste kleed' en een 'slegte of gemeen kleed'. In prijs is het duidelijk, maar verder.

In het documentatie archief van de Oudheidkamer Twente, kwam ik hierover enkele artikelen tegen.

### Gebruiken Winterswijk

In 1787 stelde de kerkeraad van Winterswijk een reglement op over het gebruik van de z.g. dodenlakens. Deze lakens werden tijdens de begrafenis over de kist gelegd, maar daarna ook wel over het graf. Het gebruik om zes zondagen na de begrafenis de lakens uit te spreiden of op te hangen boven de graven, moet ophouden. De koster wordt de beheerder van de lakens. Hij moet toezien op de verhuur en zorgen dat de lakens na gebruik weer terug gebracht worden en ze daarna schoon opbergen in de kist die in de grafkamer staat. De lakens werden soms voor een ander doel gebruikt. In 1709 heeft de kerkeraad het goed gevonden dat enige armen een dodenlaken krijgen om er kle-

ding van te maken. Het laken was dan kennelijk aan vervanging toe.

Er zijn verschillende lakens in omloop zoals we al zagen bij de begraafinschrijvingen van Vreeswijk.

In Winterswijk is er het 'groot laken, dat omzet is met een afhingende geplooyde krepperand of boord' dat vijftien gulden aan huur moet opbrengen.

Een dito met alleen een zijden lint eraan, kost bij gebruik f 10,- aan huur. Voor de arme bevolking is er een laken dat bij gebruik slechts f 1,- kost. De kinderlakens, veel kleiner, kosten slechts zes stuivers.

Bij de inval van de Franse bevrijdingstroepen in 1795 houdt het gebruik van de dodenlakens op. De Fransen hebben de kerk geplunderd en de lakens meegenomen of verscheurd. Zover de kerkenraad van Winterswijk.

### Gebruiken in de Graafschap Bentheim

Nog tot na WO II kwam het gebruik van doodslaken en –huisje op het platte land van de Graafschap voor. Was iemand gestorven, dan werd er een enkele meters lang stuk zwart laken – goede 'Klederstoff'- aangeschaft. Dit werd op de dag van de begrafenis over de kist gedrapeerd. Op het kerkhof, nam de doodgraver het laken in ontvangst. Hij legde het zondags, zo vaak als met de familie was afgesproken, over het 'Liekhüs-sien'.



Meestal zesmaal, maar bij welgestelde families ook wel tot twaalf maal aan toe.

Na afloop van de 'Totenehrung' verviel het laken aan de kerk. Deze werd na verloop van tijd verkocht, als eerste aan de familie waarvan het laken afkomstig was. De opbrengst ervan kwam ten goede aan de armenzorg. Enkele exemplaren werden achter de hand gehouden om te verhuren aan families die de aankoop van een doodslaken niet konden betalen.

Het doodslaken werd niet zomaar over het graf gelegd. Het werd over een zgn. 'Liekhüssien' gedrapeerd. Dit was een houten raamwerk in de vorm van een huisje met meestal een open dak. De 'Altreformierten' (de afgescheidenen) gebruikten echter een gesloten dak. Dit om zich te onderscheiden van de 'Gereformeerden'.

De oorsprong van het zwarte doodslaken zou gezocht moeten worden in de angst voor de opstanding van de doden door onze verre voorouders. Dit zou grote ongelukken tot gevolg kunnen hebben. Om zich onherkenbaar te maken, droeg men zwarte rouwkleding. Daarom ook het zwarte doek over de doodskist. Daarom ook het plaatsen van het 'Liekhüssien' met op zondag het zwarte doek erover. Dit alles om de dode te verhinderen weer te keren tot de levenden. In de hui-

dige tijd zijn deze gebruiken vrijwel verloren gegaan.

**Bron:**

Henk Krosenbrink, *Doodkisten en dodenlakens*, Nieuwe Winterswijkse Courant, 18-10-1972.

George Kip, *Das Totenlaken, Der Gebrauch des Schwarzen Leichentugs*, Jahrbuch Bentheim 1957.

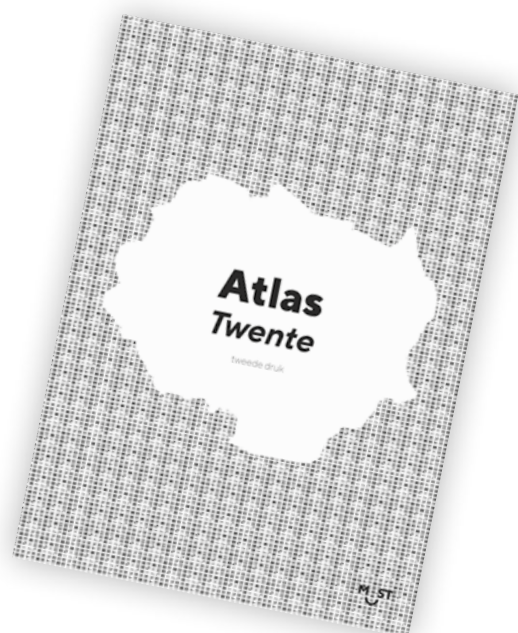


## Tip

Aan het eind van de maand augustus is verschenen Atlas Twente. Deze is op de allereerste plaats bestemd voor bestuurders en ambtenaren.

De Atlas is tot stand gekomen door samenwerking van gemeentes, waterschap, regio en provincies. Ze brengt kwaliteiten, kenmerken en de structuur van Twente in beeld. U kunt kennismaken met de gevarieerdheid van Twente en de Atlas geeft inzicht in het verleden. Wellicht heeft u dit allemaal in de TCTubantia gelezen.

Maar wie vindt het nog leuk om een abonnement te hebben er nog op een krant waarvan de regio naar de achtergrond is "gedrukt"? Bovendien niet al onze leden wonen in de regio. Via de link [www.regiotwente.nl](http://www.regiotwente.nl) kunt u de Atlas Twente als pdf-bestand downloaden.



# Een episode uit het leven van Johannes Cuperus (1808 - 1815)

Door Hennie Kok

## Inleiding

Johannes Cuperus (1789 - 1840) was een van de vele vondelingen van het Aalmoezeniersweeshuis te Amsterdam. Het bijzondere was dat betreffende zijn levensloop een aantal publicisten zich beziggehouden hebben met zijn afstamming. De belangrijkste publicist was D.F.C. Kuperus (1937 - 2014).

In het blad Casa Nostra<sup>1</sup> publiceerde hij zeer uitvoerig de afstammelingen van Johannes sinds zijn huwelijk in oktober 1815 met Johanna Leemstra. Centraal stond echter het briefje dat op Johannes lag toen hij op februari 1789 bij het Aalmoezeniers weeshuis in Amsterdam te vondeling werd gelegd (Figuur 1: Voor en achterzijde van het briefje).



Figuur 1: Voor en achterzijde van het briefje

Op basis van de namen op het briefje poogde de publicist de ouders van Johannes te determineren maar het bleef bij het indiceren van een aantal mogelijkheden. Hij concludeerde dat de afstamming van Johannes een raadsel was. Ook aangaande de jeugdijaren van Johannes was er een hiaat. In de periode van 1789 tot 1808 was er duidelijkheid. Hij verbleef van 1789 tot 1797

In het weeshuis terwijl hij in dat jaar op 20 november 1797 met 35 andere weeskinderen naar Enschede ging om daar het vak van spinner of wever te leren.<sup>2</sup> Waar hij echter van 1808 tot 1815 verbleef bleef onbekend.

Wat de voorouders betreft kwam er toch duidelijkheid. Een andere naamgenoot Bart Cuperus<sup>3</sup> wist onder andere te determineren wie de ouders van Johannes waren. Dat was voor D.F.C. Kuperus de aanleiding om zijn vroegere verhaal aan te passen.<sup>4</sup> Er blijft toch nog een raadsel over en dat was waar verbleef Johannes van 1808 tot zijn huwelijk in 1815? Het volgende verhaal geeft daarover uitsluitsel.

## 1808 tot 1810 Ammeloe

In 1807 werd de samenwerking tussen de stad Enschede en het Aalmoezeniersweeshuis opgeheven. De hoofdoorzaak was de ineenstorting van de Twentse textielindustrie vooral door de blokkade van de havens in West-Europa. De 36 weeskinderen, inmiddels volwassen geworden, zochten hun eigen weg. Johannes had werk gevonden in Westfalen in Ammeloe een gehucht vlak bij Haaksbergen. Hij leerde daar ook een vriendin Margareta Wessel kennen. Rond 1810 verhuisde hij naar Wierden en werd daar wever.

## 1811 Wierden

Inmiddels was in 1811 het koninkrijk Holland geannexeerd door Frankrijk en keizer Napoleon voerde direct de dienstplicht in. Johannes, die niet had leren schrijven, was geïnteresseerd om als vervanger dienst te nemen. Een tweetal koppelaars, de wever Bernardus Teesing en Coenraad Bakker een spinnersbaas, die hij in Enschede had leren kennen, ondersteunden hem met het formuleren van eisen. Jan Koers een timmer-

1. D.F.C. Kuperus, *Johannes Cuperus, De Amsterdamse stamvader van een schippersfamilie uit Noordwolde (Fr.) het raadsel van zijn afstamming*, in: Gens Nostra 58 (1993), pag. 58-81, 593. En ook: 594.
2. Stadsarchief Amsterdam, Toegang: 343 Inventaris van het Archief van de Regenten van het Aalmoezeniersweeshuis en rechtsvoorganger Inv.Nr. 338 Notulen van de commissie van regenten belast met de uitbesteding van weeskinderen, voornamelijk naar Enschedé 1797 – 1808, blz. 14 en 60.
3. Bart Cuperus, *De doopgezinde familie Cuperus 1644-2004*, (Amsterdam 2004), eigen uitgave
4. D.F.C. Kuperus, *De afkomst van de Amsterdamse vondeling Johannes Cuperus Stamvader van een schipperfamilie uit Noordwolde (Fr.)* In: Gens Nostra 2005 [http://www.kuperus.nu/uploads/files/De\\_afkomst\\_van\\_de\\_Amsterdamse\\_vondeling\\_Johannes\\_Cuperus.pdf](http://www.kuperus.nu/uploads/files/De_afkomst_van_de_Amsterdamse_vondeling_Johannes_Cuperus.pdf)





man en boer uit dezelfde plaats wenste zijn dienstplichtige zoon Harmen Hendrik vrij te kopen. Jan en Johannes, de laatste stelde zich voor als Hans Domine, sloten op 13 september te Oldenzaal een contract.<sup>5</sup> Tot het moment van indiensttreding vroeg Hans kost en inwoning en wekelijks 10 stuiver zakgeld. Bij indiensttreding eiste hij Fl. 50 en een zilveren horloge. Dat laatste had hij nodig bij het 'marcheren'. Na twee jaar diensttijd ontving hij Fl. 850 en zijn koppelaars ieder Fl. 100. Bij overlijden in diensttijd moest hetzelfde bedrag overgemaakt worden aan de koppelaars. Opmerkelijk was in hetzelfde kader de gift van Fl. 300 aan ene Margaretha geboren in de zogenaamde Kluterij in Haaksbergen. Zij was dienstmeid bij 'Geneverstoker' Roterink in Ammelo. Het resterende bedrag van Fl. 550 mocht de familie Koers behouden. De eerste poging mislukte echter omdat Harmen Hendrik Koers op 11 oktober 1811 werd afgekeurd zijnde armborstig en hebbende een zeer been. Een andere dienstplichtige Henk Jan ter Horst uit Ypelo trok het ongunstige nummer 21 en wist dat hij op 13 oktober 1811 naar een legeronderdeel zou moeten vertrekken. Naarstig werd naar een vervanger gezocht. Onze Casparus Couperus alias Hans Domine bood zich aan. Onder auspiciën van de subprefect Floris Willem Sloet tot Warmelo (1753 - 1832) werd op 11 oktober 1811 tussen de dienstplichtige Henk Jan ter Horst en Casparus een contract<sup>6</sup> afgesloten en werd de vervanger gekeurd. De overeenkomst was een stuk beter, bij indiensttreding bedong hij Fl. 150 en natuurlijk het horloge. Bij terugkomst zou hij Fl. 1000 ontvangen. Casparus bestemde in geval van overlijden zijn vrijgekomen kapitaal als volgt:

- Fl. 200 aan de armen van parochie Wierden
- Fl. 200 aan Margaretha Wessel die hij dus niet vergeten was
- Fl. 100 aan Ben Kaarssen Wierden en
- Ongelofelijk Fl. 500 terug aan de dienstplichtige Hendrik Jan ter Horst !!

De keuringsgegevens waren als volgt: Casparus Couperus alias Hans Domine; leeftijd 24 jaar, lengte: 173; haar: kastanjebruin, wenkbrauwen: idem; ogen: blauw; voorhoofd: rechtop; neus: welgevormd; kin: rond; mond: normaal; gelaatskleur: fris; gezicht: ovaal; speciale kenmerken: geen. Alles was geregeld en goedgekeurd en twee dagen later ging Casparus op weg richting Frankrijk.



Figuur 2: Een Napoleontische Infanterist.

### 1811-1814 Napoleontische Leger

Op 6 november 1811 kwamen de dienstplichtigen en hun vervangers na een moeizame tocht van een kleine maand aan in Abbeville, een plaatsje gelegen in het noorden van Frankrijk.<sup>7</sup> Daar werd hij onder nummer 3444 ingeschreven in het stamboek van het 124ste Infanterie Regiment van Linie en wel in het 5de Bataljon en daar bij de 3de Compagnie. Het verblijf duurde niet lang. Een groot aantal militairen onder wie een 13-tal Twentenaren werden overgeplaatst naar het 8de Regiment Artillerie te Voet in Douai.<sup>8</sup> Dit regiment vocht op de volgende plaatsen:

1812: Smolensk, Polotsk, Moskowa, Krasnoe, en Beresina

1813: Lutzen, Kulm, Leipzig en Hanau 1814: Montereau met als speciale vermelding: Battle Honours - La Moskowa 1812.

Casparus overleefde de krijgsverrichtingen in Duitsland en deserteerde op 9 december 1813. Het lot was hem goedgezind in tegenstelling tot de overige Twentenaren. Alleen Gerardus Johannes Broekhuis

5. HCO, Toegang 0122 Notarissen in Overijssel Inv.Nr. 25.1 Arnold Albert Willem van Wulfften 1811-1812; No 2842 images 215-216.

6. HCO, Toegang 0021.1 Kwartierdorst en Onderprefect te Almelo, Inv.Nr. 241 Akten van remplacement 1811 en 1812.

7. Chateau de Vincennes, Inv.Nr. 21 YC 872, 124<sup>ème</sup> Régiment d'infanterie de ligne, Matricule Nr.3075, image 16.

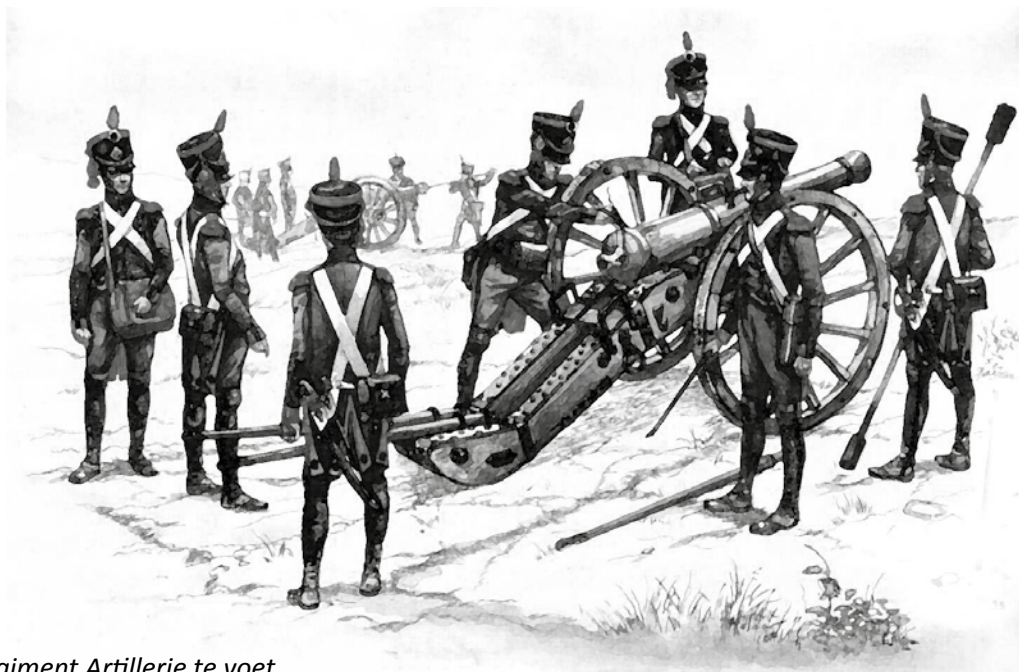
8. Chateau de Vincennes, Inv.Nr. GR 25YC 101, 9<sup>ème</sup> Régiment d'artillerie a pied, Matricule Nr2803,.

9. Regiment Artillerie te voet.

uit Dulder keerde ook behouden terug. Of Casparus de veldtocht in Rusland heeft meegemaakt is nog niet duidelijk. Napoleon liet altijd in Polen en in Duitsland troepen per regiment achter als reserve<sup>9</sup>. Casparus en Broekhuis waren opgenomen in de eerste compagnie terwijl de acht overige Twentenaren in het achtste regiment zaten en allen omkwamen. Het vervolg van het leven van Casparus is vanaf dat moment onduidelijk. Tot hij in Noordwolde rond 1815 opdook.

## Samenvatting

Kenmerkend voor het karakter van Casparus Cuperus alias Hans Domine is zijn sociale inslag en wellicht zijn eenzaamheid. Het uit zich door ingeval hij zou overlijden in zijn diensttijd door het doneren van gelden aan armen maar ook door het teruggeven van geld aan de contractant.



Figuur 3: Regiment Artillerie te voet



## Teleurstellend voor velen?

door: Jan Oude Munnink, namens de activiteitencommissie

Een aantal keren bent u benaderd om de activiteitencommissie te versterken, met name voor het secretariaat en het organiseren van de zaterdagmiddagbijeenkomsten in de Stefanshof in Borne. Hans Souverijn zoekt daarnaast naar iemand die de cursus "Genealogie" van hem overneemt. Hans is bereid om een compleet cursuspakket over te dragen en de cursusleider te ondersteunen.

De activiteitencommissie heeft echter geen reactie op de oproepen ontvangen en vindt dat uiteraard teleurstellend. De commissie heeft geprobeerd om na het opheffen van de afdeling zoveel mogelijk activiteiten te blijven ontplooiën. Maar helaas daar dreigt een eind aan te komen. Zo wordt er gepoogd om voor de maanden maart, april en mei een spreker te vinden.

Of dat al dan niet lukt is nu nog niet aan te geven. Zoals het er nu uitziet zullen er voor het seizoen 2021-2022 en daarna geen zaterdagmiddagactiviteiten meer georganiseerd kunnen worden.

Wij zijn een vereniging door en voor leden, maar kunnen het als activiteitencommissie niet alleen.

Kortweg: als de activiteitencommissie vanuit de leden geen verdere ondersteuning krijgt, dan kunnen wij onze activiteiten niet verder voortzetten, komt alles stil te liggen en zal de (voormalige) NGV-afd. Twente van de aardbodem verdwijnen. Is dat wat we willen? Maar misschien gebeurt er een wonder en zijn er toch leden die voor andere leden de handen uit de mouwen willen steken.

9. Regiment Artillerie te voet.



## Aanleg van goten voor het rioolwater rond 1700 in Enschede

door Marieken Scholten-Sijes

Hebt u zich wel eens afgevraagd hoe onze voorouders binnen de steden het rioolwater af voerden? In het stadsarchief van Enschede kwam ik daar e.e.a. van tegen. Het komt er op neer dat er wel een goot gemaakt moest worden, maar dat het water daarna 'gewoon' over de weg of over de grond van de buren loopt. Pas tussen 1880 en 1890 kreeg de stad Enschede een waterleiding en werd het afvoeren van het rioolwater geregeld. O.a. de textiel fabrieken kregen daarvoor een riolering, om te voorkomen dat al hun afvalwater van o.a. het verven van de stoffen over de straat zou lopen en daarmee het drinkwater zou verontreinigen. Dat laatste was echter een moeizaam proces. Steeds weer werd er in de gemeenteraad over gesteggeld of het nu wel noodzakelijk was om een gruppe te overdekken of een riolering aan te leggen. Soms moest er eerst een ongeluk gebeuren, voor men tot actie overging.

Anno 1696 den 11 Maij in pleno senatu  
D.E. Lucas Toisinck voor sig en D.E. Berent ten Poll als oome en mombar van die nagelatene kinder van wijlen Jan ten Poll, D.E. Berent Keiluwens hebben haare questie over 't verplaatsen van het secreet van d'voorgen. Keiluwens in presentie van die burgemeesteren veracordeert en overeengekomen als volgt dat Keiluwens voor nu het secreet sal moogen maeken in het derde gebint van t huijs mitts dat hij het selve an Lucas sijde sal hebben te verwelven tot an het 2de gebindt, en maacken dat alle het waater dat bij sijn putte mag gestortet of gegooten worden onder het voorgs secreet heene lopet om die vuilgheit weg te spoolen, maar soo het daar door niet mogte konnen geschieden sal

Keiluwens gehouden sijn sulx door een ander middel weg te ruimen en soo hij off sijn naekomelingen mogten daar van ingebreeke blijven, off Lucas Toisinck sijn nae volgers hij niet mogten consenteeren, sal dan een jee? weeder in sijn regt als voor het accoort is geweest blijven, en hij door niet verkort worden En heeft Keiluwens meede verklaart dat D.E. Lucas Toisinck all het geene dat die gruppe ander einde van die stadts straate over die 3 voeten wijt is hem Toisinck toekomende.

Bron: SG.032.0499

Oud Rechterlijk Archief, Stadsgerichts Enschede

Anno 1705 den 2den junij in plano senatu  
Alsoo Gerhard Keiluwens mett sijn nabers Jan ten Hontveldt, Jan Ensinnck en Gerhardt te Weemhoff is overeengekomen dat sijn eigen waater soo van sijn huijs koomt, dweers door de straate tegens over Jan ten Hintveldts grondt mett een goote mag laten door loopen, en heeft hij Keiluwens die Burgetmeesters daar bij geroopen off sijn in het leggen van de goote meede gelieffden te consenteeren en alsoo de Burgerm gesien, dat die goote niet schadelijck hebben sijn door meede geconsenteert met den bedinge dat hij Gerhard Keiluwens de reeparatie van de goote ten allen tijde tot sijnen laste sal houden  
w.g. Gerreijt keijlewens

Bron: SG.033.669

Oud Rechterlijk Archief, Stadsgericht Enschede  
Inventarisnummer:033, Paginanummer: 669

Handwritten text from a historical document, showing names like 'Keiluwens' and 'Gerreijt keijlewens'.



## Colofon

*Nederlandse Genealogische Vereniging.  
Opgericht 1946.*

### **Correspondentieadres:**

NGV, Postbus 50, 3980 CB, Bunnik.  
Bibliotheek en andere diensten:  
Kosterijland 3, 3981 AJ, Bunnik  
Telefoonnummer: 085 - 105 1199

### **Werkgroep Nationaal-Twente**

#### **(Opvolger van de afdeling Twente, opgericht 1984.)**

Het gebied omvat de volgende gemeenten:  
Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede,  
Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo,  
Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-  
Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfts en,  
Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente  
Bathmen.

### **Afdelingswebsite:**

twe.ngv-afdelingen.nl

### **Afdelingsbestuur en functionarissen:**

#### **Voorzitter**

Arie van Herk  
E-Mail: voorzitter-nat@ngv.nl

### **Leden van de activiteitencommissie**

#### **Nationaal Twente**

#### **Lid en secretaris**

vacature

### **Lid en penningmeester/contactpersoon**

Ben Lenferink  
E-mail: b.lenferink@lentifa.nl

### **Lid en coördinator Twente Genealogisch/Lezingen (voorlopig)**

Jan Oude Munnink  
Telefoon: 0541-511774  
E-mail: jankoppelboer@gmail.com

### **Lid en Genealogisch correspondent/organisatie Twentse Voorouderdag**

Anton Hilgerink  
Telefoon: 053-4765253  
E-mail: correspondent@home.nl

### **Lid en eindredacteur Twente Genealogisch (TG)**

Mevrouw Hennie Scholten  
Telefoon 0548-615164  
E-mail: hennie.scholten@home.nl

### **Lid en organisatie cursussen**

Hans Souverijn  
Telefoon 074-2771271  
E-mail: hans.souverijn@ziggo.nl

### **Verzending Twente Genealogisch (TG)**

Corrie van der Beek  
E-mail: cjbeek1@gmail.com

### **Webmaster**

Marieken Scholten-Sijsjes  
E-mail: ngv.twente@sijsjes.nl

### **Kopij Twente Genealogisch**

De redactie behoudt zich het recht voor om  
bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te  
weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in/  
na over leg met de auteur.

### **Twente Genealogisch verschijnen**

Bij voldoende kopij verschijnt TG vier keer per jaar  
rond het einde van elk kwartaal.

### **Bezorging Twente Genealogisch**

Voor de bezorging van Twente Genealogisch kunt u  
contact opnemen met mevrouw Corrie van der Beek  
Twente Genealogisch wordt gratis toegezonden aan  
de leden van Nationaal Twente en aan leden van  
andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap  
zijn aangegaan.

### **Abonnement**

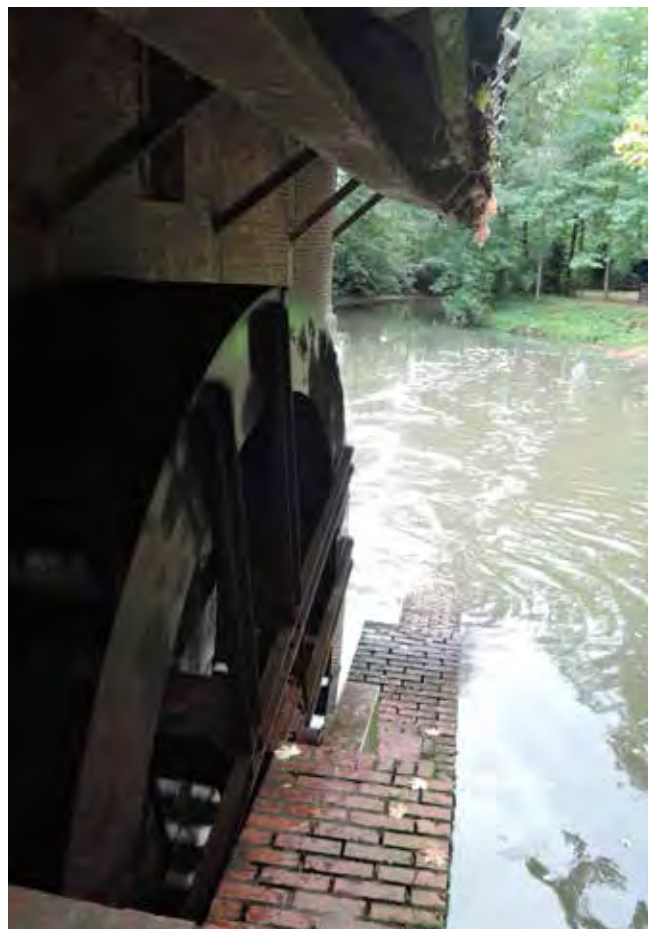
Wilt u een abonnement op dit blad, dan zijn de  
kosten € 12,50. U kunt zich aanmelden bij de heer  
B. Lenferink

### **Publicatie**

Het in dit contactblad gepubliceerde mag slechts  
worden overgenomen met schriftelijke toestemming  
van de auteurs en de redactie, de schrijver en  
vermelding van de bron: Twente Genealogisch ISSN  
138-0787.

### **Adreswijzigingen**

Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden en  
opzeggingen uitsluitend via het e-mailadres:  
ledenadministratie@ngv.nl of per post naar NGV-  
ledenadministratie, Postbus 50,3989 CB Bunnik.



copyright Jan Oude Munnink.



Port Betaald  
Port Payé  
Pays-Bas

Retouradres:  
Holthuisenbrink 29  
7544 ML Enschede